

HİTİT EKONOMİ VE POLİTİKA DERGİSİ

HITIT JOURNAL OF ECONOMICS AND POLITICS

2022/Cilt:2 – Sayı:1

2022/Volume:2 – Issue:1

Haziran 2022 / June 2022

HİTİT EKONOMİ VE POLİTİKA DERGİSİ

e-ISSN 2791-7142

Cilt: 2 Sayı: 1

(30 Haziran 2022)

<http://hepdergi.hitit.edu.tr/>
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hepdergi>

HITIT JOURNAL OF ECONOMICS AND POLITICS

e-ISSN 2791-7142

Volume: 2 Issue: 1

(30 June 2022)

<http://hepdergi.hitit.edu.tr/>
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hepdergi>

HİTİT EKONOMİ VE POLİTİKA DERGİSİ

HİTİT JOURNAL OF ECONOMICS AND POLITICS

e-ISSN 2791-7142

Cilt: 2 Sayı: 1 (30 Haziran 2022)
Volume: 2 Issue: 1 (30 June 2022)

Periyot: Yılda 2 Sayı (30 Haziran & 30 Aralık)
Period: Biannually (30 June & 30 December)

Kapsam/ Scope: İktisadi, İdari ve Siyasi Bilimlere Yönelik
Araştırmalar/Economics, Administrative and Political Studies

Yazışma Adresi | Contact Address

Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (Dergi),
ÇORUM Tel: 0090 364 2257700 Fax: 0090 364 2257711

<http://hepdergi.hitit.edu.tr/>

Yayın Dili - Language of Publication

Türkçe & İngilizce - Turkish & English

Yayıncı - Publisher

Hitit University, 19100 Çorum TÜRKİYE

**HİTİT EKONOMİ VE POLİTİKA DERGİSİ | HITIT JOURNAL
OF ECONOMICS AND POLITICS**

**Hitit Üniversitesi Adına Sahibi | Owner on behalf of Hitit
University**

Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK, Rector of Hitit University,
aliosmanozturk@hitit.edu.tr

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ | RESPONSIBLE MANAGER

Doç.Dr.İsmail YILDIRIM, Faculty Of Economics And Administrative
Sciences Hitit University Çorum, TURKEY
ismailyildirim@hitit.edu.tr

EDİTÖR | EDITOR IN CHIEF

Prof. Dr. Sabiha KILIÇ

EDİTÖR YARDIMCILARI | EDITOR ASSISTANTS

Doç.Dr.İsmail YILDIRIM

Doç.Dr.Emre ÇITAK

BİLİM VE DANIŞMA KURULU | ADVISORY BOARD

Prof.Dr.Burcu Selin YILMAZ (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Prof.Dr.Bülent Derviş (Uluslararası Vizyon Üniversitesi)

Prof.Dr.Çiğdem BAŞFIRINCI (Karadeniz Teknik Üniversitesi)

Prof.Dr.Fatma Neval GENÇ (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)

Prof.Dr.Feride Bahar IŞIN (Başkent Üniversitesi)

Prof.Dr.Hamit Emrah BERİŞ (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof.Dr.M.Asif YOLDAŞ (Hitit Üniversitesi)

Prof.Dr.Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)

Prof.Dr.Nuray E. KESKİN (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

Prof.Dr.Satybaldy Omurzakov (Uluslararası Kantörö Şaripoviç Toktomamatov
Üniversitesi)

Prof.Dr.Soyalp TAMÇELİK (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof.Dr.Sunay İL (Hacettepe Üniversitesi)

Prof.Dr.Volkan ALPTEKİN (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)

Prof.Dr.Zeynep ARIKAN (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Doç.Dr.A.Nazif ÇATIK (Ege Üniversitesi)

Doç.Dr.Abişlı Laçın VEZİROĞLU (Bakü Devlet Üniversitesi)

Doç.Dr.Cebrailov İkrım İSMAİL OĞLU (Bakü Devlet Üniversitesi)

Doç.Dr.Çağrı Ergezer (Uluslararası Kantörö Şaripoviç Toktomamatov Üniversitesi)

Doç.Dr.Gökben BAYRAMOĞLU (Hitit Üniversitesi)

Doç.Dr.Yusuf Joseph Ugras (La Salle University)

Doç.Dr.Metehan TOLON (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Doç.Dr.Yavuz Kağan YASIM (Hitit Üniversitesi)

Rudabeh Shahid (University of York ve Atlantic Council)

Dr.Öğr.Üyesi Anıl VAREL (Hitit Üniversitesi)

DİL EDİTÖRLERİ | LANGUAGE EDITORS

Doç.Dr.İsa SARI (Hitit Üniversitesi FEF)
isasari@hitit.edu.tr

Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Onur TETİK (Hitit Üniversitesi İİBF)
mustafaonurtetik@hitit.edu.tr

YAYIN KURULU | EDITORIAL BOARD

Prof.Dr.Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof.Dr.Fatih DUMAN (Hitit Üniversitesi)
Prof.Dr.Mehmet BAŞ (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof.Dr.Sabiha KILIÇ (Editör)
Prof.Dr.Taha Bahadır SARAÇ (Hitit Üniversitesi)
Doç.Dr.Emre ÇITAK (Editör Yardımcısı)
Doç.Dr.Deniz AYTAÇ (Hitit Üniversitesi)
Doç.Dr.İsmail YILDIRIM (Editör Yardımcısı)
Dr.Öğr.Üyesi Ayşe Cansu GÖK KISA (Hitit Üniversitesi)
Dr.Öğr.Üyesi Buğra BAĞCI (Hitit Üniversitesi)
Dr.Öğr.Üyesi Sami KİRAZ (Hitit Üniversitesi)

HAKEM KURULU

Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi, iki hakemin görev aldığı çift taraflı kör hakem-lik sistemi kullanmaktadır. Hakem isimleri gizli tutulmakta ve yayımlanmamaktadır.

REFeree BOARD

Hitit Journal of Economics and Politics uses double-blind review fulfilled by two reviewers. Referee names are kept strictly confidential.

Hitit Ekonomi ve Politika Dergisinde yayımlanan yazıların tüm içerik sorumluluğu yazarlarına aittir.

All the responsibility for the content of the papers published in The Hitit Journal of Economics and Politics belongs to the authors.

DİZİNLENME BİLGİLERİ | ABSTRACTING AND INDEXING SERVICES

idealonline: Indexing Start: September of 2021
Academic Resource Index: Indexing Start: September of 2021
CiteFactor: Indexing Start: September of 2021
Directory of Research Journals Indexing: Indexing Start: September of 2021

EDİTÖRDEN

Hitit Ekonomi ve Politika Dergimizin Haziran sayısını yayınlamış bulunmaktayız.

İktisadi, idari ve siyasi bilimler alanlarında gerçekleştirilen bilimsel çalışmalara yer verdiğimiz bu sayımızda;

Finans ve sigortacılık alanında bireysel emeklilik şirketlerinin fon yapılarının enflasyonla ilişkisinin incelendiği araştırma makalesi,

Uluslararası ilişkiler alanında ABD-AB arasında yaşanan kırılmanın Çin'in artan gücüne etkisinin değerlendirildiği tartışma makalesi

Yönetim bilimleri alanında yerel yönetimlerin sosyal belediyeçilik ilkesi kapsamında sosyal ve ekonomik destek uygulamalarının incelendiği araştırma makalesi ve

Uluslararası ilişkiler alanında uluslararası terörizmle mücadelede birleşmiş milletlerin işlevi, yeteneği ve sınırlarının incelendiği, Doğan Şafak Polat tarafından yazılan kitaba ilişkin kitap değerlemesi bulunmaktadır.

Dergimizin Haziran sayısının yayınlanmasında kıymetli katkıları bulunan yazarlara ve hakemlere dergi ekibimiz adına şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca derginin yayına hazırlanmasında yayın süreçlerini en iyi şekilde sürdüren ve emeğini esirgemeyen dergi ekibine teşekkür ediyorum. Saygılarımla.

Prof.Dr. Sabiha KILIÇ

EDİTÖR

HİTİT EKONOMİ VE HİTİT JOURNAL OF
POLİTİKA DERGİSİ ECONOMICS AND POLITICS

İÇİNDEKİLER | CONTENTS

EDİTÖRDEN | FROM THE EDITOR

ARAŞTIRMA MAKALELERİ | RESEARCH ARTICLES

Bireysel Emeklilik Şirketlerinin Fon Yapılarının Enflasyon ile Değerlendirilmesi

Evaluation of The Fund Structures of Private Pension Companies with Inflation

Mehmet Karataş

Nilüfer Dalkılıç 168-180

ABD-AB Arasında Yaşanan Kırılmanın Çin'in Artan Gücüne Etkisi: Transatlantik İttifakın Geleceği ve Değişen Güç Dengeleri

The Impact of the Chinese Power On the US-EU Deconstruction: The Future of the Transatlantic Alliance and the Chancing Power Balances

Seda Gözde Tokatlı..... 181-192

Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Sosyal Belediyecilik İlkesi Doğrultusunda Sosyal ve Ekonomik Destek Uygulamaları: Çorum Belediyesi Gıda Bankası ve Sosyal Destek Kartı Uygulaması

Social and Economic Support Practices of Local Governments in Turkey in Accordance with the Social Municipality Principle: Çorum Municipality Food Bank and Social Support Card Application

Seyfullah Demir 193-215

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ | BOOK REVIEW

Doğan Şafak Polat, Uluslararası Terörizmle Mücadele: Birleşmiş Milletlerin İşlevi, Yeteneği ve Sınırları

(Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2022)

Ceyda Kurt 216-218

BİREYSEL EMEKLİLİK ŞİRKETLERİNİN FON YAPILARININ ENFLASYON İLE DEĞERLENDİRİLMESİ¹

EVALUATION OF THE FUND STRUCTURES OF PRIVATE PENSION COMPANIES WITH INFLATION

MEHMET KARATAŞ

Bilim Uzmanı, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Finansal Ekonomi Anabilim Dalı
karatas.mehmet1994@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5706-027X

NİLÜFER DALKILIÇ

Doç. Dr. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Kütahya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Sigortacılık ve Risk Yönetimi Bölümü
nilufer.dalkilic@dpu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-5352-2318

Makale Türü/Article Types

Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Received

27 Nisan 2022/27 April 2022

Kabul Tarihi/Accepted

15 Haziran 2022 / 15 June 2022

Yayın Tarihi/Published

30 Haziran 2022 / 30 June 2022

ÖZET

Ülkemizde devlet teşvikiyle büyüme kazanan bireysel emeklilik sistemi bireylerin gelecek yıllardaki ihtiyaçlarını azaltmak adına oldukça önemli bir sistem tamamlayıcısı olmuştur. Çalışmada ülkemizde faaliyet gösteren bireysel emeklilik şirketlerinin fon yapıları incelenerek 5 (beş) yıllık bir zaman içinde katılımcılardan elde edilen fon tutarları bulunmuştur. Bu fonlar aylık bir veri seti haline getirilmiştir. Çalışmada 01/2015-12/2020 dönemi aylık veriler kullanılmıştır. Verilerin izlendiği ayların TÜFE (Tüketici Fiyat Endeksi) oranları ile kıyaslama yapılarak, katılımcılardan elde edilen fonların enflasyon üzerindeki etkisini gelecek aylarda oluşabilecek artış veya azalışları öngörülmüştür. Çalışmadan elde edilen ampirik bulgular doğrultusunda enflasyon ile bireysel emeklilik fonlarının aylık ortalama getirileri arasında iki yönlü nedensellik ilişkisine rastlanmıştır. Türkiye’de bireylerin bireysel emeklilik sistemine dahil olma sebeplerinden birinin artan enflasyon karşısında kendilerine birikim alanı oluşturarak geleceğe yönelik planlara uygun ortamı hazırladıkları söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: *Bireysel Emeklilik, Nedensellik Analizi, Enflasyon, Tasarruf*

ABSTRACT

In our country, the private pension system, which has grown with the support of the state, has become a very important complement to the system in order to reduce the needs of individuals in the coming years. In the study, the fund structures of the private pension companies operating in our country were examined and the funds obtained from the participants over a period of 5 (five) years were found. These funds have been turned into a monthly dataset. Monthly data for the period 01/2015-12/2020 were used in the study. By making a comparison with the CPI (Consumer Price Index) rates of the months followed by the data, the effects of the funds obtained from the participants on inflation are predicted to increase or decrease in the coming months. In line with the empirical findings obtained from the study, a two-way causality relationship was found between inflation and the monthly average returns of private pension funds. It can be said that one of the reasons for individuals to be included in the private pension system in Turkey is that, in the face of increasing inflation, individuals invest space for themselves and prepare the environment suitable for future plans.

¹ Bu çalışma Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Finansal Ekonomi Ana Bilim Dalında; Mehmet Karataş’ın yazarlığında ve Doç. Dr. Nilüfer DALKILIÇ’in danışmanlığında Nisan 2022 yılında tamamlanmış “BİREYSEL EMEKLİLİK ŞİRKETLERİNİN FON YAPILARININ ENFLASYON İLE NEDENSELLİK İLİŞKİSİ” isimli yayımlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

KeyWords: Private Pension, Causality Analysis, Inflation, Savings

1.GİRİŞ

Günümüzde kişisel birikime dayalı bireysel emeklilik sistemi sosyal güvenlik sistemi kapsamında oldukça önemli bir yer tutmuştur. Bireysel emeklilik sistemi, mevcut kamu sosyal güvenlik sisteminin bir tamamlayıcısı olup, bireylerin gelir elde ederken düzenli olarak tasarruf etmelerini sağlayarak, emeklilikte refah seviyesinin korunmasına ve engellilere istihdamı artırmaları için uzun vadeli kaynaklar yaratılmasına temel teşkil etmektedir.

Sistemin uzun vadede emeklilerin yaşam koşullarını iyileştirmesi beklenmektedir. Toplumda emeklilik, ülke ekonomisi için çok önemli bir adım atan kişisel tasarruflar sayesinde ekonomiye çok fazla kaynak oluşturacaktır.

Çalışmada dünyada ve Türkiye’de bireysel emeklilik sistemi ve finansman araçları anlatılmıştır. Çalışmanın uygulama bölümünde BES şirketlerinin 5 yıllık fon getirileri (Gönüllü BES Fonları, Devlet Katkısı Fonları, Otomatik Katılım Fonları) ile oluşturulan aylık veri setini aynı ayların TÜFE oranlarına göre E-views programında VAR metodu ile analiz edilmiştir.

2. DÜNYADA BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ’NİN GELİŞİMİ

Bireysel emeklilik sistemleri yalnızca bireyleri sosyo-ekonomik anlamda desteklediğinin yanında ülkelerin gelişmişliğine de önemli katkıları bulunmaktadır (Ergenekon, 2000a;7). Gelişmiş ülkelerde çalışanların girişimleri ile başlatılan fon sistemi, gelişmekte olan ülkelerin çoğunda yapılan emeklilik reformlarında zorunlu katılım ve kamu girişimli olarak hazırlanmaktadır (Gülcan, 2017;317). 1874 yılında ilk özel emeklilik şirketi Amerikan Demiryolu Şirketi (The American Express Company) tarafından kurulmuştur (Şen, Memiş, 2000;33). Emeklilik Sistemindeki reformlar incelendiğinde, 1985 yılında çok az sayıda ülke bireysel emekliliğe geçerken şu an her yıl bir yeni ülke daha bireysel emeklilik sistemini uygulamaya koymaya başlamıştır. O yıllarda Hollanda, İsviçre ve Şili bu reformu gerçekleştiriyordu. 2000’li yıllarda bu ülkelere yeni ülkeler (Danimarka, Polonya, Peru, Venezüella, Arjantin, Bolivya, Meksika, İngiltere, Tayland, Macaristan, Kazakistan... vb.) eklendiğini görmekteyiz. Ülkemiz ise 2003 yılında Bireysel Emeklilik Sistemi’ni uygulamaya başlayarak eklenen ülkeler arasında yerini almıştır. Bu sisteme zaman içerisinde diğer ülkelerin de eklenmesi beklenmektedir (Değerli, 2017;4).

Ülkeler özel emeklilik sistemlerini daha cazip hale getirebilmek için farklı reformlar yaparak ilgi çekmeye ve katılımları artırıp fon miktarlarını artırmayı hedeflemişlerdir. Özel emeklilik sistemlerinde çok eski bir geçmişi olan İngiltere uzun zamandır çok kapsamlı reformları uygulamaya dönüştürerek vergi indirimini planıyla birçok ülkeye model olmuştur. Aynı açıdan ABD’de özel emeklilik programlarının tecrübesi çok eskiye dayanması nedeniyle, gelişmiş ve kompleks bir yapı göstermektedir. Amerika’da kamu tarafından sunulan teşviklerin özel emeklilik sistemleri (IRAs) çok yaygın olmuştur. Kanada’da mesleki bireysel emeklilik için uygulanan vergi teşviği 1917 senesinden sonra uygulanmış, 1957 senesinden sonra da gönüllülük esaslı özel emeklilik sistemleri başlatılmıştır. Ayrıca, Avusturalya, İsveç ve Japonya gibi bazı ülkelerde bireysel emeklilik sistemleri için geliştirilen destekler yeni uygulanmaya konmuştur (Özel ve Yalçın, 2013: 5). Türkiye’nin de içinde olduğu pek çok ülkede bireysel emeklilik uygulamaları ile sağlanan tasarrufları artırmak adına hem halka bilgi verme programları uygulanmakta hem de farklı teşvik politikaları geliştirilmektedir (Altun, 2017: 305-306).

Tablo 1.OECD Ülkelerinde Bireysel Emeklilik Katılım Durumu

ÜLKE	UYGULANMA ŞEKLİ
ABD	Gönüllü katılım
İngiltere	Gönüllü katılım
Avustralya	İşveren; Zorunlu katılım- İşgören; Gönüllü Katılım
Avusturya	Gönüllü katılım
Danimarka	Gönüllü katılım
Finlandiya	Zorunlu katılım – Gönüllü katılım
Fransa	Zorunlu katılım
Almanya	Gönüllü katılım
Yunanistan	Gönüllü katılım

İtalya	İşverenler Sözleşmeye göre (Gönüllü veya Zorunlu) İşgören; Gönüllü Katılım
Hollanda	İş sözleşmesinde madde varsa o maddeye göre işveren ve işgören zorunlu katılım
İspanya	Gönüllü katılım
İsviçre	Mesleki emeklilik dışında gönüllü katılım
Türkiye	Gönüllü katılım
Şili	Zorunlu katılım – Gönüllü katılım
Çek C.	Gönüllü katılım
Macaristan	Zorunlu katılım – Gönüllü katılım

Kaynak: <https://www.pwc.com.tr>

Tablo 1’de ülkelerin emeklilik sistemi için uygulama şekillerinin farklı olduğu yer almaktadır. Bazı ülkelerde Bireysel Emeklilik Sistemi zorunlu tutulurken bazı ülkelerde isteğe bağlıdır. Bununla birlikte hem zorunlu hem de isteğe bağlı ülkeler olduğu görülmektedir.

Tablo 2. 2018 Yılı OECD Ülkelerindeki Genel ve Özel Bireysel Emeklilik Sistemleri Oranları

Ülke	Genel Emeklilik Sistemi	Özel Emeklilik Sistemi	Bireysel Emeklilik Sistemi
Finlandiya	89,4	0,6	10,0
İsviçre	89,1	-	10,9
Portekiz	68,9	18,2	12,9
Kanada	60,1	3,7	36,2
İsrail	59,3	-	40,7
Türkiye	47,9	5,1	47,0
İspanya	39,4	6,4	54,2
ABD	32,1	25,7	42,1
Kore	29,8	11,1	59,1
Fransa	23,5	66,5	10,0
Yeni Zelanda	17,6	25,5	57,0
Meksika	13,3	0,9	85,8
Avusturalya	9,6	30,5	59,8
İzlanda	8,6	76,6	14,8
İtalya	4,7	64,2	31,1
Danimarka	1,3	69,1	29,7
Arnavutluk	-	63,2	36,8
Polonya	-	6,3	93,7
Letonya	-	1,8	98,2
Şili	-	-	100,0
Çekya	-	-	100,0
Estonya	-	-	100,0
Macaristan	-	-	100,0
Litvanya	-	-	100,0
Slovakya	-	-	100,0

Kaynak: Pension Markets in Focus, OECD Global Pension Statistics, No.15, 2018

*Bazı OECD ülkeleri seçilmiştir

Tabloda ülkelerin emeklilik sistemlerinde oransal dağılımlar gösterilmiştir. Ülkelerin Bireysel Emeklilik Sistemi’ne olan ilgisi her geçen zaman daha da artmakta olduğu görülmektedir.

3. TÜRKİYE'DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN TANIMI VE ORTAYA ÇIKIŞI

Bireysel emeklilikte yaşanacak gelişmeler toplam tasarrufun artmasında en temel etken olarak görülmektedir (Sezgin, Sevim, Kalyoncu, 2015;235). Emeklilik Gözetim Merkezi BES'in amaçlarını kısaca şu şekilde sıralamıştır (EGM, 2022); İnsanların çalışırken yaptıkları tasarruflarını yatırımlarla değerlendirmesi ile emeklilikte azalan gelirini yükselterek refah seviyesini yükseltmek,

- Ulusal uzun dönemli finansal kaynak oluşturmak,
- İstihdamı genişletmek,
- Ekonomik büyüme ve kalkınmaya yardım etmek.

4632 sayılı "Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu" ile 2003 yılından itibaren, sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak görebileceğimiz bireysel emeklilik sistemi uygulanmaya başlanmıştır (Polat, Kekeç, 2017;177). Türkiye'de bireysel emeklilik planının işlevini anlatan esaslar, 4632 sayılı "Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu" ile ve bu kapsamda yürürlüğe giren yönetmelikler ile sağlanmıştır (Demirbilek, 2012: 140).

4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Kanunu'nda sistemin amacı 1. Madde'de şu şekilde belirtilmiştir: Bu kanuna göre; kamu sosyal güvenlik sisteminin bütünleyicisi olarak kişilerin emekliliğe doğru birikimlerinin yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik zamanında artı bir getiri oluşturularak refah seviyelerinin artmasına ekonomiye uzun vadeli gerekçe oluşturarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya yardımda bulunması teminen istekli katılıma yönelik ve belli olmuş katkı esasına göre yapılan bireysel emeklilik sisteminin düzenleme yapılarak denetlenmesidir. Kanunda yazan bu amaç doğrultusunda bireysel emeklilik sisteminin hedefini ekonomik ve sosyal amaçlar olarak ikiye ayırarak analiz edilebilir (mevzuat.gov.tr). BES'in ana amaçlarından bazılarını gösteren ekonomik amaçları aşağıdaki gibidir (Alper, 2002: 18):

- Ülkeye uzun süreli finansman sağlayarak istihdamı geliştirmek,
- Tasarruf eksikliği sorununu çözerek kalkınmayı desteklemektir.

BES kaynakları ülkenin makroekonomik göstergelerini iyileştirmek ve cari açığın azaltılması adına önemli bir noktada olup ulusal olarak ekonomik amaçları sosyal amaçların önüne geçmektedir.

4. EMEKLİLİK YATIRIM FONU TÜRLERİ

Emeklilik Yatırım Fonu, katkı paylarını bir emeklilik sözleşmesi çerçevesinde kullanmak üzere kurulmuş bir fondur. Emeklilik şirketleri en az bir portföy yöneticisi ile portföy yönetimi sözleşmesi imzalayarak fon kurabilirler. Emeklilik şirketleri en az üç farklı fon kurmalıdır (Paksu, 2007:41).

Sermayesinin %15'e kadar olan kısmı doğrudan yabancı para ve sermaye araçlarından temin edilebilecek yatırım portföyünün %80'inden fazlası için kullanılabilir. Benzer şekilde, sermaye katkısının en az %30'u, ters repo dahil olmak üzere yatırım portföyünün en az %80'i dahil olmak üzere devlet borçlanma senetlerinden fonlara atanmalıdır. Fon, günlük, yıllık ve yıllık raporlar hazırlayarak kamuoyunu ve tamamen şeffaflığını sağlar.

Amaçlarına göre 6 çeşit emeklilik fonu vardır (Paksu, 2007: 41):

"Gelir amaçlı fonlar"

"Büyüme amaçlı fonlar"

"Kıymetli madenler fonları"

"İhtisarlaştırılmış fonlar"

"Para piyasası fonları"

"Diğer fonlar"

5. LİTERATÜR

Altay M. (2013) çalışmasında emeklilik zamanında yaşam standartlarını iyi bir şekilde tutmak isteyen kişilerin gelir seviyelerini maksimize etme isteklerin her zaman devam edeceğini belirtmiştir. Çalışmada toplumun BES'e karşı güveni yapılan düzenlemeler ile artacağını böylece ülkenin de ekonomik durumu daha iyi bir yere

geleceği ve sistem yeterince benimsenerek katılımcı sayısını da arttıracakı savunulmuştur. Aydın ilinde yapılan anket çalışmasının sonuçları da bu görüşü desteklemektedir.

Altun T (2017) çalışmasında çoğu ülkede olduğu gibi ülkemizde de emeklilikte yapılan tasarruflar için teşvikler sunulduğu yer almaktadır. Tasarruf planlamaları ve devlet müdahaleleri ile tasarım ve katılım şartları değişebilmektedir. Farklı türde kamusal müdahaleler ile devlet emeklilik sistemini güçlü kılmaktadır. Çalışmada bu yapısal değişimlere göre sistemin zayıf yönleri bazı varsayımlar ile incelenip dikkate alınmıştır.

Çırak M. (2017) çalışmasında bireysel emeklilik sistemi ilk sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak ortaya çıkmış olsa da bağımsız bir sistem olarak vurgulanmıştır. Sosyal güvenlik sistemindeki bazı eksikler bireysel emeklilik sistemi ile çözülmüştür. Bu yüzden sosyal güvenlik sistemi ile ilgili düzenlemeler bireysel emeklilik sistemini etkilemektedir. Ülkenin refah seviyesine ulaşmasının uzun vadede bireysel emeklilik sistemi ile mümkün olabileceği çalışmada değerlendirilmiştir.

Heckman, S.J., Hanna, S.D. (2015) çalışmalarında geliri düşük olan hane halklarının yaptıkları tasarruflar ile ilgili davranışların belirtilen faktörler etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Tek bir ailenin gelir durumuna göre yaptığı tasarruf miktarının finansal kararlılık düzeyi kurumsal teoriye dayandırılarak analiz işlemi yapılmıştır. Tasarruf davranışlarındaki değişimler için iki regresyon modeli geliştirilmiş bunlardan biri yaşamsal faaliyetlerin aynı şekilde tekrarlanması hipotezine dayanırken ikincisi ekonomiden uzak olan bireylerin faktörlerine dayanmaktadır.

Hondroyannis G. (2006) çalışmalarında, 1961'den 1998'e kadar Avrupa ülkelerindeki faiz oranları ile enflasyon oranları, kamu tasarrufları, demografik faktörler ve özel tasarruflar arasındaki ilişkiyi incelemek için panel veri yöntemlerini kullanmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre enflasyon, faiz oranları ve özel tasarruflar arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Loayza N., Hebbel K. S., Sermen L. (2000), 1966-1995 döneminde OECD ve bazı gelişmekte olan ülkelerde enflasyon, reel faiz oranları ve kamu tasarruflarının özel tasarruflar üzerindeki etkilerini incelemek için ekonometrik yöntemler kullanmışlardır. Araştırmadan çıkan sonuçlara göre, enflasyon oranındaki bir artış özel tasarrufları olumlu etkilerken, reel faiz oranlarındaki artış özel tasarrufları olumsuz etkilemektedir.

Murphy, P L, Musalem, A R. (2004) 43 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke üzerinde yaptıkları çalışmada emeklilik sistemi birikiminin ulusal tasarruflar üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Anket sonuçlarına göre, emeklilik sisteminin ulusal tasarruflar üzerinde olumlu bir etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Özel Ö. ve Yalçın Ç. (2013) çalışmalarında bireysel emeklilik uygulamalarının tasarruf oranlarına etkisini incelemiş ve 16 gelişmekte olan ülkenin verilerini panel veri analiz yöntemi kullanarak incelemişlerdir. Anket sonuçlarına göre, bireysel emeklilik sisteminin tasarruflar üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu, ancak bu etkinin zorunlu bireysel emeklilik sistemi olan ülkelerde daha yaygın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özer A. C ve Güler H. (2014) çalışmalarında Devlet teşvikinin sisteme olumlu etkilerinin yanı sıra BES'de bilinirlik düzeyinde yeterli olmadığı bu yüzden bilinirlik düzeyinin artması katılımcı sayısında daha olumlu etki yaratacağı vurgulanmıştır. Emeklilik sistemine en fazla katılım sağlayanların üniversite öğrencilerinden olduğu görülmüştür. Katılımcı sayısının az olmasının sebeplerinden biri ekonomik durumdur. Katılımcılar çoğunluk olarak özel şirketlerdeki BES'in gerekli olduğunu savunmaktadır. Devlet desteğinin artması ve bilinirlik yeterli düzeyde sağlanması sistemde katılımcı sayısının artmasına destek sağlayacağı üzerinde durulmuştur.

Uzun H. ve Arslan B. (2018) çalışmalarında Elazığ örneği ile bireylerin emeklilik sistemi hakkında bilgi ve birikimi değerlendirilmiştir. Fakat sisteme talebin yetersiz olduğundan bahsedilmiştir. Bunun sebebi olarak bilgi eksikliği değil ekonomik koşullar olduğu vurgulanmıştır.

Yeşilyurt H. (2019) çalışmasında Türkiye'de bireysel emeklilik sistemine katılım ve sistemde birikecek katkı paylarının artması ulusal tasarrufları arttıracakı vurgulanmıştır. Uzun vade için yatırım finansmanının artması tasarrufların artması ile olacaktır. Bu sebeple sermaye piyasaları da gelişecektir. Gelişen sermaye piyasası istihdam ve üretimi arttırarak milli gelir seviyesini arttıracak ve ülkenin dışa bağımlılığını minimize edecektir.

6.ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

Araştırmanın amacı 2015-2020 yılları arasındaki bireysel emeklilik fon getirilerini bir araya getirerek enflasyon ile ilişkisini nedensellik analizi ile araştırmaktır. Şirketlerin fon getirileri gönüllü BES fonları (faizli-faizsiz),

devlet katkısı fonları (faizli-faizsiz) ve 2017 yılında sisteme giren otomatik katılım fonları (faizli-faizsiz) ile emeklilik yatırım fonu oluşturulmuştur.

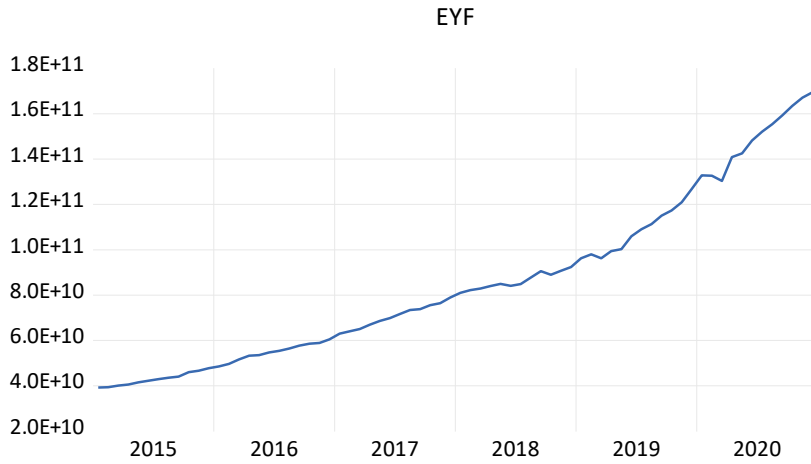
Bu çalışmada Bireysel Emeklilik Sisteminde yer alan 'Aegon Emeklilik ve Hayat, Allianz Hayat ve Emeklilik, Allianz Yaşam ve Emeklilik, Anadolu Hayat Emeklilik, Asya Emeklilik ve Hayat, Avivasa Emeklilik ve Hayat, Axa Hayat ve Emeklilik, BNP Paribas Cardif Emeklilik, Cigna Finans Emeklilik ve Hayat, Ergo Emeklilik ve Hayat, Fiba Emeklilik ve Hayat, Garanti Emeklilik ve Hayat, Groupama Emeklilik, Halk Hayat ve Emeklilik, Katılım Emeklilik ve Hayat, Metlife Emeklilik ve Hayat, NN Hayat ve Emeklilik, Vakıf Emeklilik, Ziraat Hayat ve Emeklilik' şirketlerinin 2015-2020 tarihlerinde aylık fon getirileri bir araya getirilmiştir. Fon getirileri aya ilişkin belirlenen TÜFE oranıyla kıyaslama yapılarak aralarındaki ilişki incelenmiştir. Veriler Emeklilik Gözetim Merkezi ve Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası internet sitelerinden elde edilmiştir.

7.AMPİRİK BULGULAR VE DEĞERLENDİRMELER

Araştırmada uygulanan ekonometrik metodoloji üç bölümdür. İlk olarak serilerin durağanlık seviyeleri Augmented Dickey-Fuller (1981) birim kök testi yardımıyla gerçekleştirilmektedir. İkinci olarak eşbütünleşme analizi yapılarak seriler arasında varsa eşbütünleşik ilişki tespit edilecektir. Son olarak nedensellik analizi yapılarak değişkenler arasındaki ilişkinin yönü belirlenmeye çalışılacaktır.

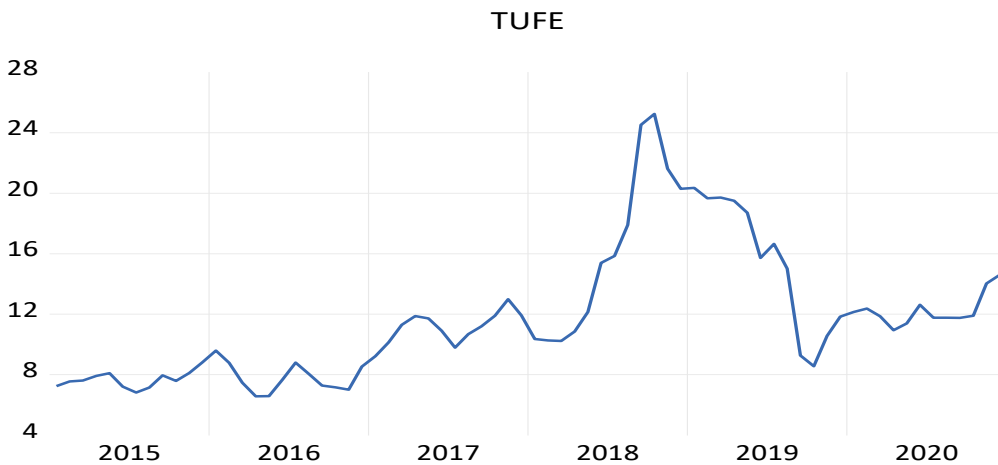
7.1.Verilerin Trend Analizi

Araştırmada yer alan Emeklilik Yatırım Fonu (EYF) serisine ait grafiksel gösterim Şekilde gösterilmiştir.

Şekil 1.EYF Serisine Ait Eğim Bilgisi

Şekilde emeklilik yatırım fonu (EYF) serisinin artan bir trende sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 2.TUFEE Serisine Ait Eğim Bilgisi

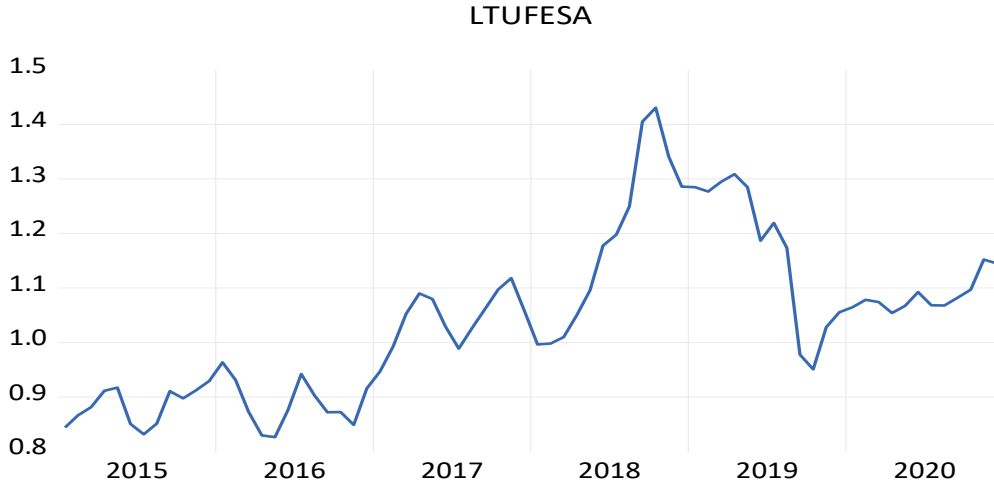
Şekil 2'de Tüketici Fiyat Endeksinin (TUF E) serisinin 2015-1'den 2018-3'e kadar sabit, 2018-3'ten 2018-9'a kadar artan, 2018-9'dan 2019-10'a azalan ve 2019-10'dan 2020-12'ye kadar artan bir trende sahip olduğu görülmektedir.

Serilerden yer alan değerlerin üssel olarak artış göstermesinin ve aşırı derece değişimini daha az seviyeye indirmek adına EYT ve TUF E değişkenlerinin logaritması alınmıştır.

7.2.Verilerin Mevsimsellikten Arındırılması

VAR modeli ile analizin gerçekleştirilmesinin öncesinde modelde yer alan değişkenlerin eğimlerinin incelenmesi gerekmektedir. Bu süreç sonrasında seçimi yapılacak modelin trendli modelin sahip olduğu birim köklerinin de tespit edilmesine dair cevap sunmaktadır. Değişkenlerin aynı düzeyde olmalarını sağlamak adına logaritmaları alınabilir. Ekonometrik analizlere geçilmeden önce tekrar eden eğimin ve mevsimselliğin giderilmesi gerekmektedir. Aylık dönemlerde hazırlanmış olan verilerde de bu işlemin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Hareketli ortalama yöntemi kullanılarak mevsimsellik etkisi giderilebilir (Akıncı ve Tuncer, 2016;52-55).

Emeklilik Yatırım Fonu (EYT) ve TUF E serilerinin mevsimsellikten arındırılmış grafiklerinin gösterimi grafiklerde yapılmıştır.

Şekil 3.TUF E Serisinin Aylık Mevsimsellikten Arındırılmış Grafiği

Şekil 3'de Şekilde logaritması alınmış ve mevsimsellikten arındırılmış Emeklilik Yatırım Fonu serisi için artan trendin varlığının devam ettiği görülmektedir. LTUFESA serisinin 2018-9'a kadar artan 2019-10'a kadar azalan ve sonrasında artan trendin olduğu görülmektedir.

7.3.Birim Kök Testleri

Fuller (1976) ve Dickey ve Fuller (1979), bir zaman serisinin durağanlığını belirlemek için ilk birim kök testini önermişlerdir (Torun, 2015: 55). Ancak DF'nin sabit vadeli ve trendsiz, sabit vadeli ve trendsiz, sabit vadeli ve trend modelleriyle kurduğu modelde hata terimini beyaz gürültü olarak kabul etmektedir.

Diğer bir deyişle, serinin hata teriminin ortalama değerinin sıfır olması, kovaryansın sıfır olması ve varyansın sabit olması kabul edilebilir. Bununla birlikte, dizi korelasyonu veya varyasyon varyansı gibi sorunlar genellikle yanlış terminoloji kullanılarak tespit edilebilir. Bu nedenle Dickey ve Fuller, bağımlı değişkenin gecikme değerini modele dahil ederek bu sorunları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Serinin birim köke sahip olduğunu belirten H_0 hipotezi ve serinin birim köke sahip olmadığını gösteren H_1 hipotezi oluşturulduktan sonra elde edilen τ (Tau) istatistiği Mac-Monte Carlo simülasyon testi ile geliştirilen tablo değeri ile karşılaştırılır. Kinnon (1991, 1996). Sonuç olarak H_0 hipotezi reddedilirse dizinin durağan olduğu, H_0 hipotezi reddedilemiyorsa dizinin durağan olmadığı sonucuna varılır.

Tablo 3. ADF Test Sonuçları

Değişkenler	Düzyey- I (0)						Sonuç
		t-istatistiği	Kritik Değerler			p	
			%1	%5	%10		
LEYFSA	Sabit	0,966	-3,525	-2,902	-2,588	0,9956	-
	Trendli-Sabitli	-1,288	-4,092	-3,474	-3,164	0,8828	
TUFESA	Sabit	-2,012	-3,530	-2,904	-2,589	0,2810	-
	Trendli-Sabitli	-2,402	-4098	-3,477	-3,166	0,3751	
Değişkenler	1.Fark- I(1)						Sonuç
		t-istatistiği	Kritik Değerler			p	
			%1	%5	%10		
Δ LEYFSA	Sabit	-9,113	-3,527	-2,903	-2,589	0,0000	I (1)
	Trendli-Sabitli	-9,185	-4,094	-3,475	-3,165	0,0000	
Δ TUFESA	Sabit	-4,475	-3,531	-2,905	-2,590	0,0005	I (1)
	Trendli-Sabitli	-4,457	-4,100	-3,478	-3,166	0,0035	

Tablo 3’de LEYFSA ve TUFESA değişkenlerinin ADF birim kök testi sonucunda düzey değerinde durağan olmadıkları belirlenmiş olup, serilerin birinci derecen farkları alındığında durağanlaştığı görülmektedir.

Tablo 4. PP Test Sonuçları

Değişkenler	Düzyey - I(0)						Sonuç
		t-istatistiği	Kritik Değerler			p	
			%1	%5	%10		
LEYFSA	Sabit	-1,068	-3,525	-2,902	-2588	0,9969	-
	Trendli-Sabitli	-1,118	-4,092	-3,474	-3,164	0,9184	
TUFESA	Sabit	-1,812	-3,525	-2,902	-2,588	0,3719	-
	Trendli-Sabitli	-2,007	-4,092	-3,474	-3,164	0,5870	
Değişkenler	1.Fark- I (1)						Sonuç
		t-istatistiği	Kritik Değerler			p	
			%1	%5	%10		
Δ LEYFSA	Sabit	-9,156	-3,527	-2,903	-2,589	0,0000	I (1)
	Trendli-Sabitli	-9,173	-4,094	-3,475	-3,165	0,0000	
Δ TUFESA	Sabit	-5,791	-3,527	-2,903	-2,589	0,0000	I (1)
	Trendli-Sabitli	-5,746	-4,094	-3,475	-3,165	0,0000	

Tablo 4’e göre LEYFSA ve TUFESA değişkenlerinin PP birim kök testi sonucunda düzey değerinde durağan olmadıkları belirlenmiş olup, serilerin birinci derecen farkları alındığında durağanlaştığı görülmektedir.

Buna göre yapılan ADF ve PP birim kök testleri sonucunda LEYFSA ve TUFESA serilerinin I (1) de durağan oldukları tespit edilmiştir.

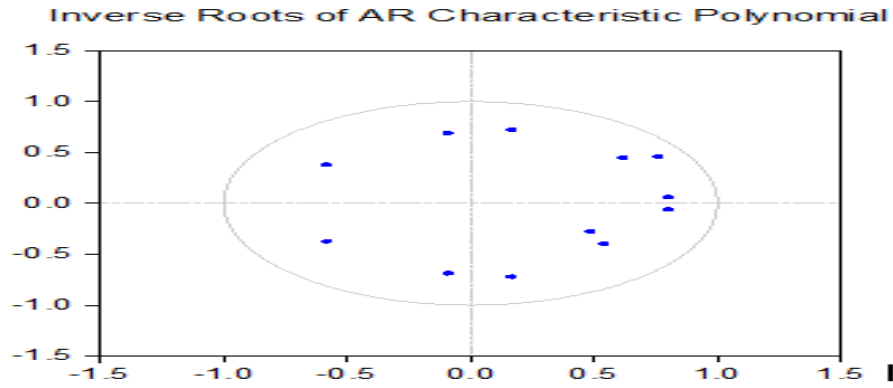
7.4.Johansen Eş Bütünleşme Testi

Eşbütünleşme analizinin birinci adımında VAR modelinin kurulumu gerçekleştirilmiştir. Modele ait uygun gecikme uzunluğu Akaike (AIC), Schwarz (SC) ve Hannan Quinn (HQ) bilgi kriterleri ile 6 olarak tespit edilmiştir. Eşbütünleşme analizinde çıkan sonuçların doğruluğuna güvenilmesi için hata terimlerinin varyansın sabit olması ve hata terimlerinin birbiri arasında otokorelasyon yer almamalıdır. Araştırma da kurulan VAR (6) modeli ile ilgili olarak White heteroskedastisite ve serisel korelasyon LM testinin sonuçlarına ait bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5:VAR (6) için Otokorelasyon ve Değişen Varyans Testleri

Otokorelasyon			Değişen Varyans	
Gecikme Uzunluğu	LM-stat	p-value	Chi-sqre	p value
1	0,471109	0,9763	49,30335	0,9812
2	1,598703	0,9909		
3	4,884065	0,9617		
4	12,16934	0,7322		
5	16,54558	0,6823		
6	19,48689	0,7255		

Tablo 5’de bulunan değişen varyans testi ve otokorelasyon testine ait sonuçlara göre 6 gecikme ile kurulmuş olan VAR modelinde otokorelasyon sorunu bulunmamakta ve değişen varyans sorunu ile karşılaşılmamaktadır. Buna göre 6 gecikmeli VAR modelinde yer alan hata terimleri arasında istatistiksel bakımdan ilişki bulunmamakta ve sabit varyans bulunmaktadır.

Şekil 4.AR Karakteristik Polinomun Ters Köklerinin Birim Çember İçerisinde Bulunan Konumlar

Şekil 4’de yer alan polinom kurulan modelin durağanlığı hakkında bilgi vermektedir. Tahmini yapılan modele yönelik AR karakteristik polinomunda yer alan ters köklerin birim çemberin dışında olmaması halinde, modelin durağanlık bakımından sorun oluşturmadığı ortaya konulmaktadır. Buna göre Şekilde AR karakteristik polinomunun ters köklerinin tümünün birim çember içerisinde bulunduğundan VAR modelinin istikrar içeren bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir.

VECM ile ilgili eşbütünleşme denkleminde ve VAR da bulunacak olan deterministik unsurların belirlenmesi için Pantula prensi dikkate alınmış olup, Model 2, Model 3 ve Model 4 tahminlemeleri yapılmıştır.

Tablo 6.Pantula Prensibine Göre Uygun Model Seçimi

H0	Model 2		Model 3		Model 4	
	İz İstatistiği	Kritik Değer	İz İstatistiği	Kritik Değer	İz İstatistiği	Kritik Değer
r=0	20,3817	20,2618	12,390	14,264	15,0523	19,387
r<=1	3,767	9,164	0,334	3,841	9,709	12,517

Pantula yaklaşımına göre eşbütünleşmenin bulunmadığını belirten H0 hipotezi reddedilmediği ilk en uygun model olarak seçilmiştir. Model 2’de bulunan iz (trace) istatistiği %5 anlamlılık seviyesinde kritik değerden daha küçük olduğundan (20,3817<20,2618) H0 hipotezi kabul edilmiştir. Buna göre de uygun model olarak Model 2 seçilmiştir. Model 2’nin dikkate alınarak yapıldığı Johansen Eşbütünleşme testi sonucu ise Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7.Johansen Eş Bütünleşme Testi

	Trace (İz)			Max-Eigenvalue (Maksimum Özdeğer)		
	Test İstatistiği	%5 Kritik Değer	Olasılık Değeri	Test İstatistiği	%5 Kritik Değer	Olasılık Değeri
H0: r=0 H1: r≥0	20,3817	20,2618	0,0429	16,3137	15,892	0,0429
H0: r≤1 H1: r≥2	3,7679	9,1645	0,4478	3,7679	9,164	0,4478

Tablo 7’ye göre maksimum özdeğer ve iz istatistiklerinin kritik değerlerinden daha büyük bulunduğundan değişkenlerin birbiri arasında eşbütünleşmenin bulunmadığını belirten H0 hipotezinin %5 anlamlılık düzeyinde reddinin yapıldığı ve “en çok 1 adet eşbütünleşme vektörü bulunmaktadır” olarak kurulan sıfır hipotezinin reddiyle beraber değişkenlerin birbiri arasında bir eşbütünleşme vektörünün varlığından bahsedile bilmektedir. Bu durumda değişkenlerin arasında uzun dönemli ilişkilerin varlığı tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile uzun dönem içerisinde iki değişkenin birbiri arasında gerçek anlamda ekonomik bir ilişkinin olduğu ve düzeyde durağan halde bulunmayan bu iki serinin uzun dönemde durağan ve doğrusal ilişkisinin olduğu saptanmıştır. Eşbütünleşmeye ait denklem LEYFSA bağımlı değişken şeklinde normalize edilmesi halinde aşağıda yer alan uzun dönemli eşitlik ortaya çıkmıştır:

$$LEYFSA = 8,7210 + 1,3290 LTUFESA$$

Uzun dönemli ilişkiyi belirten regresyon denklemine göre tüketici fiyat endeksinde meydana gelen pozitif yönlü bir değişiklik emeklilik yatırım fonlarında da pozitif yönde etkiye sebep olmaktadır.

Eşbütünleşme analizinde yer alan serilerin birbiri arasındaki uzun dönemli ilişkinin ve buna yönelik nedenselliğin bulunduğunu belirtmesi ile birlikte nedenselliğin yönü ile ilgili ve kısa dönemli sapmaların düzelme hızı ile ilgili bir fikir belirtmemektedir. Buna göre bunlarla ilgili bilgi alınması adına VECM’nin de yapılması gerekmektedir.

7.5.Vektör Hata Düzeltme Modeli

Tablo 8.Vektör Hata Düzeltme Tahminleri

Değişkenler	Katsayılar	Standart Hata	t-istatistik	p değeri
Cointeq	-0,0805	0,0503	-3,507	0,000
LTUFESA	-0,1396	0,0353	-3,874	0,000

Tablo 8’de yer alan hata düzeltme terimine (CoinrEq1) ait t istatistik değerinin negatif yönlü ve anlamlı olduğuna dair bilgi bize uzun dönemli denge hakkında bize bilgi vermektedir. VECM sonucunda hata düzeltme teriminin katsayısı negatif (-0,0805) ve anlamlı bulunmuştur. Bu durumda değişkenler uzun dönemde dengeye ulaşmaktadır. Hata teriminin istatistiksel bakımdan anlamlı olması sebebiyle değişkenlerin birbiri arasında bir nedenselliğin varlığından bahsedilebilmektedir. Hata düzeltme modelinde uzun dönem dengesinde meydana gelebilecek bir sapmanın %8’inin her dönem dengesinde düzelmeye gittiği yorumu yapılabilmektedir. Ayrıca tüketici fiyat endeksinin kısa dönem değişimlerinin emeklilik yatırım fonu üzerinde negatif yönlü ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Buna göre tüketici fiyat endeksi ve emeklilik yatırım fonları arasında doğru yönlü bir ilişkinin var olduğu da belirlenmiştir.

7.6.VECM'e Dayalı Granger Nedensellik Testi

Bağımsız değişkenlerin sahip olduğu gecikme içeren değerlere ait katsayıların tam olarak istatistiksel bakımdan anlamlı olması durumunda bağımsız değişkenden bağımlıya doğru kısa döneme ait nedensellik ilişkisi olduğu söylenebilir. Eşbütünleşme analizi sonucunda LEYFSA ve LTUFESA arasında eşbütünleşme ilişkisinin bulunduğundan dolayı bu iki değişken arasında bulunan nedenselliğin yönü hakkında bilgi sahibi olunması adına Hata Düzeltme Teriminin de bulunduğu VECM’e dayalı nedensellik testinin yapılması gerekmektedir. Buna göre Tablo 9’da 2015M1-2020M12 dönemine ait bu sonuçlar sunulmuştur. 5 gecikmeli VECM’ye dayalı uzun dönemli ve kısa dönemli Granger nedensellik test sonuçları aşağıdaki gibidir:

Tablo 9.VECM'e Dayalı Granger Nedensellik Testleri

H0 Hipotezi	Ki-kare	P değeri	Serbestlik Derecesi
LTUFESA Granger Nedeni Değildir LEYFSA	12,404	0,0486	5
LEYFSA Granger Nedeni Değildir LTUFESA	19,868	0,0013	5

Tablo 9’a göre %5 anlamlılık düzeyinde tüketici fiyat endeksinden emeklilik yatırım fonuna doğru nedenselliğin bulunmadığı yönündeki H0 reddedilmiştir. Benzer şekilde %1 anlamlılık düzeyinde emeklilik yatırım fonundan tüketici fiyat endeksine doğru da nedenselliğin bulunmadığı yönündeki H0 reddedilmiştir. Buna göre emeklilik yatırım fonu ve tüketici fiyat endeksi arasında iki yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

SONUÇ

Güvenlik sistemi toplumlar için önemli bir tarihi olgudur. Tarih boyunca insanlar hayat potansiyellerinden her zaman tehlikede ve ailelerini korumak zorunda kalmış, bunun için çeşitli yöntemler düşünmüşlerdir. Bu durum koruma amaçlı sosyal güvenlik fikrinin doğmasına neden olmuştur.

Bir sistem olarak sosyal güvenlik, aileler ve bireyleri olası kaza ve tehlikelere karşı korumak ve kaza ya da tehlike durumunda bireylerin hayat şartlarını ve konforlarını etkilemeyecek şekilde güvenliğin sağlanacağını garanti eder. Sosyal güvenliğin sağlanmasında temel olarak; sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerden yararlanılmaktadır.

Tamamlayıcı özel sigorta sistemlerinde çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de bireyler, emekli olduktan sonraki hayat standartlarında yaşanması olası düşüşten korunmak ve dolayısıyla ek gelir elde etmek adına özel sigortalara yönelmişlerdir.

Bireysel emeklilik sistemi bireylerin emeklilikte refah seviyelerini yükseltmeyi ve yaşam koşullarını iyileştirmeyi hedeflemektedir. Sistemde toplanan fonların uzun vadeli olması finansal istikrara ve ekonomiye olumlu etkiler sunmaktadır. Tasarruflar fon birikimi sağlayarak finansal sistemi geliştirmektedir. Ayrıca sermaye piyasalarındaki yatırımın artmasını desteklemektedir. Tasarrufların yatırıma yönlendirilmesi üretim ve istihdamı olumlu etkileyerek ekonomik büyüme için önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

Çalışmada 01/2015-12/2020 dönemi için Türkiye’de emeklilik fonlarının enflasyon ile ilişkisi VAR metodu ile analiz edilmiş ve nedensellik analizi yapılmıştır. Modelde yer alan değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde değerlendirilmiştir.

Çalışmadan elde edilen ampirik bulgular doğrultusunda enflasyon ile bireysel emeklilik fonlarının aylık ortalama getirisi arasında iki yönlü nedensellik ilişkisine rastlanılmıştır. Elde edilen sonuçlar ile enflasyonun bireylerin tasarruf yapmalarını tetiklediği hem de tasarrufların geleceğe yönelik bir yatırım olarak görüldüğü yorumlanabilir.

KAYNAKÇA

- AKINCI, A., TUNCER, G. (2013). Türkiye’de Sağlık Harcamaları ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki, Sayıştay Dergisi 102:47-61.
- ALPER, Y. (2002). Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Adım: Bireysel Emeklilik. Çimento İşveren, C:16, S:2, Mart.
- ALTAY M. (2013). Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi: Aydın ili Örneği, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Mly-YI-2013-0005 AYDIN-2013
- ALTUN, T. (2017). Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemine Sağlanan Kamusal Teşvikler Hane Halkı Tasarruflarını Artırabilir Mi? Teorik Yaklaşımlar Temelinde İnceleme, 32. Uluslararası Maliye Sempozyumu, Maliye Dergisi, 173, ss.301-330.
- ÇIRAK M. (2017). Türk Sosyal Güvenlik Sistemi İçinde Bireysel Emeklilik Sisteminin Konusu ve İşlevi, Dokuz Eylül Üniversitesi S.B.E. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri Anabilim Dalı İZMİR-2017
- DEĞERLİ B. (2017), Emeklilik Yatırım Fonlarının Altyapı Finansmanında Kullanılması, Dünya Örnekleri ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, SPK. Kurumsal Yatırımcılar Dairesi Temmuz 2017 Ankara.
- DEMİRBİLEK İ. (2012). "Türkiye’de Bireysel Emeklilik Uygulamaları." Hayat Sigortaları ve Bireysel Emeklilik Sistemi Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını ss:136-155.
- ELKATMIŞ M. A. (2012) Bireysel Emeklilik Sistemi: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Erzurum-2012.
- ERGENEKON, Ç. (2000). "Takedire Şa Heckman, S.J. ve Hanna, S.D. (2015), "Individual and Institutional Factors Related to Low-Income Household Saving Behavior", Journal of Financial Counseling and Planning, 26(2), 187-199.yan Bir Taslak...", Globus. Nisan 2000.
- HECKMAN, S.J. ve HANNA, S.D. (2015), "Individual and Institutional Factors Related to Low-Income Household Saving Behavior", Journal of Financial Counseling and Planning, 26(2), 187-199.
- HONDROYIANNIS, G. (2006). Private Saving Determinants İn European Countries: A Panel Cointegration Approach The Social Science Journal, 43(4), 553-569. Doi: 10.1016/J.Soscij.2006.08.004.
- GÜLCAN N. (2017). Bireysel Emeklilik Sistemi Farkındalığı: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi ISSN:1309-1387 Cilt:9 Sayı:21 s369-383
- ONAY E. (2016) Bireysel Emeklilik Sistemine Devlet Teşviki Etkisinin Analiz, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Çorum-2016.
- OSPANKULOV A. (2021) Bireysel Emeklilik Sistemi: Türkiye – Kırgızistan Örneği: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, BİŞKEK-2021.
- PAKSU, T. M. (2007). Bireysel Emeklilik Sistemi ve Ekonomik Etkileri (Master's Thesis). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Maliye Anabilim Dalı Maliye Bilim Dalı.
- Pension Markets in Focus, OECD Global Pension Statistics, No.15, 2018.
- LOAYZA, N., SCHMİDT-HEBBEL, K., ve SERVEN, L. (2000). Saving İn Developing Countries: An Overview. The World Bank Economic Review, 14(3), 393-414. Retrieved From <https://doi.org/10.1093/Wber/14.3.393>.
- Murphy, P L, Musalem, A R. (2004). Pension funds and national saving (3410. bs): World Bank Publications.

ÖZEL, Ö, YALÇIN, C. (2013). Yurtiçi Tasarruflar ve Bireysel Emeklilik Sistemi: Türkiye'deki Uygulamaya İlişkin Bir Değerlendirme. TCMB, Çalışma Tebliği (13/04).

ÖZER A.C. GÜLER H. (2014). Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemi Bilgi Düzeyi ve BES'e Katılımda Devlet Katkısının Etkisi Üzerine Bir Araştırma, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt/11 Sayı/25 s159-166 2014

UZUN H. ARSLAN B. (2018) Bireysel Emeklilik Sistemi Algısı (Elazığ Örneği) Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi Cilt: V, Sayı:2, Elazığ, 2018

POLAT A. KEKEÇ H. M. (2017), Bireysel Emeklilik Sisteminin Türk Vergi Sistemi Açısından Analizi, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi Gazi Akademi Genç Sosyal Bilimciler Sempozyumu 2017 Özel Sayısı (175-191)

SEZGİN Z., SEVİM C., KALYONCU F. (2015) Türkiye Ekonomisinde Cari Açık Sorunu: Tasarrufların Önemi ve Bireysel Emeklilik Sistemi Cilt:5 Sayı:2 Temmuz:2015.

ŞEN M. MEMİŞ T (2000), Özel Emeklilik ve Türkiye İçin Sistem Önerisi, İstanbul-2000

YEŞİLYURT H. (2019). Makroekonomik Değişkenlerin Bireysel Emeklilik Sistemi Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Niğde-2019.

<https://www.egm.org.tr/bireysel-emeklilik/bireysel-emeklilik-nedir/>

<https://www.pwc.com.tr>

<https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/>

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4632.pdf>

ABD-AB ARASINDA YAŞANAN KIRILMANIN ÇİN'İN ARTAN GÜCÜNE ETKİSİ: TRANSATLANTİK İTTİFAKIN GELECEĞİ VE DEĞİŞEN GÜÇ DENGELERİ

THE IMPACT OF THE CHINESE POWER ON THE US-EU DECONSTRUCTION:
THE FUTURU OF THE TRANSATLANTIC ALLIANCE AND THE CHANCING
POWER BALANCES

SEDA GÖZDE TOKATLI

Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
sedagozde@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-1880-1338

Makale Türü/Article Types

Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Received

26 Nisan 2022/26 April 2022

Kabul Tarihi/Accepted

20 Haziran 2022 / 20 June 2022

Yayın Tarihi/Published

30 Haziran 2022 / 30 June 2022

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD liderliğinde yapılandırılan ve liberal pratiklerle bezenen uluslararası sistem içerisinde Avrupalı devletler de yer almış, Avrupa kıtası içerisinde refah, istikrar ve barışı getirme çabası içerisine girilmiştir. ABD öncülüğünde Bretton Woods Çatısı altında inşa edilen uluslararası kurumlar küreselleşmenin yapı taşının oluştururken, transatlantik ittifak yapısı içerisinde birleştirici bir rol oynamıştır. Batı kıtası içerisinde yer alan ülkeler ortak çıkar anlayışı çerçevesinde önemli girişimler içerisinde yer almıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde tek kutupluluk iddiaları ön plana çıkmaya başlamış ve mevcut düzen karşısında alternatif oluşumlar ön plana çıkmaya başlamıştır. ABD 11 Eylül siyasi krizi ve 2008 ekonomik krizi sonrasında sistem içerisindeki hegemonyası daha fazla sorgulanmaya başlanmıştır. Batı liberal düzeni karşısında inşa edilen oluşumlar, liberalizm karşıtı artan popülist eğilimler ve yükselen milliyetçilik ulusal çıkar kavramını daha önemli kılmıştır. Krize giren bu düzenin hangi yöne doğru evrileceği, yükselen güçlerden özellikle Çin'in sistem içerisinde oluşan bu boşluğu doldurma çabası ve AB ile Çin arasında artan iş birliği girişimlerinin liberal düzen içerisine ne gibi sonuçlar doğuracağı araştırılması gereken önemli gelişmeler arasında yer almaktadır. Çin'in sistem içerisinde artan katılımcı rolü lider güç olan ABD'ye alternatif bir güç olma statüsü kazandırmış ve Batı coğrafyasında oluşan güç boşluğunu doldurma konusunda da cesaretlenmiştir. Her iki ülke arasında artan stratejik ortaklık girişimleri, ortak sorunlar karşısında beraber hareket etme arayışları ve ortak kurumlar içerisinde artan proaktif yaklaşımları AB ve Çin arasındaki ilişkilerin seyrini değiştirmiştir. Bu makalenin amacı, transatlantik ittifak ilişkisinde yaşanan çatlağın yükselen güç Çin'e olası etkilerini sistemik değişkenler çerçevesinde incelemek, liberal düzen içerisinde yaratacağı değişimin önemini vurgulamak ve sistem içerisinde yaratacağı dönüşümü tartışılmaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Uluslararası Sistem, Güçler Dengesi

ABSTRACT

After the Second World War, the European states also took part in the liberal world order, which was established under the leadership of the United States, which sought to bring prosperity, stability and peace to the continent. International institutions built under the umbrella of Bretton Woods under the leadership of the United States played a unifying role in the structure of the transatlantic alliance, which became the building block of globalization. The countries located on the Western continent have made important initiatives within the framework of the common threat understanding. In the post-Cold War period, claims of unipolarity began to come to the fore, and alternative formations began to come to the fore in the face of the current order. After the 9/11 political crisis and the 2008 economic crisis, the hegemony of United States began to be questioned more and more. The formations built in the face of the Western liberal order, the growing populist reactions to liberalism, and the rising nationalism have made the concept of the national interest more important. Important

developments that need to be investigated will include the direction in which this decadent order will develop, the efforts of the rising powers, especially China, to fill this gap in the system, and the consequences of increasing cooperation initiatives between the EU and China in the liberal order. The growing participatory role of China in the system has given the leading power, the United States, the status of an alternative power, and it has also been encouraged to fill the power vacuum that has formed on the Western continent. The strategic partnership between the two countries, raising initiatives that aim to act in the face of common problems and public institutions to increase their participatory role in the course of relations between the EU and China began to change. The purpose of this article is to examine the usual effects of the decimation in the alliance relationship built between the United States and the EU for many years on the rising Chinese power and to discuss the systemic transformation it will create within the system.

KeyWords: *European Union, USA, China, International System, Balance Of Power*

1.GİRİŞ

Soğuk Savaş döneminde ulus devletler sistem içerisinde iki farklı ideoloji ekseninde konumlanmış, güvenleştirmeye politikaları çerçevesinde şekillenen dış politika eğilimleri her iki kutup tarafından da sürdürülmüştür. İki kutuplu yapı içerisinde yaşanan güvenlik ikilemi tarafların kendi güvenlik ağlarını inşa etmesinde, alternatif oluşumlara yönelmesine ve uluslararası örgütler aracılığıyla kendi taraflarını oluşturmalarına yol açmıştır. ABD, Batı kıtası içerisinde yer alan ülkeler ile ilişkilerini yeniden gözden geçirmek, transatlantik ittifak yapısının geleceğini garanti altına almak ve ortak tehdit karşısında beraber hareket etmek adına Avrupa ülkelerinin kalkınmasına yönelik önemli girişimlerde bulunmuştur. Liberal uluslararası düzenin inşasına katkıda bulunan Atlantik kanadı, kendi kimliğini oluşturan normatif değerleri, serbest piyasa ekonomisini, çok taraflılığı ve dayanışma gibi normları hem bölgesel hem de küresel çapta yaymaya çalışmışlardır. Bu bağlamda, İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu, Birleşmiş Milletler, NATO, Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Konseyi gibi somut adımlar bahsi geçen değerleri yaymaya çalışmıştır. Özellikle, Soğuk Savaş döneminde NATO askeri ve savunma şemsiyesi altında yer alan Avrupa Devletleri, ABD ile hareket etmiş ve küresel sorunlar çerçevesinde ortak iş birliği ve çatışma alanlarını daha belirgin hale gelmiştir. ABD'nin o dönemde ihtiyacı olan güçlü Avrupa topluluğu, transatlantik ittifakın daha güçlü olmasına önemli katkı sağlamıştır. Batı kanadı çerçevesinde yürütülen barış koruma operasyonları, insani müdahale ve yardım kampanyaları, güvenleştirmeye politikaları ve ortak krizler karşısında ortaya çıkan çeşitli kaygılar transatlantik ittifakın ontolojik varlığını daha da güçlendirmiştir.

Çift kutuplu yapının sona ermesiyle yaşanan köklü değişimler devletlerin yeni ittifak biçimleri üzerinden politika üretmelerine sebep olmuştur. Örneğin, Avrupalı müttefikler ve ABD savaş sonrası dönemde çok sayıda askeri tatbikatlarda veya liberal projelerde birlikte katılım sağlamıştır. Örneğin, ABD ve Avrupa devletleri, Bosna ve Kosova müdahalelerinin önderliğini üstlenerek uluslararası operasyonlarda ve insani müdahale alanlarında öncül rol oynamıştır. Uluslararası sistem içerisinde dış politika alanında yekpare duruş sergileyen ABD ve AB özellikle 11 Eylül terör saldırıları sonrasında mevcut ilişkilerini yeniden gözden geçirmek zorunda kalmıştır.

Yeni Dünya Düzeni olarak tanımlanan ve Amerikan üstünlüğünü ön plana çıkartan savaş sonrası dönemde, ülkeler birbirlerine bağımlı bir şekilde ekonomik ilişkilerini geliştirmiş, enerji ve uluslararası ilişkiler ağını inşa etmiş ve küresel karşılıklı bağımlılıklarını arttırmıştır (Rosenau,1980). Transatlantik ittifak yapısı içerisinde yaşanan önemli gelişmeler, sistemik değişkenler veya uluslararası krizler çerçevesinde ilişkiler yeniden revize edilmiştir. Örneğin, 1973 yılında küresel petrol piyasasında meydana gelen OPEC ülkelerinin ambargo kararı ve sürecin ürettiği sorunlar, 2008 Ekonomik krizi, Irak Savaşı ve Arap Baharı gibi küresel çapta çeşitli etkiler doğuran sorunlar domino etkisi yaratarak transatlantik ilişkileri sekteye uğratmıştır. Bu çerçevede, 2008 finansal krizinin yarattığı bunalımın uluslararası politik ekonomideki olumsuz çıktıları ve bireysel devletlerin siyasi, ekonomik ve sosyal alanlardaki yaklaşımlarının yeri ayrı bir öneme sahiptir. Her ne kadar yapısal dönüşüm sonrası Batı kıtası içerisinde ilişkiler olumlu bir çizgide ilerlese de 11 Eylül siyasi krizi ve 2008 ekonomik krizi sistem içerisinde ABD'nin gücünün daha fazla sorgulandığı bir dönemi başlatmıştır. ABD'nin kendi ulusal sorunları çerçevesinde dış politika anlayışına yönelmesi, ortak sorunların veya küresel krizleri göz ardı etmesine yol açmıştır. Özellikle, Arap Baharı ve sonrasında artan göçmen sorunu, bölgesel ekonomik gelişme düzeylerindeki farklılıklar da sürece eklenildiği zaman liberal olmayan otoriter, korumacı, aşırı sağ kanatta ilerleyen, milliyetçi ve muhafazakâr liderlerin uluslararası politikada öne çıkması şaşırılmaması gereken bir durumdur.

Uluslararası sistem bir yapı olarak göz önünde bulundurulduğu zaman, yapının; aktörleri de etkilemesi kaçınılmaz bir durum haline gelmiştir. Yapının aktör üzerinde artan etkisi Amerikan dış politikasında George Bush yönetimiyle ön plana çıkmış, Donald Trump yönetimi ile daha belirgin bir yapıya bürünmüştür. Donald Trump'ın ulusal çıkarları önceleyen dış politikaya yönelmesi geleneksel ABD dış politikası ile örtüşmediği gibi Batı ittifak yapısı içerisinde de ayrıştırıcı bir rol oynamıştır. Batı kanadında yaşanan ayrışmalar, içe dönük artan uygulamalar sonrasında oluşan güç boşluğunu ise yükselmekte olan güçler ikame etmeye çalışmıştır. Liberal düzen karşısında Çin öncülüğünde inşa edilen alternatif kurum ve kuruluşlar sistem üzerinde dönüştürücü rol oynarken, liberal düzenin aşınmasına da katkı sağlamıştır. Sistem içerisinde belirginlik kazanan eksen kayması, güç dengeleri arayışlarının Batı'dan Doğu kanadına doğru geçişi tetiklemiştir.

Liberal düzenin yaşadığı bu dönüşüm, sistemik sonuçlar doğurabileceği gibi, mevcut güç ittifaklarının ya da girişimlerinin çıkar eksenini çerçevesinde yeniden tanımlanmasına zemin hazırlamıştır. Bu makalede, uluslararası sistem içerisinde değişen güç dengelerinin, devletlerarasındaki ittifak ilişkilerinde yansımaları yer verilecek, Batı ekseninde yaşanan geçmiş veya mevcut kırılma noktalarında Çin etkisi uluslararası ilişkiler disiplininin ana kuramı olan Neorealizm perspektifiyle analiz edilecektir. Neorealizm kuramı, ulusal çıkarları güç kavramı çerçevesinde yorumlarken, değişen güç dengelerini de sistemsel dönüşüm kapsamında ele almaktadır. Devletlerarasındaki mevcut işbirliklerinin yeniden kurulmasında, güçler dengesinin yeniden inşa edilmesinde ve değişen güvenlik algılarını daha iyi ortaya koymak amacıyla güç, güvenlik ikilemi, ulusal çıkar ve güçler dengesi kavramlarına sıkça yer verilecektir. Bu araştırma makalesi, Batı ittifak ilişkisi içerisinde ortaya çıkan kırılmanın nedenini daha iyi anlamak, sistem içerisinde değişen güç dengelerinin dönüştürücü etkisini ortaya koymak ve sistem içerisinde ki geçici ittifakların artan önemini vurgulamak amacıyla neorealizm kuramı çerçevesinde analiz edilmiştir. Çin'in sistem içerisinde Avrupa ülkeleri ile kurduğu çok yönlü işbirliği ağının sistem üzerinde nasıl bir etki yaratacağı yönünde sorulara yönelik neorealizm kuramı değişen dengeler, tarafların artan kapasiteleri, askeri veya ekonomik alternatif oluşumlar sonucunda bölgeler üzerinde artan kontroller çerçevesinde cevap bulmaya çalışacaktır.

2. TEORİK ÇERÇEVE

Uluslararası İlişkiler teorileri küresel, bölgesel ve yerel düzeyde yaşanan sorunları farklılaşan ontolojik ve metodolojik düzlemle tartışmamıza yardımcı olmaktadır. Realizm de bahsi geçen pozitivist teorilerden birisi olmakta ve diğer yaklaşımlar gibi mevcut olayları farklı bakış açısı ve kavramları kullanarak yorumlamaya çalışmaktadır. Realizmin tarihsel ve siyasal kökeni Antik Yunan dönemlerine kadar uzanmakla birlikte uluslararası ilişkiler disiplin içerisinde Hans Morgenthau, E.H. Carr, Kennet Waltz, Robert Gilpin, John Mearsheimer, Schweller ile birlikte güç kazanmaya başlamıştır. Uluslararası sistemin ana birimler olarak devletleri kabul eden realizm, devletlerin çıkar eksenini etrafında hareket ettiğini ve tıpkı insan doğasında olduğu gibi bencil olduğunu ifade eder. Bu doğrultuda, iç siyasette sistemin kontrol edilebilirliğinin aksine uluslararası yapı da üst bir otoritenin olmayışı realist teorinin sistemi anarşik kabul etmesine yol açmaktadır. Devletlerin savaş halinde olması insan doğası değil, sistemin yapısının anarşik olmasından kaynaklanmaktadır (Waltz,1979: s.188). Uluslararası sistemin anarşik yapısı yüzünden bütün devletler hayatta kalmak isteyecektir ve bunun içinde güvenliklerini artırmaya gideceklerdir (Waltz,1979: s.105).

Realizm kuramı rasyonel bir aktör olarak devlet, güç, güvenlik, güç dengesi, göreceli kazanç, güvenlik ikilemi kavramlarına sıkça yer vermektedir. Neorealistlerin ulus devlet kavramını ön planda tutan yaklaşımı sistem içerisinde devlet dışı organların her geçen gün artan yetki ve işlevlerini açıklama noktasında yetersiz kalmaktadır. Çok uluslu örgütler dolaylı yoldan kendi hükümetleri aracılığıyla yürüttüğü politikalar ile siyasi kararlar üzerinde etkili olmaktadır (Gilpin, 1971, s.418). Neorealizm kuramına göre devlet, diğer uluslararası ve devlet dışı aktörlerin aksine uluslararası ilişkilerde birincil birim olarak yer almakta ve bağımsızdırlar. Uluslararası sistemde devlet, hayatta kalma gayesi içindedir ve böylece askeri, ekonomik ve siyasi kapsamda gücünü sürdürmek zorundadır. Böylelikle bir devlet, dış politikada kendi kozlarını daha iyi oynayabilir ve gücü ölçüsünde diğer devletleri etkileme kapasitesine sahip olur. Devletler, uluslararası ilişkilerde kendi başının çaresine bakmalıdır. Anarşik uluslararası sistemde her devlet kendi başının çaresine bakmaya zorlanmaktadır. Bundan dolayıdır ki, uluslararası ilişkilerin birincil analiz birimi olan devletler, güçlerini artırma eğilimindedirler.

Neorealist kuramın en önemli temsilcisi olan Kenneth Waltz'a göre, uluslararası işbirliğinin önünde iki önemli engel bulunmaktadır. Bu engellerden bir tanesi göreceli kazanç, diğeri ise bağımlı olma ilkesidir (Grieco,1998: s.487). Devletler herhangi bir işbirliğinde mutlak kazançlardan çok göreceli kazançlarını düşünmektedir. Bu nedenle bir devlet ancak diğer devletten göreceli olarak daha çok kazandığı veya eşit ölçüde kazandığı zaman

işbirliğine yanaşmaktadır. Devletlerin iş birliğini engelleyen diğer önemli ilke ise, birbirlerine bağımlı olma ilkesidir. Devletler işbirliği sonucunda birbirlerine daha çok bağımlı hale gelmesi durumunda kendi bağımsızlıklarını kaybedecektir. Devletlerarasındaki yüksek dereceli bağımlılık ilişkisi, taraflar arasındaki yakınlığı ve ilişkilerin yeterince düzenlenemediği durumlarda, çatışma riskini arttırmaktadır (Grieco,1998:s.487)Realist bakış açısı bağlamında uluslararası sistemin en etkin birimi olarak devlet, görece kazançlar üzerine de odaklanmaktadır. Yani bir devletin kazancı, diğer devlete göre fazla olmalı, diğer bir deyişle aradaki güç kazanım farkı yüksek olmalıdır. Bu doğrultuda, liberal kurumsalcıların öngördüğü mutlak kazanç ilkesi, görece kazanç ilkesiyle karşıtlık oluşturmaktadır.

Neorealist ya da yapısal realist anlayış adında da anlaşılacağı üzere uluslararası sistemin yapısına odaklanmaktadır. Böylece uluslararası sistem anarşiktir, devletler üzerinde herhangi bir otorite bulunmamaktadır. Kenneth Waltz'a göre, aktörler tek başlarına yorumlanmamalı, uluslararası ilişkilerin sistemik unsurları da göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca Kenneth Waltz, uluslararası ilişkilerin anarşik yapısı yüzünden güç dağılımının devletlerarası ilişkilerde ki önemine de vurgu yapmaktadır. Yapıdan hareketle, sistemin tek kutuplu, çift kutuplu ve çok kutuplu olması uluslararası sistemin gidişatına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Çok kutuplu yapı içerisinde Amerika'ya karşı beklenen güç dengesi politikalarının devreye girmemesinin en önemli sebepleri arasında, ABD'nin sistem içerisinde bir tehdit olarak algılanmaması ve ABD'nin sadece kendi güvenliğini korumaya yönelik almaya önlemlere yönelmesidir. Örneğin, Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerikan tek kutupluluğunu Amerikan Barışı (Pax Americana) olarak tanımlayan Christopher Layne, sistem içerisinde yeni büyük güçlerin yükselmekte olduğunu ve özellikle Çin'in artan gücünün belirgin bir şekilde ön plana çıktığını belirtmektedir. ABD'nin aşırı genişlemesiyle ve ekonomik gücünün zayıflamasıyla Amerikan hegemonyasının son bulduğunu dile getirmektedir (Layne,2011,s.149).

Yükselen güç Çin'in sistem içerisindeki yükselişi güç dengelerinin yeniden inşa edilmesine yol açarken, mevcut gücün sistem içerisinde daha fazla güçlenmesine yol açacaktır. Neorealizm kuramının en önemli kavramı olan dış dengeleme stratejisine yönelerek uluslararası yapı içerisinde bölgesel işbirlikleri oluşturarak küresel dengelerin yeniden tanımlanmasını sağlamaktadır. Örneğin, ABD karşısında yükselmeye devam eden Çin yönetimi savunmacı realist kuram çerçevesinde hareket ederek, dış dengeleme stratejilerine yönelerek sistem içerisinde statükocu bir davranış örneği sergilemektedir. Çin yönetimi kendi güvenliğini sağlamak için sistem içerisinde lider devlete veya hegemonyal güce karşı iş birliği politikalarını devreye sokmaktadır. Bu makalede, Çin'in sistem içerisindeki yükselişini ele alırken, transatlantik ittifak ilişkilerinde yaşanan kırılmanın mevcut dengeler üzerinde yarattığı değişimi de ön plana çıkartacaktır. Transatlantik ittifak ilişkilerinde çıkar odaklı yaklaşımların ön plana çıkması liberal değer ve ilkeler çerçevesinde inşa edilen dünya düzeninde zarar görmesine yol açmaktadır. Örneğin, John Ikenberry, 2015 yılında yazdığı makalede liberal sisteme meydan okumaların Batılı olan ülkeler tarafından gerçekleştirildiğini ifade ederken, küresel yönetime en büyük tehdidin kendi kalbinden geldiğini dile getirmiştir (Ikenberry, 2010,s.519-520). John Ikenberry'ye göre, Amerika Birleşik Devletleri sistem üzerindeki hâkimiyetini devam ettirebilmek için Çin'in yükselişini durdurmalı veya muhtemelen erteletmelidir. (Ikenberry, 2018). Çin ise sistem içerisinde AB veya AB'nin bireysel devletleri tarafından kolayca kabul edilebilmek ve yükselen güçler karşısında mevcut konumunu her geçen gün arttırmak adına "değer" prensibi çerçevesinde bir dış politika yürütmeye çalışmaktadır.

Saldırgan realizm kuramının en önemli isimlerinden olan John Mearsheimer, "Bound to Fail" adlı makalesinde, 1990-2004 arası dönemi uluslararası liberal düzenin altın yılları olarak tanımlarken, 2005-2019 arası dönemi liberal düzenin çöküşü olarak değerlendirmiştir. (Mearsheimer, 2019,s,28). Liberal değerlerin kurucusu olan ABD, Batı kanadındaki ülkelerle ortak politikalar yürütme konusunda pasif bir duruş sergilemesi Çin'in sistem içerisinde dengeleri değiştirmeye yönelik önemli bir fırsat sunmuştur. Liberal düzenin yaşadığı bu dönüşüm sistemik sonuçlar doğurabileceği gibi, mevcut güç ittifaklarının ya da girişimlerinin çıkar ekseni çerçevesinde yeniden tanımlanmasına da zemin hazırlamıştır. Bu makalede, uluslararası sistem içerisinde değişen güç dengeleri, güç politikalarında yaşanan değişim ve ülkelerin güç kapasitesinde yaşanan dönüşüm neorealist kuram çerçevesinde ele alınacak, devletlerarasında yeniden inşa edilen ittifak ilişkisi veya güç dengesi bu kapsamda tanımlanacaktır. Bu çalışma transatlantik ittifak ilişkisinde yaşanan kırılmanın sistem içerisinde yaratacağı etkiyi değerlendirirken, Çin'in mevcut dünya düzeni içerisinde süreklilik gösteren yükselişinin ABD'nin görece gücüne ve liberal yönetim modeline ne gibi etkiler doğuracağını da ele alacaktır. Uluslar arası sistem içerisindeki güç dengelerinde yaşanan değişim veya meydana gelen bu gelişmeler, Çin'in AB ülkeleri içerisindeki etkisini artırma yönündeki çabayı ortaya koymaktadır.

3.LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Araştırma kapsamında, Soğuk Savaş sonrası dönemde transatlantik ittifak yapısı içerisinde ortaya çıkan sorunlar, uluslararası sistem içerisinde transatlantik ittifak içerisinde yaşanan kırılmanın güç dengeleri üzerindeki etkisi özellikle AB ve Çin ilişkilerine yansımaları ve son olarak yükselen güç Çin'in Batı kıtası içerisinde artan dönüştürücü etkisine bu bölümde yer verilecektir. Bu araştırma makalesinde, nitel araştırma yöntemi kullanılarak, parçalara değil bütüne; yani değişkenlere değil, her biri kendine özgü olan olay ya da olgulara odaklanılacak ve araştırma konusu tümevarımsal bir yaklaşımla belirlenecektir.

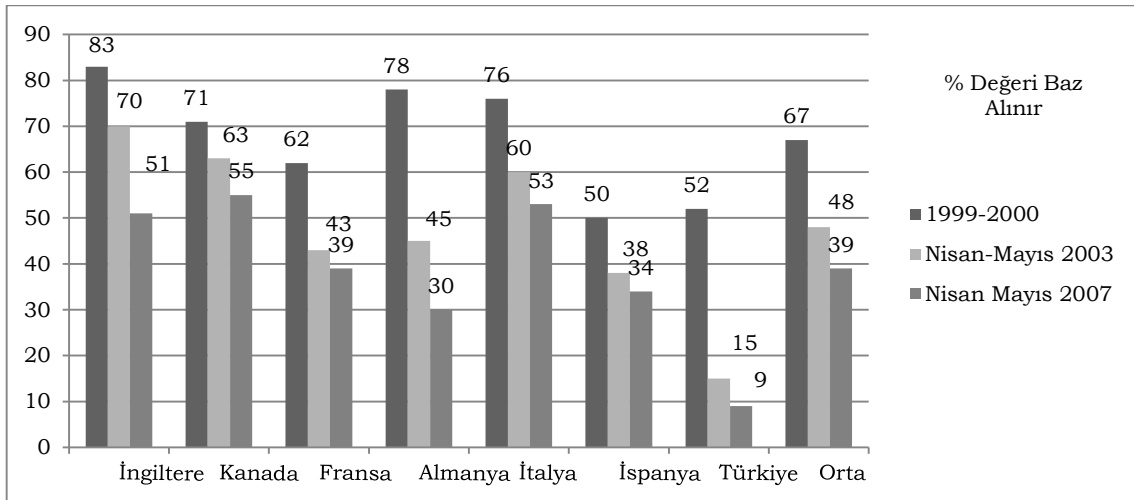
Nitel veri toplama teknikleri kullanılarak toplanan veriler üzerinden çözümlenmeler yapılacak ve elde edilen verilere uygun teorik açıklama getirilecektir. Araştırmanın hipotezleri destekleyen yan hipotezleri de çalışma kapsamında önemli katkı sağlamıştır. Bu makale bağlamında, hipotezin oluşmasında ön plana çıkan bağımlı hipotezler ortaya konacaktır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin küresel gücünde yaşanan gerileme çok kutuplu yapıya doğru geçişi hızlandırması bu çalışmaya önemli katkılar sağlamıştır. Transatlantik ilişkilerde yaşanan gerileme sonrasında uluslararası alanda oluşan güç boşluğunun Çin tarafından ikame edilmeye çalışılması, ABD yönetiminin meşruiyetinin daha fazla sorgulanmasına yol açmıştır. Çin'in bölgesel düzlemde etki alanlarını genişletmesi ABD'nin AB içerisindeki etki edebilme kapasitesinin daralmasına yol açmaktadır.

3.1. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Transatlantik İttifak İlişkilerinde Yaşanan Kırılma

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD, küresel piyasalar üzerinde hâkimiyetini sürdüren, küresel sorunlarında çözümünde paydaş rol oynayan ve sistem içerisindeki güvenliğin ve barışın sağlanmasında önemli bir aktör görevi görmüştür. Soğuk Savaş sonrası dönemde liderlerin yapı üzerinde artan önemi daha belirgin hale gelmiştir. Sistemik değişkenlerin yerini kişi değişkeni yer almasıyla dış politika kavramı yeniden şekillenmeye başlamıştır. George W. H. Bush dönemi, ulusal güvenliğin muhafaza edilmesi, sistem içerisindeki hegemon gücün diğer devletler tarafından kabul görmesi veya küresel sorunların çözümünde etkin bir devlet olma gibi hedefler çerçevesinde dış politika yürütmüştür. Ayrıca, George H. W. Bush liberal pratiklerle şekillenen kurumlar çerçevesinde yeni bir dünya bir düzenin kurulmasını amaçlamıştır. Clinton yönetimiyle küresel politikalar altın çağını yaşamış, uluslararası kurumlar aracılığıyla sistem içerisindeki liderliği daha kolay kabul görmüş aynı zamanda liberal değerlerinin yayılması amacı da başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

George W. Bush'un göreve gelmesiyle ABD dış politika geleneğinde köklü değişimler yaşanmıştır. Sivil toplum, liberal değerler veya küresel yönetim gibi Batı'nın kimlik siyasetini şekillendiren kavramların yerini daha çok güvenlikleştirici politikalara bırakmıştır. ABD'nin 11 Eylül terör saldırıları sonucunda benimsediği yönetim anlayışı, liberal demokratik yönetim modelinin arka plana atılmasına yol açmıştır. ABD'deki George W. Bush dönemi uluslararası sistemdeki diğer aktörlerin varlıklarını ve tercihlerini gözeten bir hegemonik düzenden farklı olarak kendi çıkarları etrafında şekillenen ve tek tarafılığı önceleyen küresel tek merkezli hegemonik istikrar model arayışında olmuştur.

Tablo 1. 1999-2007 yılları arasında NATO Müttefikleri'nin Kamuoyu Yoklaması
(ABD'nin Dostlarını Kaybetmesi)

Kaynak: Ole. R.Hosti, To See Ourselves as Others See Us, Michigan Üniversitesi 2008,s.19

2000 yılında NATO müttefikleri arasında yapılan kamuoyu yoklamasında ABD yönetimine % 67 oranında destek mevcut iken, 2007 yılında ise % 39 oranında bir destek gösterilmiştir (BBC,2007). ABD'yi "şiddetin ve terörün mağduru" kılan 11 Eylül saldırılarından yaklaşık iki ay sonra Avrupa'da yapılan bir kamuoyu yoklamasına göre, Avrupalıların yarısından fazlası yaklaşık %53 oy ile ABD'yi dünya barışı için bir tehdit olarak görmüştür (Fabbrini,2004,s.81).

Barack Obama yönetiminin Asya kıtasına yönelik artan eğilimi AB ile olan mevcut ilişkisinin zedelenmesine yol açmıştır. ABD dikkatini Asya-Pasifik bölgesine verdiği için AB ile olan ilişkilerini ikinci plana atmak zorunda kalmıştır (Duran, 2012,s.27). ABD farklı bölgelerdeki ulusal çıkarlarını AB ve ABD arasındaki ilişkilerinden öncelikli tutması gibi nedenlerden ötürü karşılıklı ilişkiler istenilen düzeyde gelişmemiştir (Akarçay,2017,s.715).

ABD yönetiminin 11 Eylül terör saldırıları sonrasında müttefiklerine gereksinim duymadan aldığı tek taraflı operasyon kararları NATO içerisinde güven sorununun ortaya çıkmasına yol açmıştır. 2007 yılında NATO üye ülkelerin vatandaşlarına yönelik yapılan bir ankette, Amerikan'ın küresel yapı içerisindeki etkisi "çoğunlukla olumsuz" olarak sonuçlanmıştır (BBC,2007). Neoliberal modelin iflası anlamına gelen 2008-09 ekonomik krizi Batı neoliberal ekonomik modelini derin bir krizin içerisinde sokmuştur. 2008 ekonomik krizinde etkisiyle uluslararası piyasalar üzerindeki hâkimiyetini kaybetmeye başlayan ABD, sistem içerisindeki uluslararası sorunlarda daha pasif bir rol oynamaya başlamıştır. Obama'nın Asya'ya Dönüş (Pivot to Asia) politikası, Asya Pasifik kıtasına verdiği önemi göstermektedir. Obama'nın Asya-Pasifik bölgesine yönelmesi yükselen güç Çin'in bölgedeki hâkimiyet alanını sınırlandırmayı amaçlamaktadır. Barack Obama döneminde AB ile ABD arasındaki ilişkilerin yetersizliği ve ABD'nin de farklı bölgelerdeki çıkarlarını iki taraf arasındaki ilişkilerinden öncelikli tutması ilişkilerin istenilen düzeyde gelişmesini engellemiştir (Akçay,2017).

Barack Obama yönetimini devir alan Donald Trump göreve gelmesiyle transatlantik ittifak içerisinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Trump yönetiminin çok uluslu örgütlerinin (Birleşmiş Milletler, AB, NATO) ve çok taraflı ticaret düzeninin sorgulayarak çok taraflı liberal düzenine büyük zarar vermiştir. Donald Trump'ın başkanlığı süresince, ittifaklar sistemi, çok taraflılık, dayanışma gibi unsurlar yerini korumacı politikalara bırakmış, adeta ulusal çıkarlar öncelenmeye başlanmıştır (Kocamaz,2020,s.10). Kendisi tarafından ilkeli realizm olarak nitelenen bu dış politika anlayışı hem müttefikler arası çok taraflı ve ikili ilişkilere zarar vermiş hem de geleneksel ABD dış politika çizgisini kaydırmıştır. Bu konuya yönelik Uİ çalışmalarında Trump'ın realist bir dış politika anlayışı izlediğine dair analizler mevcuttur. Ancak, Stephan Walt ve John Mearsheimer gibi realist ekolün duayenleri bu çizgiyi realist paradigmalardan uzak olması sebebiyle realist bir dış politika olmadığı yönünde bir kanıya varmışlardır (Mearsheimer ve Walt,2016).

Donald Trump iktidarının izlediği dış politika çerçevesinin Uİ çalışmalarında yankı uyandırması diğer ABD liderlerinden farklılaşmasıyla ilgilidir. Yani, Trump döneminde küreselleşmeci tutumdan uzak bir siyaset izlenmeye çalışılmış, müttefikler suçlamaya tabi tutulmuş, uluslararası örgütler görmezden gelinmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla, Trump benzeri yaklaşımlarının Reagan, Bush ve Obama dönemlerinde gözlemlenmişse de Vuorelma'ya göre Batı bütünsel olarak Trump iktidarı döneminde tanımlanmamıştır (Vuorelma,2020). Böylece, Trump'ın dönemsel olarak tek taraflılığı, liberal uluslararası düzen ile örtüşmeyen uygulamaları müttefik ilişkilerinin sorgulanır hale gelmesine sebep olmuştur. Ayrıca bu uygulamalar kantitatif verilerle de desteklenmektedir. Trump döneminde ABD Kongresi, eski başkan Obama dönemine göre AB'ye olan bütçe payını %33'ten %23'e doğru azaltmıştır (McKay,2019). Dolayısıyla, görece azalan bütçe payları, diplomatik görüşmeler, personel hareketliliği transatlantik ilişkilerin geleceğine ilişkin düşündürücü gelişmeler olmuştur. Bu doğrultuda Batı değerler sistemi ve tarihsel ilişkilerin yarattığı taraflar arasındaki güven zamanla azalma ivmesi göstermiştir. Hatta bu değerlerin aşınmaya başlamış olması Batısızlık gibi liberal normlarla örtüşmeyen nosyonların ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Nye,2020). Değerlerin aşınmasına neden olan faktörlerden birisi de Donald Trump'ın popülist söylemleridir. Donald Trump yönetimine göre, müttefikler NATO içerisinde misyonlarını yerine getirmemekte bu çerçevede her Avrupa ülkesi ülke içi GSYİH'lerin %2'sini NATO savunma harcamalarına ayrılması gerekmektedir.

Donald Trump yönetiminin fayda maliyet politikalarına verdiği önem, ulusal çıkarları öne süren politikaları ve AB içerisinde yer alan ülkelere yönelik artan talepleri uzun yıllardır değerler üzerine inşa edilen mevcut yapının büyük zarar görmesine yol açmıştır. Örneğin, Başkan Trump'ın G-7 zirvesini terk edişi ve Batı toplumunda oldukça yoğun bir şekilde kabul gören Paris İklim Anlaşması'ndan geri çekilmesi, AB bütünleşmesine aykırı bir durum olan Brexit sürecine büyük destek vermesi transatlantik ilişkilerin şüpheli gidişatına işaret etmiştir. Bu bağlamda bazı siyasetçilerin Trump'ın liberal olmayan politikalarına tepki olarak söylemlerde

bulunmuşlardır. Dönemin Almanya Başbakanı Angela Merkel Avrupalıların kendi kaderini elinde tutması (Paravicini, 2019) ve Fransa Başbakanı Emmanuel Macron'un NATO'nun beyin ölümü (Sputnik News, 2017) açıklamaları gösterilen tepkiler arasında yer almaktadır. Örneğin, AB ülkelerine uygulanan gümrük vergileri ve ilişkilerde tahribatın derinleşmesine sebep olan Kuzey Akım 2 projesi transatlantik kanadın geleceğine ilişkin olumsuz yaklaşımların zihinde canlanmasına sebep olmuştur. Son olarak, İran Nükleer Anlaşması ve İsrail- Arap sorunsalına ilişkin Trump'ın izlediği politikalar Batı içerisinde ABD ve müttefiklerinin fikir ayrılıklarının artmasına sebebiyet vermiştir. Örneğin, 2017 yılında Brüksel'de gerçekleşen Zirve sırasında Donald Trump'ın, "Avrupa'ya güvenliği NATO sağlayacaksa maliyetleri sadece ABD'ye yüklemeyin" mesajını vermesi, transatlantik düzende yaşanan kırılmanın en belirgin göstergelerinden biridir (Pier, 2017). Donald Trump'ın transatlantik ittifak içerisinde artan izolasyonist politikaları, ulusal çıkar kavramının küresel çıkar kavramına göre daha fazla ön planda tutması ve fayda- maliyet hesaplaşmaları çerçevesinde artan dış politika uygulamaları NATO ittifakı içerisinde yer alan üye devletlerinin birlikte hareket etmesini zorlaştırmıştır. ABD'nin menfaatlerini önceleyen strateji, NATO ve AB ülkeleri arasındaki güven boşluğu yaratmıştır. NATO savunma örgütünün mevcut itibarının zedelenmesi, transatlantik ittifak içerisinde yaşanan önemli sorunların çözülmemesi ve ortak değerlerin yitirmeye başlanması ortak güven ve kimlik temelli inşa edilen kurumsal yapının büyük bir sınavdan geçtiğini göstermektedir.

Donald Trump'ın ABD'de iktidara gelmesi ve sonrasında bahsi geçen liderin transatlantik ittifakın varlık felsefesiyle örtüşmeyen uygulamaları takip etmesiyle birlikte ABD-AB ilişkilerinde kırılma noktaları yaşanmış, yaşanan bu kırılma uluslararası sistem içerisinde Çin ve Rusya gibi aktörlerin AB ile çıkarlarını uyumlaştıracak politikalar üretilmesine de olanak sağlamıştır. Özellikle, devletlerin fayda maliyet çerçevesinde şekillenen yaklaşımları neorealist kuramın ulusal çıkar kavramı ile daha belirgin hale gelmeye başlamıştır. Özellikle, NATO içerisinde yaşanan bütçe problemleri, istişare mekanizmasının işlevsiz hale gelmesi ve ABD'nin yeni oluşumlara öncülük etmesi NATO'nun ciddi krizler ile karşı karşıya olduğunun sonucudur. Donald Trump yönetiminin dış politika kararlarının fayda-maliyet analizi çerçevesinde alınması ve çıkar odaklı söylemlerin ön plana çıkması transatlantik ilişkileri kopma noktasına getirmiştir.

Donald Trump'ın koltuğunu Joe Biden'a devretmesi, AB ülkelerinin ortak güvenlik politikalarını yeniden hayata geçirmesi ve ABD'nin geleneksel dış politika anlayışını terk etmesi noktasında bir umut olmuştur. Batı ittifakı içerisinde ortak sorunların devam etmesi, güven boşluğunun yeniden inşa edilememesi ve Biden yönetiminin uzlaşma kültüründen uzak bir yaklaşım sergilemesi AB içerisinde büyük bir hayal kırıklığına dönüşmüştür. Uluslararası sistem içerisinde küresel sorunlar karşısında pasif duruş sergileyen ABD, mevcut ittifaklarını kaybetmeye göze alacak uygulamalara yer vermiştir. AB içerisinde oluşan bu güç boşluğunu doldurmaya çalışan Çin, AB ülkelerini kendi alternatif ittifak oluşumları içerisinde dahil etmeyi, yeni ekonomik iş birliği anlaşmalarını uygulamaya koymaya ve Batı içerisinde var olan olumsuz Çin algısını barışçıl yükseliş politikaları ile önüne geçmeyi amaçlamıştır.

3.2. Uluslararası Sistem İçerisinde Değişen Güç dengelerinin AB ve Çin İlişkilerine Yansıması

ABD ve AB arasında yaşanan rekabet veya artan sorunlar uluslararası sistem içerisinde ki dinamiklerin değişmesine ve güç dengelerinin yeniden inşa edilmesine yol açmıştır. Mevcut ittifak ilişkilerinin yön değiştirmeye başlaması, sistemik değişkenler veya güç kapasitesinde yaşanan değişim ülkeler arasındaki iş birliğinin yönünü de etkilemiştir. AB içerisinde son on yıl içerisinde yaşanan 2008 Avro Krizi, 2014 Ukrayna Krizi, 2015 Göçmen Krizi ve 2016 Brexit krizi AB içerisindeki iç faktörlerin ve siyasi dinamiklerin birlik üzerinde ayrıştırıcı rol oynadığını görülmektedir. AB kendi içerisinde ulusal krizlerin üstesinden gelmeye çalışırken, beklediği desteği ABD'den görmemesi hatta aksine Trump yönetiminin yürüttüğü ayrıştırıcı politikalar karşısında hayal kırıklığına uğramıştır. Batı ittifakı içerisinde büyük öneme sahip olan liberal değerlerin korunması, kıta içerisindeki iş birliğinin devamlılığın sağlanması ve ortak güvenlik ittifakının sürdürülmesi gibi misyonları AB özellikle bu şartlar altında tek başına yürütmekte sorunlar yaşamaya başlamıştır (Webber, 2018). ABD'nin sistem içerisindeki sahiplenici rolünün etkisinin azalması, liberal düzenin koruyucu rolünü kaybetmesi ve kıta içerisinde değer kavramının çıkar kavramı karşısında arka plana atılması ikame güçlerin sistem içerisinde hareket sahasının genişlemesine yol açmıştır.

Uluslararası sistem içerisine her geçen gün daha fazla katılımcı rol üstlenen Çin, sistem içerisinde değişen konjonktürden en çok fayda sağlayan ülke olmuştur. 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü içerisine üye olmasıyla serbest pazar ekonomik modelini benimseyerek dış ticaret hacminin geliştirmiştir. Çin'in devlet kapitalizmi çatısı altında benimsediği liberal düzende küresel ekonomi içerisine daha fazla eklenmiş ve Çin- AB arasında birçok sektörde işbirliği derinlik kazanmıştır. 1975 yılına kadar ilişkisizlik yılları olarak

addedilen Çin-AB ilişkileri, bu tarihten itibaren ekonomik ve ticari minvalde gelişmeye başlamış ve 1995 yılında AB Çin ile ilgili ilk uzun vadeli stratejilerini yayımlamıştır. 1998 yılında ise ilişkiler daha da kurumsallaşmaya başlamış, “Çin ile Kapsamlı bir Ortaklık İnşa Etme” bildirisini 2001 yılında AB’nin Çin Stratejisi olarak dönüştürülmüştür. Bu tarihten sonra, stratejik ortak olarak etiketlenen Çin aktörü, AB ile ilişkilerini birçok sektörde genişletmiş/derinleştirmiş ve bu devletler iki sistemik rakip olarak görülmeye başlanmıştır.

AB ve Çin arasında ki ilişkilerin tarihsel gelişimini incelediğimizde, iki aktörün karşılıklı etkileşim biçimi çeşitli sektörler kapsamında incelenmektedir. Liberal teorinin ipuçlarıyla yapılan incelemelerde, AB’nin Çin’den ekonomik kazançlar sağlayacağı ve AB’nin temel beklentileri arasında Batı değer ve normlarına Çin’in adapte olabileceği fikriyatı yer alırken; Çin perspektifinden ilişkilere bakıldığında AB’nin bağımlı kılınabileceği düşünülmektedir. Böylece, siyasetin ağırlık merkezinin Asya bölgesine kayabileceği düşüncesi Çin’in mevcut beklentileri arasında yer almaktadır. AB, kendi demokrasi ve insan hakları gibi varoluş değerlerini “Brüksel Etkisi” ile Çin’e yaymaya çalışırken, Çin ise AB gibi büyük ölçekli bir pazara erişim sağlayıp siyasi ve ekonomik etki alanlarını derinleştirebilecektir.(Çiçek, 2016; Jacques, 2012: 250-255; Karaca, 2008: 25-30; Örmeci 2013, 2-4; Yılmaz 2008: 75- 90).

Uluslararası ilişkilerin realist doğası gereği Çin ve AB etkileşiminin güvenlik payandası altı çizilmesi gereken bir unsurdur. İnşa edilen karşılıklı ekonomik kazanımlar ve genel olarak çıkarlar Çin’in Batı nezdinde tehdit oluşturmaması bakımından son derece önemlidir. Böylelikle güç dengesi politikası gereği Çin’in Batı ile yaklaşan ekonomik çıkarlarının yanı sıra güvenlik çıkarları ve artan karşılıklı bağımlılık Çin tehdidi oluşumunun bertaraf edilmesi bağlamında vurgulanması gereken önemli bir noktadır (Çiçek, 2016; Kissinger, 2002: 243; Jacques, 2012: 250-255; Karaca, 2008: 25-30). İki aktörün birbirini etkilemiş biçiminde Çin’in kazanımları ise şüphesizdir ki AB’nin tam anlamıyla bütünlük olmamasından kaynaklanmaktadır. Nitekim çalışmaların elde ettiği bulgular doğrultusunda Çin’in AB’nin bireysel devletleriyle ikili ilişkiler ve ortaklık ağları oluşturduğu gözlemlenmektedir (Çiçek, 2016; Dinç, 2011: 100; Medeiros, 2009:14; Karaca, 2008: 23-54; Shambaugh-Yahuda, 2008: 127-132). Böylece bu yaklaşım, bugün güncel olarak tartışılan “Tek Kuşak Tek Yol Girişimi” veya “Kuşak ve Yol Girişimi” politikasında daha da anlam kazanan düşünceye işaret etmektedir. Çin bu projesi kapsamında gelişmekte olan devletler ile kurduğu işbirliği ilişkisi sonucunda bu devletleri kendisine bağımlı veya yarı bağımlı hale getirmekte, yeni iş strateji ağları oluşturmakta ve bu devletler üzerindeki ekonomik temelli işbirliği ilişkisini siyasi, kültürel ve toplumsal alanlara da taşımaktadır. Çin’in dünyada yatırım ve üretim imkânlarını genişletmesine olanak sağlayan KYG girişimi, aynı zamanda dünya üzerindeki etki ve nüfuz alanını genişletmesinde, bölge ülkeler üzerinde daha fazla söz sahibi olmasında ve çok kutuplu dünya düzeni içerisindeki mevcut hâkimiyetini güçlendirmesinde de önemli rol oynamaktadır. Pekin yönetimi, bu kurumlar ve projeler ile alternatif bir düzen kurarken, ABD’nin ve onun merkezinde yer alan uluslararası kurum ve kurallara karşı bir meydan okumaktadır. Çin, “Kuşak ve Yol” Projesi ile kalkınma stratejilerini diğer ülkelere ihraç ederken, küresel yapıda ki meşru yönetim gücünü de her geçen gün arttırmaktadır. Çin, KYG projesi ile hem bölgesel hem de küresel anlamda hegemonik düzene ortak olma arayışı içerisine girmesi gücün sistem içerisindeki dönüşümünü ortaya koyarken, ekonomik gücün siyasi güç parametreleri üzerindeki önemini de vurgulamaktadır.

3.3.Yükselen Güç Çin’in Batı kıtası İçerisinde Artan Dönüştürücü Rolü

Yeni Dünya düzeni içerisinde yükselen güçler arasında yer alan Çin’in ABD karşısında güçlü bir rakip olarak ortaya çıkması sistem içerisinde kurulan güç dengelerinin yeniden inşa edilmesini sağlamıştır. Çin’in ekonomik zeminde kazandığı üstünlüğünü siyasi zemine taşıma yönünde artan çabası sistemi değiştirme yönündeki girişimlerinin göstergesidir. Çin’in küresel üretimin merkezinde yer alması, uluslararası kurumlar içerisinde artan aktif katılımı, gelişen yumuşak gücü ve sistem içerisinde artan sorumluluk bilinci küresel yapıdaki meşruiyetini güçlendirmektedir. Gelişen Çin gücü karşısında, sistemin sahiplenicisi olma yönünde geriye doğru adım atan ABD, yeni hegemonik rekabetin başlamasına katkı sağlarken, Batı ittifakı içerisinde sahip olduğu konumunu da riske atmıştır. Donald Trump ile AB ile ABD arasındaki transatlantik bağların giderek gevşediği ve hatta sarsıldığı bir dönemden geçilirken, ABD ile Çin arasındaki ilişkilerin daha da gerginleşmesi iki büyük güç arasında bir soğuk savaş ihtimalinin giderek kuvvetlendiği yönünde yorumları ortaya çıkarmıştır. Çin’in küresel sistem içerisinde artan meşruiyeti bölgeselleşme politikaları, kurumsallaşma girişimleri ve ittifak bağlarının güçlenmesiyle daha belirgin hale gelmiştir. Çin’in AB’de kompartımanlar çerçevesinde artan yatırım anlaşmaları ABD’nin en geniş cephesinde Çin’in artan yayılmacı gücünü göstermektedir.

Çin'in artan ekonomik gücünün bölgeler üzerindeki dönüşümünün en belirgin örneği olan "Bölgesel Ekonomik İşbirliği (RCEP)" ticaret anlaşması Çin'in ekonomik yapı içerisinde artan manevra alanlarını göstermektedir. Çin çok taraflı kurumlar aracılığıyla yürüttüğü bölgesel anlaşmalar ile ABD'nin sistem içerisindeki etki edebilme kapasitesini daraltmayı ve AB kıtası içerisindeki hâkimiyetini arttırmayı amaçlamaktadır. AB ülkeleri ile Çin arasında imzalanan 17+1 anlaşması, Çin'in en büyük ticaret ortakları arasında AB'nin ilk sırada yer alması ve AB içerisinde artan Çin menşeli ürün ve bilişim modelleri Çin'in AB ekonomisi içerisindeki yayılan genişleyen gücünü göstermektedir. ABD'nin Asya Pasifik'te yürüttüğü projeler karşısında Çin'de Avrupa kıtası üzerindeki varlığını daha fazla gösterme çabası içerisine girmiştir. AB, ABD ülkeleri ile olan tarihsel ve kültürel bağına karşılık, Çin yönetimi ile de güçlü bir ekonomik bağ kurmaktadır. Örneğin, 2019 yılında ABD, AB ülkelerine toplamda 268 milyar dolar ihracat yaparken 452 milyar dolar ithalat gerçekleştirmektedir (American Enterprises Institute,2015). 2020 yılında AB'nin en çok ticaret yaptığı ülkeler arasında 587,967 milyar dolar ile Çin ilk sırada yer alırken, AB ülkelerinin toplam ekonomisi içerisinde %16 paya sahiptir (Trade Statistics,2020). Çin hükümeti, AB komisyonunun önem verdiği konular arasında yer alan yeşil ekonomi kavramına yönelik desteğini göstererek, yeşil enerji sektörlerinde Avrupa Birliği ile uyumlu politikalar yürüteceğini taahhüt etmektedir. AB'nin küresel tedarik zincirleri açısından Çin menşeli ürünler büyük öneme sahiptir. AB'nin hassas ekonomilerinin bağımlı olduğu toplam 137 ithal ürünün yarısından fazlası (%52) Çin menşeli ürünler oluşturmaktadır (EU-Commission,2020).

Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi, (KYG) Asya ülkelerini Avrupa ülkelerine bağlarken, kıtalararasındaki engelsiz ticaret ve ulaşımın sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Kuşak ve Yol Projesinin temelini oluşturan altyapı faaliyetleri bölgeler arasındaki ulaşım ağının inşa edilmesi ve mal ve hizmet akışının sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Asya kıtası ile Avrupa kıtası arasındaki ulaşım ağının inşa edilmesinde, mal, ticaret ve hizmet akışının sağlanmasında önemli rol oynayan Kuşak ve Yol girişimi, tüm üye devletlerin ortak çıkar ve sorumluluk almasını hedeflemektedir. Örneğin, Çin-Avrupa yük treni sefer sayılarında büyük oranda artış meydana gelmiştir. 2013 yılında ki 308 tren sefer sayısı 2017 yılında ise 3.673 rakamına ulaşmıştır (Belt and Road Portal, 2018). Çin'in KYG girişimi içerisinde birçok Avrupa ülkesi yer almaktadır. Avrupa'yı Çin'e bağlayan yeni İpek Yolu Projesi komşu ülkeler tarafından Çin'e yönelik oluşan tehdit algısının kırılması noktasında da büyük önem taşımaktadır. ÇHC, Kuşak ve Yol Projesi ile dünya üzerindeki etki ve nüfuz alanını genişletmeyi ve kendi öncülüğünde çok kutuplu bir dünya düzenini inşa etmeyi hedeflemektedir. Çin'in, Kuşak ve Yol Projesi doğrultusunda yürüttüğü küresel politikaları, altyapı çalışmaları ve finansal kaynak aktarımı AB üyesi devletlerin üzerinde kullandığı en önemli stratejik araçlar arasında yer almaktadır. Çin'in küresel piyasalarda artan rolü ekonomik politikaların politik güç mekanizmaları üzerinde dönüştürücü etki yaratmaktadır. Çin'in bölge ülkeler üzerinde yürüttüğü kalkınma projeleri, ön şart talep etmeden verdiği yardımları veya uzun ödemeli Amerika'nın sistem içerisinde şartlı veya ayrıcalıklı olarak sunduğu politikalarının önüne geçmektedir.

KYG Projesinin finansman ayağını oluşturan Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB) ise ABD'nin mevcut yapısal gücünün sistem içerisinde etkisini kırarken, gelişmekte olan ve gelişen ülkelere sistem içerisinde alternatif finansal kuruluş imkânları sunmaktadır. 2016 yılında kurulan Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB), Çin'in öncülüğünde kurulan ilk uluslararası finans kuruluş olma özelliği taşımaktadır. AIIB, 112 üyesi bulunan uluslararası bir kuruluştur. Asya Altyapı ve Yatırım bankası üyeleri arasında Avrupa ülkeleri de yer almaktadır. AIIB, Dünya Bankası, IMF gibi Batı merkezli kuruluşların kural ve yöntemlerini yakından takip ederek, bu kuruluşlar ile ortak faaliyetler de yürütmektedir (Lones, 2020,s,121-122) ABD'nin en yakın müttefikleri arasında yer alan İngiltere, Almanya, Avustralya ve Güney Kore'nin de alternatif finansal kuruluşunun içerisinde yer alması ABD'nin "aşağılayıcı diplomatik bir yenilgisi" olarak değerlendirilmektedir (The New York Times, 2015). Çin "Kuşak ve Yol Girişimi" ve "Asya Alt Yapı ve Yatırım Bankası" ile ekonomik temelli girişimleri politik zeminde de karşılığını bulmakta, Avrupa ülkelerinin de bu oluşumlar içerisinde yer alması Çin'in Avrupa kıtası üzerinde artan etkisini ortaya koymaktadır.

ABD'nin Asya Pasifik kıtası içerisinde yürüttüğü projeler karşısında Çin'de Avrupa kıtasındaki varlığını daha fazla arttırmayı hedeflemektedir. Çin, Avrupa sermaye pazarını kendisine çekerek, ABD'nin Avrupa coğrafyası üzerindeki ekonomik hâkimiyetini kendi lehine çevirmeyi hedeflemektedir. Çin, Batı düşmanlığını kazanmadan ekonomik ve bölgesel gelişimini tamamlamayı, Avrupa ülkeleri üzerindeki nüfus edebilme kapasitesini arttırmayı ve ekonomik gücünün politik zeminde karşılık bulmasını amaçlayan girişimler içerisinde yer almaktadır.

4 Aralık 2019 tarihinde Londra’da gerçekleşen liderler zirvesinde NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg’in isteği üzerine hazırlanan değerlendirme raporu NATO ittifakının siyasi ve stratejik rolünün arttırma amacını taşımaktadır. NATO 2030 Değerlendirme Raporu, birlik içerisinde siyasi uyumun yeniden sağlanması ve eşgüdümün arttırılması amacıyla ortaya konmuştur. “NATO 2030: Yeni Bir Çağ için Birliktelik ” raporunda yer alan önemli başlıklar arasında belirsiz zamanlarda stratejik çaba göstermek, değişime uyum sağlamak ve yeni bir çağa uyarlanmış yeni bir siyasi rol kazanmak amacı yer almaktadır. NATO 2030: Yeni Bir Çağ için Birliktelik raporu çerçevesinde transatlantik ittifak içerisinde yaşanan kırılmaların önüne geçmek, birlik içerisinde uyum ve mücadele ruhunu yeniden ortaya koymak ve kolektif savunmanın ağırlık merkezi olmak yeni hedefler arasında yer almaktadır (NATO 2030,2020)

NATO 2030: Yeni Bir Çağ için Birliktelik Raporu, NATO ittifakı içerisinde son zamanlarda üye ülkeler arasında artan uyuşmazlıkları, artan fayda maliyet hesaplaşmalarını ve liderler arasında artan ayrılıkçı faaliyetlerinin önüne geçmeyi amaçlamaktadır. NATO 2030 raporu kuruluş misyonunu yeniden canlandırmak, ortak mücadele ruhunu yeniden ortaya koymak, ittifakın dayanıklılığı arttırmak ve küresel tehditler karşısında birlik olma çağrısını yapmaktadır (NATO 2030,2020).

AB ile ABD arasındaki transatlantik bağların giderek gevşediği ve hatta sarsıldığı bir dönemden geçerken NATO 2030:Yeni Bir Çağ için Birliktelik Raporu transatlantik ittifak ruhunun yeniden canlanmasında önemli rol oynamıştır. Güncel gelişmeler çerçevesinde, AB ile ABD arasındaki transatlantik bağların giderek gevşediği ve hatta sarsıldığı bir dönemden geçerken Rusya ile Ukrayna arasında 20 Şubat 2014 tarihinde başlayan Ukrayna Savaşı da ikili ilişkilerin geleceğine dair bir umut olmuştur. Ukrayna krizi müttefik ülkeleri yeniden bir araya getirirken, ortak tehditler veya mücadele alanlarında yeniden birlikte hareket edebileceklerini göstermiştir. Her ne kadar transatlantik ilişkilerde önemli kırılmalar meydana gelse de ancak güçlü bir Batı sistem içerisindeki krizleri çözüme kavuştur, yükselen güçlerin sistem içerisindeki manevra alanlarını kısıtlayabilir veya sistemsel dönüşümün önüne geçebilir. Çin’in transatlantik ittifak içerisinde artan etkisi hem Ukrayna Rusya savaşı sonucunda gelişecek politikalar hem de bu savaşla beraber geleneksel ötekisini kazanan Batı’nın Rusya ile olan ilişkileri belirleyici olacaktır.

Sonuç olarak, Çin’in sistem içerisinde sistemi değiştirmeye yönelik artan çabası, değişen müttefiklik ilişkileri ve yeniden şekillenen güç dengesi politikaları uluslar arası sistem içerisindeki değişimi ortaya koymaktadır. Devletler mevcut düzenden en çok fayda sağladığı oluşumlar içerisinde yer almaya çalışması değer kavramının çıkar kavramı karşısında azalan önemini göstermektedir. Devletler arasındaki güç dengesinin güvenlik ikilemi çerçevesinde yeniden inşa edilmesi, ekonomik gücün siyasi politikalar üzerinde artan etkisi ve ya mevcut gücün sistem içerisinde pasif bir duruş sergilemeye başlaması sistemik değişimi hızlandırmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

ABD dünya siyaseti içerisinde yaşanan güç boşluğu alanlarını Batılı güçlerin desteğiyle doldurmayı, müttefikleri ile olan ilişkilerini güçlendirmeyi ve transatlantik ilişkilerin geleceğini garanti altına almayı amaçlamıştır. Soğuk Savaş döneminde inşa edilen çok yönlü iş birliği alanları savaş sonrası dönemde de transatlantik ilişkilerin gelişimine önemli katkı sağlamıştır. ABD ve AB arasındaki ilişkiler köklü, istikrarlı ve çok boyutlu olarak devam etse de iki farklı kıta içerisinde dönemsel olarak ayrışmalar yaşanmıştır. ABD ve AB arasındaki ittifak ruhunda yaşanan kırılmalar rakip ülkeler içinde bir avantaj niteliği oluşturmaktadır.

Bill Clinton döneminde Batı ittifakı içerisinde inşa edilen ortak değerler bütünü, kolektif güvenlik anlayışı ve birlik ve beraberlik kavramlarının önemi Bush’un yönetime geçmesiyle büyük bir tahribat yaşamıştır. 11 Eylül terör saldırıları sonrasında terörle mücadele kapsamında ABD’nin askeri girişimlerinin başarısızlığı uluslararası sistemdeki meşruiyetini zedelemiş, aynı zamanda transatlantik ilişkilerde de önemli kırılmaya sebep olmuştur. Bush yönetiminin uluslararası sorunlar karşısında izlediği çıkar odaklı bencil politikalar transatlantik ittifak ruhu içerisinde var olan ortak hareket etme bilincinin kaybolmasına yol açmıştır. 2008 yılında başlayan finansal krizin küresel bir krize dönüşmesiyle neoliberal ekonomik düzende sarsılmaya başlanmıştır. ABD, karmaşıklaşan dünyada uluslararası sistemi kendi kararları doğrultusunda yönlendirebilme konusunda sorunlar yaşamaya başlamıştır. ABD sahip olduğu belirleyici konumunu ve Batı cephesindeki hâkimiyetini kaybetmeye başlamıştır.

21.yy’da ABD karşısında Asya’daki potansiyel güç olan Çin, mevcut uluslararası sistemde yönlendirici bir devlet olma yolunda ilerlerken, Batı kıtası içerisindeki hâkimiyetini de arttırmaktadır. Bu çalışma kapsamında, ABD gücünde yaşanan değişim öne çıkartılarak, AB ile Çin arasındaki artan iş birlikleri alanları ortaya konacaktır. Çin’in son yirmi yıl içerisinde istikrarlı yükselişinin, sistemin paydaşı olma yönünde artan eğilimin

mevcut güç karşısında ikame güç olabilmesini hızlandırmıştır. Bu çalışma, sistem içerisinde güç geçişinin varlığını ortaya koymak, ulusal çıkar kavramı çerçevesinde değişen dengeleri görebilmek ve hegemon gücün kapasitesinde yaşanan düşüşün sistem içerisinde yarattığı etkiyi görmek adına neorealizm kuramı kapsamı çalışmada yer almıştır. Bu çalışma, sistem içerisinde yaşanan değişimin Çin ile AB ilişkilerine olası etkilerini görmek adına gerekli görülmüştür. Özellikle, liberal değer kavramında yaşanan aşınma, ulusal çıkar kavramı ekseninde dış politika anlayışının artan önemi ve devletler arasındaki güç dengesinin yeniden inşa edilmesi mevcut düzen içerisindeki değişimi tetiklemektedir.

Batı kanadında yaşanan kırılmalar küresel denklemdaki dengelerin değişiminde önemli bir rol oynarken, liberal dünya düzeninin geleceğinin de sorgulanmasına yol açmıştır. Çin'in sistemdeki artan katılımcı rolü, lider güç olan ABD'ye alternatif bir güç olma statüsü kazandırmıştır. ABD ve AB ilişkisinde yaşanan kırılma ile uluslararası sistem içerisindeki yükselen güçlerin rekabet edebilme kapasitesi artmıştır. Özellikle, Çin'in sistem içerisindeki süreklilik gösteren yükselişi mevcut güç karşısında ikame olabileceği eğilimleri arttırmıştır. Batı coğrafyası içerisinde oluşan güç boşluğunu doldurma ve bunu konsolide etme çabası içerisinde giren Çin, değişen ittifak ilişkisinden en fazla fayda sağlayan ülke olmuştur.

Çin, ABD'nin Batı yakasındaki sahiplenici rolünün azalmasıyla güç boşluğunu doldurmaya cesaret eden bir ülke olmuştur. Çin ile AB arasındaki stratejik ortaklık girişimleri, küresel sorunlar karşısında artan ortak eylemleri ve kurumlar içindeki proaktif yaklaşımları her iki ülkenin gelecekteki politikalarında önemli rol oynayacaktır. Bu makale, transatlantik ittifak ilişkisindeki sürtüşmenin yükselen güç Çin'e sağladığı önemli avantajları ortaya koyarken, liberal yönetim modelinin kendi içinde karşılaştığı zorlukları da ortaya koymuştur. Bu çalışma, AB ile Çin arasındaki iş birliği alanlarını incelemeyi, Çin'in güçler mevcut düzen karşısında ikame güç olabilme yükselen güç Çin'e olası etkileri analiz etmeyi ve liberal düzen içerisinde yaratacağı değişimin önemini vurgulayarak sistem içerisinde yaratacağı dönüşümü ele almayı amaçlamıştır. Her ne kadar NATO 2030 raporu ve Ukrayna Krizi transatlantik ittifak ilişkilerin geleceğine dair bir yeşil ışık yaksa da, ABD'nin her geçen gün küresel sistemin sahiplenici ve ya paydaş rolünü arka planda tutması sistem içerisindeki güç dengelerin değişimini hızlandırmaktadır. Bu çalışma, liberal değerler üzerinde inşa edilmiş olan transatlantik ittifak yapısının değişen çıkarlar çerçevesinde nasıl zarara uğradığını, hegemon gücün müttefikleriyle beraber ortak hareket etme bilincini kaybetmesi karşısında rakip güçlerin sistem içerisinde nasıl avantajlar elde edebileceğini veya fayda maliyet analizi çerçevesinde şekillenen dış politikanın hala devletlerarası ilişkilerde önemli bir rol oynadığını gösterme amacı taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- AEI, (2015) Sektörlere Göre Yatırımları, American Enterprises Institute,2005-2015.
- Akçay, E.Y. (2017). Barack Obama Dönemi Avrupa Birliği-ABD İlişkileri, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, s 715
- Belt and Road Portal,(2018). Çin ve Avrupa Demiryolu Ekspresi,2018.
- BBC, İngiliz Yayın Kuruluşu(2007) World view of US Role goes from Bad to Worse, London.
- Çiçek, M. (2016). ÇİN - ABD REKABETİNDE GELİŞEN AB – ÇİN İLİŞKİLERİ. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi. s.1-40 .
- Duran,B. ve N.Yılmaz,(2012). Ortadoğu'da Modellerin Rekabeti: Arap Baharı'ndan Sonra Yeni Güç Dengeleri. Türk Dış Politikası Yılığ 2011, 14, s 27
- D. Webber, (2018). European Disintegration: The Politics of Crisis in the European Union, London: Red Globe Press
- EU-Commission(2020).,Handelsblatt.Globale Lieferketten,Germany.
- Fabbrini, Sergio(2004). Layers of Anti-Americanism: Americanization, American Unilateralism and Anti-Americanism in a European Perspective, European Journal of American Culture, c. 23, n. 2, 2004, s. 81.
- Gilpin, R.(1971). The politics of transnational economic relations. International Organization, 25(3).
- Grieco, J. M. (1990). Cooperation among nations: Europe, America, and non-tariff barriers to trade. Cornell University Press.

- Hosti, Oli.R.(2008).“To See Ourselves as Others see Us”, Ann Arbor: Michigan Üniversitesi, s.19.
- Ikenberry, G.(2018).The End of Liberal World Order?, International Affairs.
- Jacques, Martin,(2012). When China Rules The World: The Rise of the Middle Kingdom and the End of the Western World, London, Penguin Books.
- Jones,L.(2020).Does China’s Belt and Road Initiative Challenge the Liberal, RulesBased Order?, Fudan Journal of Humanities and Social Sciences, C. 13, S. 1 s. 121-122
- Karaca, Ragıp Kutay, (2008). Güç Olma Stratejisi Çin, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, s. 93-111
- Kissinger, Henry,(2002). Does America Need a Foreign Policy? : Toward a Diplomacy for the 21st Century, London, Simon&Schuster.
- Kocamaz, S.(2020). Donald Trump Döneminde Avrupa Birliği-ABD İlişkileri: Liberal Dünya Düzeni, Krizler ve Ayrışan Politikalar. Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi. s.10.
- Layne, Christopher.(2011).”The Unipolar exit: beyond the Pax Americana” , Cambridge Review of International Affairs, Cilt 24, No.2,s.149
- Mearsheimer, John,(2006). China's Unpeaceful Rise, Current History, C. 105, No: 690.
- Measheimer,J.(2019) The Rise and Fall of the Liberal International Order, Bound To Fail, Quarterly Journal: International Security,s.28
- NATO,(2020) “NATO 2030: United for a New Era Report”. Erişim Adresi: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf.
- McKay, J. (2019). How Transatlantic is the Trump Administration?. Journal of Transatlantic Studies. 532.
- Nye, J. S. (2020). The Dangers of Westlessness. The Diplomat
- Paravicini, Giulia.(2019).“Angela Merkel: Europe Must Take ‘Our Fate’ into Own Hands”, 2017 Politico.eu. Erişim Adresi: www.politico.eu/article/angela-merkeleurope-cdu-must-take-its-fate-into-its-own-hands-elections-2017
- Pifer, Steven, (2017).“Is Trump Undoing Trans-Atlantic Relations?” Brookings Yayınları.
- Rosenau, J. N.(1980). The Study of Global Interdependence: Essays on the Transnationalization of World Affairs, Pinter, London,R.O. Keohane and J.S. Nye, Power and Independence: World Politics in Transition, MA: Little Brown, Boston, 1977; R. Maghroori and B. Bamberg, Globalism versus Realism: International Relations Third Debate, Westview, Boulder, 1982.
- Sputnik News, (2019),“Macron: NATO'nun beyin ölümü gerçekleşiyor,”Erişim Adresi: <https://tr.sputniknews.com/20191107/macron-natonun-beyin-olumu-gerceklesiyor-1040575665.html>
- The New York Times,(2019). China Creates a World Bank of Its Own, and the U.S. Balks.
- Trade Statistics, Top Trading Partners 2020, Erişim Adresi: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_122530.pdf
- Vuorelma, J. (2020). From Identification to Division: Contesting Unity of the West From Within. s.99.
- Walt, Stephen(2000).Keeping The World'off-Balance: Self Restraint and US Foreign Policy, Ed. Ikenberry, s.121-155
- Waltz, K.(1979). Theory of international politics, Massachusetts: Addison Wesley Publishing Company, Reading.

TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERİN SOSYAL BELEDİYECİLİK İLKESİ DOĞRULTUSUNDA SOSYAL VE EKONOMİK DESTEK UYGULAMALARI: ÇORUM BELEDİYESİ GIDA BANKASI VE SOSYAL DESTEK KARTI UYGULAMASI

SOCIAL AND ECONOMIC SUPPORT PRACTICES OF LOCAL GOVERNMENTS IN TURKEY IN ACCORDANCE WITH THE SOCIAL MUNICIPALITY PRINCIPLE: ÇORUM MUNICIPALITY FOOD BANK AND SOCIAL SUPPORT CARD APPLICATION

SEYFULLAH DEMİR

Müdür Yardımcısı Vekili – Osmancık Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü
seyfullahdemir19@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0504-2069

Makale Türü/Article Types

Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Received

19 Nisan 2022/19 April 2022

Kabul Tarihi/Accepted

25 Haziran 2022 / 25 June 2022

Yayın Tarihi/Published

30 Haziran 2022 / 30 June 2022

ÖZET

Sosyal devlet ve sosyal belediyecilik, ekonomik açıdan dezavantajlı grupları desteklemek üzere geliştirilmiş olgulardır. Bu çalışmada Türkiye’de yerel yönetimlerin dar gelirlili vatandaşların ekonomik yönden desteklenmeleri adına yapmış oldukları sosyal ve ekonomik destek uygulamaları ele alınacaktır. Bu çerçevede Çorum Belediyesince il genelinde yaşayan dar gelirlili vatandaşlara yönelik hayata geçirdiği, bir süre uygulandıktan sonra değişikliğe gidilen Gıda Bankası politikası ile değişiklik sonrasındaki adıyla Sosyal Destek Kartı projesi incelenecektir. Değişikliğe neden olan etkenler ve yeni geliştirilen politika sosyal belediyecilik bağlamıyla incelenecek, yapılan görüşme ve literatür taramasıyla değerlendirilecektir. Öncelikle sosyal devlet ve sosyal belediyecilik olgusu ele alınacak, sonrasında politika değerlendirilmesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Gıda Bankası, Sosyal Destek Kartı, Koronavirüs Pandemisi, Belediye Bütçesi, Esnaf Marketi*

ABSTRACT

The welfare state and social municipality are phenomena developed to support economically disadvantaged groups. In this study, social and economic support practices of local governments in Turkey will be discussed in order to support low-income citizens economically. In this context, the Food Bank policy will be analyzed which was implemented by Çorum Municipality for low-income citizens living in Çorum. The policy, however, was changed because of some factors after a long period of implementation. Therefore, the newly set policy, the Social Support Card policy, will be examined considering the factors causing the change and using the context of social municipality with the helps of the interviews and literature review.

First of all, the phenomenon of the social state and social municipality will be discussed by historical perspective, then the mentioned policies of Çorum Municipality will be evaluated.

KeyWords: *Food Bank, Social Support Card, Coronavirus Pandemic, Municipal Budget, Artisan Market*

1.GİRİŞ

Ülkemizde Yerel Yönetimlerin sorumlu oldukları bölgelerde yaşayan ve ekonomik yönden geçim sıkıntısı yaşayan vatandaşların sosyal ve ekonomik yönden ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik uyguladıkları faaliyetler gözden geçirilmiştir.

Çorum ilinde yaşayan ve ekonomik yönden geçim düzeyi temel ihtiyaçları karşılamada yetersiz olan vatandaşlara Çorum Belediyesinin sosyal ve ekonomik yönden yürütülen faaliyetler değerlendirilmiştir.

Dünya’da meydana gelen ekonomik krizlerin baş göstermesi insanların temel ihtiyaç giderlerini karşılamakta gelirlerin ihtiyaçları karşılayabilecek düzeyde olması da insanların açlık sınırının altında bir yaşam sürdürmelerine neden olduğu incelenmiştir.

Çevresel sorunlar ile altyapı çalışmalarına önem veren Yerel Yönetimlerin sosyal yardım uygulamaları kapsamında insanların ihtiyaçlarını karşılamak adına sosyal ve ekonomik destek politikaları geliştirmeleri bu doğrultuda çeşitli uygulamalarla evlerinden çıkamayan dezavantajlı gruplara ulaşılarak çözüm önerileri geliştirilmelidir.

Yerel Yönetimlerin sosyal belediyeçilik alanlarında yasal mevzuatlar çerçevesinde kamu kaynaklarının tasarruflu kullanılması ve ihtiyaç sahibi ailelere ulaşılması noktasında belediyelerce yürütülen kamuoyundaki yansımaları incelenmiştir.

Çorum Belediyesince yürütülen Gıda Bankası (Sosyal Market) uygulaması ile il genelinde yaşayan ihtiyaç sahibi ve ailelere hizmet verilmesinin gerek sosyal belediyeçilik alanında hukuksal mevzuat çerçevesinde uygulama yöntemi ile sonrasında sosyal destek kartı uygulamasına geçiş sürecini ve Çorum Belediyesinin sosyal belediyeçilik uygulamalarını incelerken tespit ettiğim sorunları somutlaştırmak adına araştırmalarımı 3 temel soru üzerinde yoğunlaştırdım.

1. Yerel Yönetimlerin sosyal yardım adı altında uygulamış oldukları politika örnekleri nelerdir?
2. Yerel Yönetimlerin sosyal belediyeçilik anlayışı çerçevesinde toplumun dezavantajlı kesimleri arasında yer alan engelli, yaşlı, çocuk, kadın ve gençlerin sosyalleşmeleri adına uyguladıkları projeler nelerdir?
3. Çorum Belediyesinin uyguladığı sosyal yardım projeleri kapsamında Gıda Bankası (Sosyal Market) uygulamasından vaz geçilmesinin nedenleri ile Sosyal Destek Kartı uygulama politikasının ortaya çıkması ile uygulanma süreçleri nelerdir?

Tüm bu soruların cevaplarına Yerel Yönetimlerin hizmet ve projelerinin anlatıldığı internet sitelerinde yürüttüğüm çalışmalar sonucunda elde ettiğim verileri akademik yazım kuralları çerçevesinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Türkiye’de Yerel Yönetimlerin sosyal belediyeçilik faaliyetleri ile sosyal yardım uygulamalarını 5393 sayılı Belediye Kanunu ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu kapsamında politika uygulamaları incelenmiştir.

Türkiye’de belediyelerin sosyal yardım projelerini 3 yöntem çerçevesinde konuyu değerlendirdim.

1. Türkiye’ de yasal mevzuat hükümleri doğrultusunda kurulan Yerel Yönetimlerin hayata geçirdikleri projelerin ve uygulamaların tanıtım ve değerlendirmelerini yaptıkları resmi internet sitelerinden faydalanılmıştır.
2. Yerel Yönetimler ve Sosyal Belediyeçilik konulu akademik literatür çerçevesinde kitap, makale, süreli yayın, sempozyum bildirilerinden faydalanılmıştır.
3. Çorum Belediyesinin sosyal yardım uygulamalarını incelemek ve gerekli değerlendirmeleri yürütmek için Yerel Yöneticilerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

Bu makaleyi araştırırken 4 bölüm şeklinde konu değerlendirilmiştir.

1. Bölümde Türkiye’de Yerel Yönetimlerin sosyal belediyeçilik anlayışı ile sosyal yardım kavramlarına bakış çerçevelerini belediye kanunları kapsamında “Sosyal Yardım Nedir?” ve “Belediye Nedir?” tanımlamaları ile ilişkilendirerek belediyelerin proje ve uygulama örnekleri ile değerlendirmeler yapılmıştır.
2. Bölümde Çorum Belediyesinin sosyal yardım anlayışı ile Çorum İlinde yaşayan ihtiyaç sahibi ailelere belediyelerin yardım faaliyetlerinin nasıl ulaştırıldığına yönelik Çorum Belediyesi Yöneticilerinin konuya dair tarafıma yaptıkları açıklamaları değerlendirilmiştir.
3. Bölümde Çorum Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü’nün Çorum İlinde yaşayan ihtiyaç sahibi ve dar gelirli ailelerin temel gıda ihtiyaçları ile gıyecek yardımı temini konusunda kurulan Gıda Bankası (Sosyal

Market) uygulamasının başlatılması ile Gıda Bankası'ndan faydalandırılan ailelerin nasıl tespit edildikleri ile yardımların hangi şekilde verildiğini incelenmiştir.

4. Bölümde ise Gıda Bankası uygulamasının ortaya çıkarttığı eksiklerin giderilmesine yönelik Gıda Bankası uygulamasının sonlandırılması ile Çorum Belediyesi Sosyal Yardım İşler Müdürlüğüne koordine edilen sosyal destek kartlarının ihtiyaç sahibi ailelere dağıtılması ve yerel esnaflardan bu kartlar sayesinde dar gelirli ailelerin ihtiyaçlarını karşılamalarını değerlendirilmiştir.

Tüm bu değerlendirmeler kapsamında Yerel Yönetimlerin ihtiyaç sahibi ailelere yönelik uyguladıkları sosyal yardım faaliyetleri ile dezavantajlı gruplar diye tanımladığımız engelli, yaşlı, çocuk, genç ve kadınlara yönelik belediyelerin projeleri incelenmiştir.

2.DÜNYA'DA VE TÜRKİYE' DE SOSYAL DEVLET ANLAYIŞI

2.1.Sosyal Devlet Nedir?

Sosyal Devlet anlayışını anlamak ve insanların ortak yaşam alanlarında hep beraber ortak hareket edebilmelerini, amaçlarını ve çıkarlarını gözetebilmek için öncelikle devlet nedir sorusunu cevaplamak gereklidir.

Devlet, toprak bütünlüğü içerisinde ulusları veya milletleri bir araya getiren insanların sınırları belli bir teşkilat yapısı çerçevesinde oluşturulan siyasal bir yapıdır. (Dabın, 1936, s. 6-21'den aktaran Zabunoğlu, 1973, s. 36). Sosyal devletin amaçlarından bir tanesi de devletlerin toplum düzeni içerisinde yaşayan insanların sosyal ve ekonomik koşullarını eşit hale getirmek ve yasalar önünde eşitliklerini etkin hale getirmektir (Göze, 1995: 117'den aktaran Yay, 2014, s. 149).

Dünya'da ve Türkiye'de yaşanan ekonomik hareketlilik ve enflasyonist dalgalanmalar sonucunda insanoğlunun doğal çevrede yaşamlarını sürdürmek ve toplumsal düzen içerisinde ailelerinin asgari düzeyde geçimlerini sağlamak adına sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak için maddi bir gelir karşılığında belirli iş alanlarında çalışarak hayatlarını sürdürmeleri gerekmektedir.

Toplumsal hayat içerisinde herkesin gelir düzeyi ve yaşam standartları aynı seviyede bulunmamaktadır. Bu noktada insanların içerisinde yaşadıkları toplumda bu hayat standartlarının sağlanması ihtiyaç sahibi dar gelirli ailelerin yaşamlarına devam edebilmeleri ve asgari düzeyde temel ihtiyaçlarının karşılanması için devletlerin kamu düzenini sağlamak ve sosyal refah düzeyini artırmak için bir takım politikalar uygulamak temel görevleri arasındadır.

Sosyal devlet kavramı özellikle 2. Dünya savaşı sonrasında devletin yeniden kendi düzenlerini kurmaları adına kanuni düzenlemelerle temellendirilmiştir. Bu bağlamda; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 2. Maddesinde; "Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Sosyal Devlet olduğu, bunun ise Cumhuriyetin temel nitelikleri gibi değiştirilemeyeceği ve değiştirilmesinin dahi teklif edilemeyeceği belirtilmektedir." Bu ifadeden de anlaşıldığı üzere ülkemiz sosyal bir devlet anlayışına sahiptir (Müftüoğlu, 1996, s. 9).

Sosyal devlet anlayışı Osmanlı Devleti'nin devlet yönetimi içerisinde var olan uygulamalardan anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti yönetimi altında bulunan İstanbul, Bursa ve Edirne gibi büyük illere gelen yabancılar, öğrenciler ile şehirde yaşayan yoksul halkın barınma ve temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik imaretler, darüşşifalar, kalenderhaneler, tabhaneler ve kervansaraylarda insanlar ücretsiz konaklayabiliyordu. (Müftüoğlu, 1996, s. 10) Osmanlı Devletinden günümüze sosyal devlet anlayışı ile ilgili olarak uygulanan politikalara bakacak olursak Osmanlı Devletinde birçok uygulama Vakıflar aracılığıyla yürütülmektedir. Belediyelerin bütçeleri zayıf olduğundan dolayı sosyal hizmetleri yerine getirecek projeler yapılamamıştır.

Tanzimat Dönemi sonrasında sokağa atılan çocuklar ile sähipsiz çocukların bakımı belirli bir aylık ücretle sütanneye verilme uygulaması dışında Bab-ı Ali'de henüz yerleşmemiş olan yetimhaneler ve bakımevleri mevcut değildir (Ortaylı, 1974, s. 223-224'den aktaran Belenli, 2017, s. 28-29).

Sosyal devlet anlayışı ülkemizde ilk defa 1961 Anayasamızın 2. Maddesinde ifade edilmiştir. Bu ifadeye göre sosyal devletin tanımı; "Bireylere sadece klasik özgürlüklerin sağlanması değil, aynı zamanda onların maddi ihtiyaçlarının karşılanmasını kendisine görev edinen devlettir." tanımı yapılmıştır (Kocaoğlu, Aydoğan ve Karabulut Akkuş, 2017, s.159).

Ayrıca 1982 Anayasamızda "Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir hukuk devletidir." ifadesi ile hüküm altına alınmıştır. (Kocaoğlu, Aydoğan ve Karabulut Akkuş, 2017, s.159) Ayrıca sosyal devlet anlayışı içerisinde yer

alan bir diğer önemli konu ise devletin toplum içerisinde yaşayan bireylerin geleceğini teminat altına alabilmek adına sosyal sigortalar ve sosyal güvenlik kurumları oluşturmak adına gerekli düzenlemeleri yapmıştır (Zengin, Şahin ve Özcan, 2012, s.135).

Sosyal devlet ilkesinin uygulamasında ve vatandaşların hak ve özgürlüklerinin eşitlik çerçevesinde değerlendirilebilmesi için devletlerin 5 temel esas çerçevesinde uygulama politikalarını oluşturmaları gerekmektedir.

- 1.Sosyal devlet sosyal barışı ve adalet tesis etmekle görevlidir.
- 2.Sosyal devlet insanların eşit koşullarda yaşamalarını sağlamak adına ekonomik hayatı düzenlemek amacıyla politikalar uygulamaları gerekmektedir.
- 3.Sosyal devlet ilkesinin temelinde yer alan toplumun dezavantajlı grupları arasında yer alan yoksullar, kimsesizler, güçsüzler, çocuklar, engelliler ve yaşlıları korumak için politikalar üretmek zorundadır.
- 4.Sosyal devletin vatandaşların sosyal ve ekonomik gelirlerinin adil bir düzen çerçevesinde politika uygulayarak kaliteli yaşam standardı uygulayarak insanların yaşam düzeylerini yükseltmek.
- 5.Sosyal devlet politikası çerçevesinde insanların beden ve ruh sağlıklarını gerçekleştirmek (Müftüoğlu, 1996, s. 20).

Bireysel emeklilik sistemleri yalnızca bireyleri sosyo-ekonomik anlamda desteklediğinin yanında ülkelerin gelişmişliğine de önemli katkıları bulunmaktadır (Ergenekon, 2000a;7). Gelişmiş ülkelerde çalışanların girişimleri ile başlatılan fon sistemi, gelişmekte olan ülkelerin çoğunda yapılan emeklilik reformlarında zorunlu katılım ve kamu girişimli olarak hazırlanmaktadır (Gülcan, 2017;317). 1874 yılında ilk özel emeklilik şirketi Amerikan Demiryolu Şirketi (The American Express Company) tarafından kurulmuştur (Şen, Memiş, 2000;33). Emeklilik Sistemindeki reformlar incelendiğinde, 1985 yılında çok az sayıda ülke bireysel emekliliğe geçerken şu an her yıl bir yeni ülke daha bireysel emeklilik sistemini uygulamaya koymaya başlamıştır. O yıllarda Hollanda, İsviçre ve Şili bu reformu gerçekleştiriyordu. 2000'li yıllarda bu ülkelere yeni ülkeler (Danimarka, Polonya, Peru, Venezüella, Arjantin, Bolivya, Meksika, İngiltere, Tayland, Macaristan, Kazakistan... vb.) eklendiğini görmekteyiz. Ülkemiz ise 2003 yılında Bireysel Emeklilik Sistemi'ni uygulamaya başlayarak eklenen ülkeler arasında yerini almıştır. Bu sisteme zaman içerisinde diğer ülkelerin de eklenmesi beklenmektedir (Değerli, 2017;4).

Ülkeler özel emeklilik sistemlerini daha cazip hale getirebilmek için farklı reformlar yaparak ilgi çekmeye ve katılımları artırıp fon miktarlarını artırmayı hedeflemişlerdir. Özel emeklilik sistemlerinde çok eski bir geçmişi olan İngiltere uzun zamandır çok kapsamlı reformları uygulamaya dönüştürerek vergi indirimi planıyla birçok ülkeye model olmuştur. Aynı açıdan ABD'de özel emeklilik programlarının tecrübesi çok eskiye dayanması nedeniyle, gelişmiş ve kompleks bir yapı göstermektedir. Amerika'da kamu tarafından sunulan teşviklerin özel emeklilik sistemleri (IRAs) çok yaygın olmuştur. Kanada'da mesleki bireysel emeklilik için uygulanan vergi teşviği 1917 senesinden sonra uygulanmış, 1957 senesinden sonra da gönüllülük esaslı özel emeklilik sistemleri başlatılmıştır. Ayrıca, Avusturalya, İsveç ve Japonya gibi bazı ülkelerde bireysel emeklilik sistemleri için geliştirilen destekler yeni uygulanmaya konmuştur (Özel ve Yalçın, 2013: 5). Türkiye'nin de içinde olduğu pek çok ülkede bireysel emeklilik uygulamaları ile sağlanan tasarrufları artırmak adına hem halka bilgi verme programları uygulanmakta hem de farklı teşvik politikaları geliştirilmektedir (Altun, 2017: 305-306).

2.1.1.Dünya'da Sosyal Devlet Anlayışı Üzerine İnceleme

"Avrupa'da Sosyal Politika social policy, Kuzey Amerika literatüründe ise Sosyal Refah Politikası social welfare policy kavramlarıyla ele alınmıştır." Bu kavramların ülkelerin temel prensipleri ile uyguladıkları çeşitli politikalara göre değişik anlamlarda kullanılması uygulama politikalarındaki farklılıklardan gelmektedir (Ersöz, 2011, s.47). Sosyal politika kavramı içerdiği konular bakımından tüm dünyada farklı anlamlarla yer almaktadır. Bu konuda çalışma yapan Bilim İnsanları tek bir noktada aynı yönde fikir sahibi olamamışlardır.

Devlet tanımını insanlık tarihi boyunca bir çocuk düşünür ve filozof farklı anlamlar yükleyerek kendi düşünce dünyalarına göre çeşitli anlamlar yüklemişlerdir. Alman Filozof Hegel' göre; "İnsanlar tarihi süreçler boyunca devlet anlayışı olmadan yaşamışlar, bu yaşam biçimi bizi hiç ilgilendirmez" diyerek insanlık tarihinin devletin var olmasıyla birlikte başladığını dile getirmiştir. (G.W.F. Hegel, Tarihte Akıl, çev. Önay Sözer, 2011, s. 163' den aktaran Belenli, 2017, s. 5)

Sosyal Devlet tanımı tüm dünya devletleri içerisinde öteden beri hep farklı anlamları ile çalışma alanı bulmuştur. Bu konuda Alman Bilim insanı Hermann Haller 1930 yılında sosyal devlet tanımını şu şekilde ifade etmiştir. “Liberal hukuk devletinin sadece sosyal hukuk devleti istikametinde dönüşmesi ile diktatörlüğün ortadan kalkacağı anlayışını savunuyordu.” Nitekim bu tezinde de haklıydı. Çünkü liberal hukuk devletinde eşitlik sadece şekil yönünden vardı. Bu duruma bakılmaksızın herkesin eşitlik çerçevesinde olması gerekiyordu. Haller’ e göre sosyal hukuk devletinde hukuksal eşitlik şekil yönünden değil gerçek anlamda özgürlükler yönünden eşitlik olmalıdır. (Schluchter, 1993, s.171’den aktaran Gören, 2000, s. 3)

Sosyal Devlet demek esasında Almanya kökeninde bir Avrupa terimi olarak ifade edilmektedir. Anglo-Amerikan kültüründe ise bu terim daha ziyadesiyle temel amacı sosyal adalet olan refah devleti (welfare state) ifadesi kullanılmaktadır. (Pekküçüksen, 2004: 459’ dan aktaran Toprak ve Şataf, 2009, s. 15)

Dünya’da sosyal devlet anlayışı özellikle 19. Yüzyılın sonlarında Sanayi Devrimi ile 2. Dünya Savaşı arasında Yerel Yönetimlerin sosyal politikalar alanlarındaki işlevselliği sadece yoksullara yardım etme uygulamaları ile sınırlı kalmış 1 Dünya Savaşı sonrasında ise sosyal imkânsızlıkların giderilmesi için Yerel Yönetimlere daha fazla sorumluluklar yüklenmiştir.

2.Dünya Savaşı sonrasında ise savaşın ortaya çıkardığı sorunları çözmek adına devletlerin sosyal ve ekonomik hayata sürekli bir müdahalesi söz konusu olmuştur. (Ersöz, 2006, s.768’den aktaran Şataf, 2017,s. 8) Sosyal Devletin Avrupa’da gelişmişlik düzeyini incelemek gerekirse Esping Andersen’ in (1990) tezi üzerinden değerlendirmeler yapmak konuyu anlamada yardımcı olacaktır;

1.Liberal Sosyal Devlet düzeninin hâkim olduğu ülkeler; Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Kanada ve İngiltere

2.Sosyal Demokrat düzenin hâkim olduğu ülkeler; İsveç, Norveç, Finlandiya ve Danimarka

3.Muhafazakâr Sosyal Devlet düzeninin hâkim olduğu ülkeler; Avusturya, Belçika, Almanya, Hollanda, Fransa ve İtalya (Aydın ve Çakmak, 2017, s. 7).

Sosyal devlet anlayışı İskandinav ülkeleri olarak bildiğimiz İsveç ve Norveç devletlerinde farklı bir model olarak uygulanmaktadır. Bu model anlayışına Sosyal Demokrat Modeli denilmektedir. Bu refah anlayışına göre “Herkes iş ve tam istihdam” ana düşüncüyü oluşturmaktadır.

İskandinav ülkelerinde temel prensip olarak toplumsal cinsiyet eşitliği, geniş fayda sağlayan bir gelir dağılımı, serbest piyasa ekonomisi ve işgücüne en üst seviyede katılım İskandinav Refah Modeli sisteminin temel unsurlarıdır (Tümerkan, Albayrak ve Birinci, 2017, s. 72-73).

Yerel Yönetimlerin sosyal belediyeçilik anlayışı çerçevesinde Avrupa’da uygulanan bazı örneklere baktığımızda Finlandiya’da öğretmen ataması ve seçimlerinde sorumluluk eyalet ve yerel yönetimlere bırakılmıştır. Bazı belediyelere bağlı okullara ataması yapılacak müdür ve öğretmen seçimlerinde adayların mastır dereceleri, staj eğitim değerlendirmeleri ve yeteneklerini gösterme seviyeleri belediyelerce yürütülmektedir (Ekici ve Öter, 2010’ dan aktaran, Aykaç, Kabaran ve Bilgin, 2014, s. 284).

2.1.2.Türkiye’de Sosyal Devlet Anlayışı Üzerine İnceleme

Türkiye’de “Sosyal Devlet” tanımı hem sosyal adaleti düzenlemeyi kendisine görev edinen ve halkın refah düzeyini yükseltmeye çalışan devlet anlamında kullanılmaktadır (Pekküçüksen, 2004: 459’ dan aktaran Toprak ve Şataf, 2009, s. 15).

Ülkemizde yoksulluk kavramı sosyal ve ekonomik alanlarda gelirlerin kısıtlı olması ve temel ihtiyaçların karşılanamamasını ifade etmektedir. Ayrıca Oscar Levis’ in (1971) “yoksulluk kültürü” teorisinde “yoksulluğu bireylerin sahip oldukları veya olamadıkları bireysel nedenler olarak açıklamaktadır (Ceren ve Erdem, 2018, s. 7).

Bu kapsamda ülkemizde kamu kurumu ve kuruluşları tarafından verilen sosyal yardımların tek bir kurum tarafından organize edilmesi ve ihtiyaç sahiplerinin objektif kriterlere göre değerlendirip gerçek muhtaç ailelerin belirlenmesi amacıyla 2018 yılında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kurulmuştur.

Sosyal devlet veya Refah devleti anlayışı (welfare state) devletin sosyal barışı ve adalet sağlamak adına ekonomik alanda atması gereken meşru bir anlayış olarak da tanımlanmaktadır. (Ergun Özbudun-Türk Anayasa Hukuku, s. 103’ den aktaran Müftüoğlu, 1996, s.19)

Türkiye’de Sosyal Devlet anlayışı 20. yüzyılda kapitalizmin devlet yönetimlerinden olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde ilk ve sosyal devlet anlayışında en dar grubu “sosyal yardım hizmetleri” oluşturur. Sosyal yardım hizmeti devlet içerisinde kendi ihtiyaçlarını karşılayamayan yoksul halka yardımcı olmak işlevidir (Güler, 2006, s. 2).

3.DÜNYA’DA VE TÜRKİYE’ DE SOSYAL BELEDİYECİLİK

3.1.Belediye Uygulamalarının Mevzuatlarda Yeri

1982 Anayasası’nın 127. maddesinde; Yerel Yönetimler; il, belediye ve köy halkının müşterek ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kurulan ve idare organları seçimle iş başına gelen kamu tüzel kişilikleri olarak tanımlanmaktadır (Ceren ve Erdem, 2018, s. 16).

Türkiye’de merkezi yönetim yapısı içerisinde yer alan devlet otoritesi Yerel Yönetimlerin şekil ve hizmet yönünden yönetişim esaslarını belirleyerek Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde yasalaşarak yürürlüğe giren 03 Temmuz 2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 3. maddesinde belediye’ nin tanımı şu şekilde yapılmaktadır.

Belediye; nüfusu 5.000 ve üzerinde olan yerleşim yerlerinde belde sakinlerinin mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organları seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişiliğidir (www.mevzuat.gov.tr 1.5.5393, Erişim Tarihi: 29.01.2022).

Kavramsal bir terim olarak kent yönetimi yani belediye denince aklımıza “Osmanlı Devleti’nde şehremaneti, Almanca da gemeinde ve Fransızca da municipalite, cite ve İngilizce de ise municipality ve city.” kelimeleri karşımıza çıkmaktadır. Belediye denildiği zaman kasaba ve kentlerde veya yerleşim birimlerinde yaşayan insanların ortak hizmetlerini karşılayan kamu tüzel kişiliği bulunan ve örgütlerin yöneticilerinin seçimle iş başına geldikleri ir yerel yönetim idaresidir (Keleş, 1980, s. 74).

Bu tanımdan yola çıkarak Türkiye’de yaşayan vatandaşlar ikamet ettikleri yöre ve kentlerde kendilerinin sosyal, kültürel ve ekonomik yönden kalkınmalarını sağlamak için çeşitli yönetim birimleri oluşturmaktadırlar.

Türkiye’de devletin sosyal ve ekonomik alanlardaki etkinliğini yerine getirmek ve kentlerde yaşayan vatandaşların sosyal ve kamusal ihtiyaçlarını karşılamak adına bu yardımları ve sosyal yaşam kistaslarını çeşitli kanunlarla denetim altına almak zorundadır.

5393 sayılı Belediye Kanunu ile sosyal ve ekonomik alanlarda Yerel Yönetimlere geniş yetkiler tanıyarak sosyal belediyeciliği zorunlu uygulama alanı yapmıştır. Bu kanun kapsamında yerel yöneticilere yönetim alanında yükümlü buldukları kentlerde yaşayan engelli, yaşlı, kimsesiz ve dar gelirli vatandaşlara hizmet sunmak görevini zorunlu politika uygulama alanı haline getirmiştir (Berkün, 2017, s. 588).

5393 sayılı Belediye Kanunu ile il ve ilçelerde ikamet eden vatandaşların belediyelerden yararlanma ve hizmet alma hakları bulunmaktadır. Yerel Yönetimler ise mahalli sınırlar içerisinde yaşayan insanların sosyal ve kültürel alanlarda gelişimlerini desteklemek adına çeşitli çalışmalar yaparlar. Bu konularda üniversitelerden, kamu kurumu ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları ile ortak çalışmalar yürütürler.(Kocaoğlu, Aydoğan ve Akkuş, 2017, s. 162-163).

5393 sayılı Belediye Kanunu ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nda sosyal belediyecilik kavramları ile mevzuat hükümlerinde değerlendirecek olursak 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 9. maddesinde “mahalle ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Belediye bütçesinden yeterli imkânlar dâhilinde aynı yardı ve destek sağlamak.” İbaresini ile Belediyelerin ikamet sınırları içerisinde mahalle muhtarlıkları gözetiminde ihtiyaç sahibi vatandaşların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak üzere görevlendirildiklerini anlamaktayız (Güven ve Yazar, 2021, s. 24 ve www.mevzuat.gov.tr 1.5.5393, Erişim Tarihi: 29.01.2022).

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 13. maddesi’ nde ise şu hükümler yer almaktadır. “Yapılacak yardımlar insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur.” İfadesi ile Yerel Yönetimlerce sunulacak hizmetlerin vatandaşları incitmeden ve onları afişe etmeden yerine getirilmesi çok önemli bir anlayıştır.(Güven ve Yazar, 2021, s.25).

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nun 7. Maddesinde; “Büyükşehir Belediyeleri; sağlık merkezleri, hastaneler, engelliler, yaşlılar, çocuklara yönelik her türlü hizmetleri yürütmek ve sosyal tesisleri kurmak adına kamu kurumu ve kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları ile her türlü işbirliği yapmak

zorundadır.” İfadesi ile sosyal belediyeçilik alanındaki görev ve yükümlüklerine yer verilmiştir (Güven ve Yazar, 2021, s.25, www.mevzuat.gov.tr, 1.5.5216, Erişim Tarihi: 29.01.2022).

Bu kanunlardan da anlıyoruz ki sosyal devlet yönetimi anlayışının taşra da ve kırsal da yaşayan vatandaşlara yönelik hizmet götürmek görevi olan Yerel Yönetimlerin sosyal belediyeçilik hizmetlerini de yürütmek en önemli görevlerindedir. Ayrıca Yerel Yönetimlerin sosyal yardım uygulamalarını irdelemek ve bu konuda gerekli niteliksel yönetim anlayışını kavrayabilmek adına sosyal yardım teriminin anlamını da ortaya koymak gerekmektedir.

Sosyal Yardım: Temel ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun olan kişilere yönelik uygulanan bir sosyal güvenlik ve sosyal yardım alanıdır. İhtiyaç kriterlerinin belirlenmesi noktasında ihtiyaç sahibi ailelere, kimsesiz ve düşkünlere karşılık beklenmeden onların temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri aynı ve parasal yardım ödemeleridir. (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010: 28’ den aktaran Zengin, Şahin ve Özcan, 2012, s.134)

Yukarıda açıkladığımız sebeplerden dolayı Türkiye’de Yerel Yönetimlerin seçimlerle işbaşına gelen Yerel Yöneticileri gerek hukuksal mevzuat çerçevesinde gerekse parti politikalarının bir tezahürü olarak sosyal devlet ilkesi gereği sosyal politika uygulamak zorundadır.

Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin devlet programlarında kimsesiz ve düşkün insanları korumak, kollamak, ihtiyaçlarını karşılamak ve en önemlisi de onların da toplum içerisinde sosyal bir birey olarak yaşamalarını sürdürmek en tabii hakkıdır.

Sosyal Belediyeçilik: Kentlerde ve metropol şehirlerde mahalli idareye sosyal alanlarda plan yapma ve düzeni sağlama çerçevesinde kamusal harcamalar, konut yapımı, eğitim, sağlık alanları ile çevrenin korunması, muhtaçların gözetilmesi konularında devletin yerel düzeyde hizmetlerinden sorumlu tüzel bir kurumdur. (Genç, 2009, s. 61–62)

Türkiye’de kamu kurumu ve kuruluşlarının yerelde sosyal hizmet alanında ortak politika ürettikleri belediyeler çeşitli sosyal aktivitelerle ve dönemsel süreçte yapmış oldukları sosyal sorumluluk projeleri ile de özellikle kadın, çocuk, genç ve yaşlıların önemli gün ve haftalarda çeşitli programlarla sosyalleştirilmesi faaliyetlerine de önemli katkılarda bulunmaktadır. Özellikle yerel yönetici seçmenlerinden oy almak ve yerelde belediye yönetimine talip olduklarını miting alanlarında yaptıkları konuşmalarda da sosyal yardım vaatleri ile de seçmenden oy talep etmektedirler.

Sosyal yardım uygulamaları görüldüğü üzere 5393 sayılı kanun kapsamında merkez teşkilatının yerel yönetimlere tahsis ettiği ödenekler ile Belediye Meclisi tarafından ayrılan bütçe tarafından karşılandığı yaptığımız araştırmalarda tespit edilmiştir.

Günümüzde Yerel Yönetimlerin asıl görevi şehirlerde yaşayan insanların ihtiyaçlarını yerine getirmektir. Belediyeler yönetim alanı içerisinde buldukları altyapı, su ve kanalizasyon gibi temel hizmetleri dışında sosyal belediyeçilik anlayışı içerisinde sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda da sorumluluk alarak vatandaşlara hizmet götürmek anlamında bir beklenti oluşmuştur. Nitekim Yerel Yönetimler sürdürülebilir şehirleşme ve sosyal belediyeçilik alanlarında da uygun politikalar ortaya koymaları gerekmektedir (Görün ve Bilgili, 2017, s.104).

Türkiye’de sosyal belediyeçilik denildiği zaman aklımıza gelen temel anlayış Yerel Yönetimlerin yoksulluğun azaltılmasında yapıcı ve etkileyici kararlar almak, ekonomik kalkınmayı sürdürebilmek, eşitsizlikleri azaltarak siyasal ve sivil toplum yönelik yerel demokrasiyi güçlendirecek politikalar oluşturmak başlıca görevleridir. (Smith, 1996, 163’den aktaran Zeybekoğlu Dündar, 2011, s. 121)

Türkiye’de merkezi yönetim ile taşra yönetimi özellikle sosyal belediyeçilik anlayışı kapsamında yeniden ele alınmıştır. Merkezi yönetim özellikle yerel de yaşayan insanların ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik projelerin uygulanması noktasında bazı yetkilerin yerel yönetimlere devredildiği ve bu çerçevede Yerel Yönetimlerce ihtiyaç sahibi ailelere yönelik politika uygulamaları ile sosyal yardım ihtiyaçları tespit edilmektedir (Berkün, 2017, s.584-585).

Yerel Yönetimlerin insani refah düzeyini artırma ve yerelde insanların geçim düzeylerinin artırılmasına yönelik 3 temel ilke göz önünde bulundurulmalıdır; “ İnsan odaklı olma, eşitlikçi ve kapsayıcı olma ve çok boyutlu olma.” Bu temel kriterler ölçüsünde projeler hayata geçirilirse ana hedefe ulaşılmış olur (Pektaş, 2010, s. 7).

Seçimler öncesinde parti programlarında siyasi parti liderlerinin seçim meydanlarında sıklıkla dile getirdikleri sosyal ekonomik refahı yükseltmek adına yürütmeyi amaçladıkları projeler seçimler sonrası yerel yönetici olarak seçilen belediye başkanlarının da temel programları arasına girerek öncelikli projelerin başında yer almaktadır.

Yerel Yönetimlerin özellikle üzerinde durdukları kavram sosyal belediyecilik anlayışıdır. Sosyal belediyecilik anlayışı; Yerel Yönetimlerin genel olarak belediye sınırları içerisinde ikamet eden halkın sosyal ve ekonomik yönden ihtiyaçlarını karşılamak adına yürüttükleri projeler diye tanımlayabiliriz (Berkün, 2017, s. 585).

Sosyal belediyecilik anlayışı âdem-i merkezîyetçi politikaların hayata uygulanması sürecinde daha geniş anlamı ile “yerel sosyal politika uygulamaları” kavramı ile açıklamak doğru bir kullanım olacaktır (Yavuz, 2013:16’dan aktaran Kocaoğlu, Aydoğan ve Akkuş, 2017, s. 159).

Yerel Yönetimlerin 2006 yılındaki toplam sosyal harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’ya oranı %2,74’ den 2016 yılında sosyal harcamaların Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla içerisindeki oranı %3,55 oranına yükselmiştir. Ayrıca sosyal harcamaların oranı Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla içerisindeki oranı aynı dönem içerisinde %0,08’ den %0,12 oranına yükselmiştir (Ceren ve Âdem, 2018, s.18).

Türkiye’de belediyecilik anlayışının bir diğer uygulama noktası ise “Beyaz Masa” irtibat noktasıdır. Bu uygulama birimine 7 gün 24 saat esasına dayalı ve “ALO 153” zabıta ihbar noktaları ile vatandaşların Belediyelerden talepleri dinlenmekte ve çözüm önerileri geliştirilerek ihtiyaçları çözüme kavuşturmak adına ilgili hizmet birimlerine yönlendirilmektedir.

Son dönemlerde “Beyaz Masa” uygulaması ile sosyal alanlarda da yaşlı ve engelli vatandaşların istek ve önerileri karşılanmakta Belediyelerin ilgili Hizmet Birimleri yardımı ihtiyaç duyan kimselere evlerinde temizlik vb. hizmetleri yerine getirmektedirler (Genç, 2009, s. 63).

Türkiye’de sosyal belediyeciliği 4 temel başlık altında inceleyebiliriz;

1.Sosyalleştirme ve Rehabilitasyon: Yerel Yönetimler bu alanda kentlerde yaşayan halkın bir arada uyum içerisinde yaşamalarını ve sosyal beklentilere uygun olarak çeşitli değerleri aşılama adına sosyal kontrol mekanizması görevi görürler.

2.Yönlendirme ve Rehberlik Etme: Yerel Yönetimler kendilerine müracaat eden vatandaşların sorunlarını çözüme kavuşturmak için diğer paydaş kurumlarla sorunların çözümü noktasında gerekli istişareleri yaparak vatandaşların yerinde hizmet almaları için gerekli yönlendirme ile vatandaşlara rehberlik yapmaktadır.

3.Yardım Etme ve Gözetme (Sosyal Yardım): Yerel Yönetimler yönetim merkezi içerisinde yaşayan fakir, kimsesiz ve ihtiyaç sahibi vatandaşları belirleyerek bu vatandaşların hanelerine gıda, odun ve kömür ihtiyaçları ile tekerlekli sandalye gibi yaşamsal malzemeleri temin etmek üzere çalışmalar yaparak insanlara yardım etmektedirler.

4.Yatırım Yapma ve Tesisler Kurma: Yerel Yönetimler kent sınırları içerisinde yaşayan vatandaşların ikamet ettikleri mahallelerde çeşitli aşevleri, sığınma evleri, kütüphaneler ve ekmek fabrikaları gibi ihtiyaç bulunan tesisleri kurmak kaydıyla bu mahallelerde hizmet üretmektedirler (Pektaş, 2010, s. 14).

Sosyal belediyecilik kavramı: Yerel Yönetimlere sosyal alanlarda düzenleme işlevi veren sağlık, konut ve eğitim alanlarında faaliyetler yapmalarını sağlayan ve çeşitli politikalar ürettiren ve sosyal kontrol sağlamayı amaçlayan bir model olarak değerlendirilmektedir (Özer ve Aksakoğlu, 2017, s. 101).

3.1.1.Dünya’da ve Avrupa Ülkelerinde Sosyal Belediyecilik Politika Örnekleri

Sosyal devlet düzeni içerisinde dünya’da ve Avrupa’ da bulunan ülkelerin yerel yönetimlerinin sosyal belediyecilik uygulamalarını değerlendirirken özellikle 18. yüzyılın sonuna doğru İngiltere’de başlayan sanayi devrimin bu gelişmiş karşısında vatandaşların temel ihtiyaçlarının karşılanması ve kentlerin yönetsel anlayışında meydana gelen değişimde rolü çok büyüktür.

Avrupa Kıtasının kuzeyinde yer alan İngiltere’ nin Manchester şehrinin nüfusu 1760 – 1830 yılları arasında 17 binden 180 bine çıkmıştır. Bu hızlı şehirleşme karşısında bazı sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Çarpık kentleşme, altyapı eksikliği, konut yetersizliği bunlardan başlıcalarıdır. İngiltere’de Yerel Yönetim organları belediye başkanı ve belediye Meclisinden oluşmaktadır. Belediyelerin bu sıkıntıları çözmeye yetersiz kalması sebebiyle “Onarma Kurulları” oluşturulmuştur.

Onarma kurullarında belediye başkanı, sulh hâkimi ve belediye meclisi üyeleri bulunmaktadır. İmar ve şehircilik, altyapı, temizlik ve zabıta hizmetleri faaliyet alanlarında bu kurulların etkin bir şekilde faaliyetler yürütmesi zamanla bu kurulların belediyelerden daha etkin olduğu gözlemlendi (Munro, 1952: 110- 112' den aktaran Oktay, 2008, s. 124).

Yerel Yönetim anlayışı dediğimizde aslında aklımıza Belediyecilik faaliyetler gelmektedir. Dünya devletlerine baktığımızda İsveç'te belediyeciliğin geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. Çiftçi ve kilise toplantıları ile başlayan katılımcılık 1862 yılında çıkarılan yerel yönetim yasası ile tarihsel süreci başlatmıştır. Bu yasa kapsamında belediye ve bölge meclisleri kurulmuştur. Yıllara göre baktığımızda İsveç'te 1862 yılında 2500 belediye teşkilatı var iken 2010 yılında bu sayı 290' a düşmüştür. Bu durumun sebebi ikinci dünya savaşı sonrası yaşanan gelişmelerdir.

İsveç'te kurulan belediyelere göz atacak olursak 2.500 nüfuslu belediyeler var iken 810.000 nüfuslu belediyeler de bulunmaktadır. Yüzölçümü 19.447 km2 alan 24.000 nüfuslu Kiruna Belediyesi ve 9 km2 alana sahip olan 36.000 nüfuslu Sundbyberg Belediyesi de ayrıca örnek verilebilir (Salar, 2010'dan aktaran Erdem, 2015 s. 196).

İsveç 450.000 km2 alana sahip yaklaşık 9 milyon vatandaşın yaşadığı Kuzey Avrupa ülkesidir. Nüfusun çoğunluğu güney kentlerinde yaşamaktadır. En büyük 3 yerel yönetim kentleri 810.000 nüfuslu Başkent Stockholm, 500.000 nüfuslu Göteborg ve 287.000 nüfuslu Malmö şehirleridir (Erdem, 2015, s.197).

İsveç'te yerel yönetimlere İsveç'te yaşayan göçmenlerin dil, konut ve işsizlik alanlarındaki sıkıntılarının çözülmesi adına ücretsiz dil eğitimi, konut edindirme politikası ve iş bulma üzerine istihdam politikaları üretme gibi görevler verilmiştir. Ancak konut edindirme politikalarından göçmenlerin faydalandırılmamaları İsveç'te yaşanan ayrımcı anlayışın bir sonucudur (Akarçay, 2019, s. 208).

Avrupa'da sosyal belediyecilik anlayışı ilk olarak İskoçya' da Glasgow şehrinde başlamıştır. 1832-1848 yılları arasında şehirde baş gösteren kolera salgını çok hızlı bir şekilde yayılarak sınıfsal ayrım gözetmeksizin herkesi etkilemiştir. 1848 yılındaki salgından sonra 1855 yılında su hizmetleri yerel yönetimlere bırakılmıştır. Bunun yanı sıra 1869 yılında gaz, 1872 yılında ulaşım ve 1890 yılında ise elektrik hizmetleri Yerel Yönetimlere devredilmiştir (Bayramoğlu, 2015: 34'den aktaran Şataf ve Mermer, 2017, s. 17).

Rusya'da yerel yönetimler federe birimleri olarak örgütlenmiştir. Rusya'da yerel yönetimlerin diğer aşamasını "Rayonlar" oluşturmaktadır. Rayonlar bağlı buldukları federe birimlerin bünyelerinde yerel anayasalarda kendilerine verilen görevleri yapmakla görevlendirilen Belediye Teşkilatlarıdır. Rayonlar kentsel ve kırsal olarak iki şekilde hizmet vermektedir. 2005 yılı verileri çerçevesinde Rusya'da 12.913 Rayon bulunmaktadır. Bu teşkilatların 1.352'si kentsel rayon yönetimi, 11.561 rayon yönetimi ise kırsal yerel rayon yönetimi teşkilatlarını oluşturmaktadır (Akhundova, 2012, s. 69).

İskandinav ülkeleri diye bilinen İsveç ve Norveç devletlerinde bulunan Yerel Yönetimlerin sosyal belediyecilik temelli sosyal yardım anlayışı üzerine uyguladıkları projeleri incelediğimizde Norveç'te 1984 yılında Yerel Yönetimler sağlık planı hayata geçmiştir. Bu bağlamda birinci basamak sağlık hizmetleri Yerel Yönetimlerce yürütülmektedir.

Norveç'te Yerel Yönetimlerin idaresinde sunulan birinci basamak sağlık hizmetinde aile hekimliği uygulaması vardır. Aile hekimlerine düşen nüfus 1500 – 2500 arasında değişmektedir. Vatandaşların Aile Hekimlerini seçme hakkı mevcuttur (Paycı ve Ünlüoğlu, 2004, s. 26'dan aktaran Albayrak ve Birinci, 2017, s. 75).

Fransa'da belediyecilik faaliyetleri gelişmiştir. Fransa'da 36.000 yerel yönetim bulunmaktadır. Belediyelerin nüfus ortalaması 2.000' in altındadır. Bunun sebebi Fransa'da köylere de belediye denilmesinden kaynaklanmaktadır. Fransa'da yerel yönetimlerin karar organı Belediye Meclisleridir. Başkanı ise belediye başkanı'dır. Belediye Başkanı bütçeyi hazırlar. İdari ve mali konularda gerekli işleri yerine getirir (Erbay, 1999, s.62' den aktaran Koçak, 2008, s. 137).

İngiltere'de yerel yönetimler 1215 tarihli Magna Carta' dan (Büyük Şart) beri varlığını sürdürmektedir. İngiltere'de yerel yönetimlerin tarihinin 10. yüzyıla kadar dayanması bu ülkede ki belediyecilik anlayışının tek tip bir anlayışının oluşumunu engellemiştir. İngiltere'de Londra ile birlikte 7 anakent belediyesi mevcuttur. Anakent belediyelerinin dışındaki belediyeler İl Belediyeleri (shire counties) ve ilçe belediyeleri (shire districts) olarak ikiye ayrılır. 1996-1998 yılları arasında üçüncü kademe yerel yönetim birimleri oluşturulmuştur. Bu birimler köy meclisleridir (parish councils) (Karasu, 112-113'den aktaran Koçak, 2008, s.143).

Amerika Birleşik Devletleri'ne baktığımızda yerel yönetimler 5 bölüme ayrılmıştır. Bu ayrılmanın sebebi Amerika Birleşik Devletlerinin eyalet sistemi ile yönetilmesidir. Bu 5 grubu özetlersek;

1. Counties; Eyaletin en büyük alt birimidir. Daha çok kırsal alanların yönetimidir. Üye sayıları 3 ile 50 arasında değişmektedir. Yönetimleri seçilmiş meclis ve kurullardan oluşmaktadır. Bazı kişilerde seçilmiş görevliler arasından yönetime gelmektedir. Şerif, savcı gibi görevliler mevcuttur. Bu yerel yönetim sisteminin başlıca görevleri arasında güvenlik işleri, evlilik muameleleri, elektrik hizmetleri, telefon hizmetleri, okulların denetimi gibi görevleri sayabiliriz.

2. Belediye (Municipality) Yönetimi; Bu yerel yönetimlere city, town, village gibi isimler verilmektedir. Genellikle bu tür belediyeler eyaletlere bağlı olarak vatandaşların talebi üzerine kurulurlar. Eyalet Meclisinden yetki alırlar. Bu belediyelerin başlıca görevleri arasında polis ve itfaiye işleri, sokak aydınlatması, çöp toplama, sağlık uygulamalarını sayabiliriz.

3. Kasaba (Township) Yönetimi; Bu yerel yönetim biçimi vilayetlerin alt birimidir. Amerika Birleşik Devletlerinde pek yaygın bir uygulama değildir. Bu yerel yönetim hizmet biriminin başlıca uygulamaları arasında polis, itfaiye ve sağlık hizmetleri, çöplerin toplanması ve okulların yönetilmesi gibi uygulamaları sayabiliriz.

Bir örnek verecek olursak Amerika'nın New England bölgesinde "Kasaba toplantısı bu yerel yönetim biriminin farklı bir uygulamasıdır. Bu kasaba toplantılarına o yöre de yaşayan vatandaşlar yılda bir kez bu toplantılara katılarak yaşadıkları kasabanın sorunları üzerine görüşlerini bildirirler."

4. Special Districts; Bu yerel yönetim alanı tek bir fonksiyonu yerine getirmek adına kurulmuştur. Bu birimler su, kanalizasyon ve mezarlık gibi hizmetlerin yürütülmesi gibi faaliyetleri yerine getirirler. Amerika Birleşik Devletleri'nin eyalet sistemi içerisinde bu hizmetler diğer bölgelerde municipality ve township gibi yerel yönetimlerin sorumluluğunda yürütülmesi nedeniyle bu yerel yönetim birimleri genellikle halkın değişik ihtiyaçlarına göre faaliyet alanı olarak hizmet yürütülmektedir.

5. Okul Bölgesi (School District); Bu hizmet yönetimi ise Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyet gösteren ilk, orta ve yükseköğretim okullarının bölgelerinde kurulmuş idari birimlerdir. Bu hizmet birimleri okulların bakım, onarım ve yapım işlerini yürütmektedir (Koçak, 2008, s. 149-151).

Dünya' da belediyeçilik örneklerinin bir diğer modeli ise "Yerel Gündem 21" adlı programdır. Bu programın temel amacı sürdürülebilir gelişmişlik düzeyini sağlayabilmek için küresel ortaklıklar oluşturmak ve yerel yönetim faaliyetlerini Avrupa Sosyal Şartı ve Yerel Gündem 21 programı çerçevesinde faaliyetleri geliştirmektir.

1992 yılından bu tarafa dünya genelinde 135 ülkede Yerel Gündem 21 programı uygulanmakta ve 4.000' in üzerinde yerel yönetim bu faaliyetler çerçevesinde sosyal politika uygulamaktadır. Başta Almanya, İngiltere, Hollanda ve İskandinav ülkelerinde bulunan yerel yönetimlerce programlar yerel ortaklık çerçevesinde sürdürülmektedir (Ersöz, 2011, s. 91-92).

3.1.2.Osmanlı Devleti'nden Günümüze Belediyeçilik Uygulamaları

Türkiye'de Yerel Yönetimlerin varlığı ile şehirlerde veya kırsal bölgelerde yaşayan vatandaşların sosyal ve ekonomik yönden ihtiyaçlarını karşılamak için uygulanan sosyal belediyeçilik faaliyetleri Osmanlı Devleti dönemine kadar dayanmaktadır.

Osmanlı Devleti yönetimi içerisinde il kurulan Yerel Yönetim 1855 yılında İstanbul ilinde Kırım Savaşı sonrasında 12 kişilik bir Şehir Meclisi ile kurulmuştur. Osmanlı Devleti bu yönetimin başına Şehrimin atamıştır. Şehir Meclisi üyeleri atama ile göreve geliyorlardı. Bu meclis üyelerinin 2/3' ü her yıl yenileniyordu.

1855 yılına gelindiğinde İstanbul'da kurulan belediye' nin yönetim şeklini ve çalışma standartlarını belirlemek için İntizam-ı Şehir Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyon 1857 yılında hazırladığı Nizamname ile İstanbul İlini 14 belediye dairesine ayırmıştır. Bu daireler içerisinde sadece "Altıncı Daire-i Belediye" kurulmuştur. Bu belediyenin sınırları Galata ile Beyoğlu semtleridir. Bu bölgelerde yaşayan halkın çoğunluğu azınlıklarca meydana geldiği için bu belediyenin yazışma dili Fransızca olarak yürütülüyordu. Belediye şehir uygulamalarını Fransa' nın Paris Belediyesinin uygulamaları örnek alınarak Yerel Yönetim faaliyetleri uygulanıyordu (Ulusoy ve Akdemir, 2006, s.158'den aktaran Koçak, 2008, s. 20).

Osmanlı Devleti yönetiminin yerel yönetim anlayışı çerçevesinde kurduğu Altıncı Daire-i Belediye teşkilatının yöneticisi olarak atanan daire müdürü olarak görev yapan bir kişi tarafından yönetilmekte idi. Bu yönetici ye

yardımcı olmak üzere 7 kişilik Daire-i Belediye Meclisi bulunmaktaydı. Bu meclis' te görev alabilmek için en az 10 yıl İstanbul'da ikamet etmek şartı ve 100.000 kuruş taşınmaz bir mal varlığının olması koşul olarak aranmaktaydı (Keleş, 2012: 159' dan aktaran Demir, 2019, s. 445).

Türkiye'de yerel yönetimlerin teşkilat yapısını ve sosyal belediyeçilik uygulamalarını incelemek için belediyelerin tarihini bilmek gerekir. Belediyeler Osmanlı Devleti yönetiminin yerel alanlarda yaptıkları düzenlemelere bakmak gerekiyor. Osmanlı Devletinin ilk anayasası olan kanun-i esasi' de belediye yönetimine yer verilmiştir. 1876 Kanun-i Esasi'nin 108. maddesinde Yerel Yönetimlere yetki genişliği verilmiştir (Keleş, 2000, s. 130'dan aktaran Koçak, 2008, s. 21).

1877 yılında yayımlanan Dersaadet Belediye Kanunu ile İstanbul İlinde bir belediye oluşturulması karara bağlanmıştır. Vilayet Belediye Kanunu ile de her vilayet ve kasabalarda yerel yönetim kurulması kararlaştırılmıştır. 1913 tarihinde ise il özel idareleri konusunda bir düzenleme yapılmıştır. 20 Ocak 1921 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yerel yönetimlerle ilgili düzenlemelerin de mevcut olması ile birlikte belediye faaliyetleri önem kazanmıştır. Teşkilat-ı Esasiye Kanununun bazı maddelerinde il, kaza, nahiye ve belediyelerle ilgili hükümler ifade ettiği bu nedenle de belediyeçilik faaliyetlerine önem verildiği anlaşılmaktadır (Koçak, 2008, s. 22).

Osmanlı Devleti'nin yönetim alanı içerisinde toplam 389 yerel yönetim teşkilatı kurulmuştur. Bu belediyeler içerisinde İstanbul'da kurulan belediyelerin su, toplu ulaşım ve alt yapı hizmetleri yabancı şirketler tarafından karşılanmaktadır. İstanbul dışındaki yerel yönetimlerin çoğunda kentsel hizmetler yerine getirilememiştir. Bu dönemde kurulan belediyelerin 20'sinde içme suyu hizmeti tesisatlarına, 4' ü elektrik hizmetleri tesisatlarına, 17 belediye mezbaha hizmetlerine, 29 belediye de park ve bahçe hizmetleri yerine getirilmekteydi.

Bu dönemde kurulan belediyeler 17 km asfalt yol, 251 km şose yol, 578 km kaldırım ve 393 adet köprü ve menfez yapmışlardır. Bu dönemdeki kısıtlı bütçe imkânları çerçevesinde yerel yönetimler dönemin şartları incelendiğinde daha fazla belediyeçilik hizmetini yerine getirebilecek imkâna sahip değillerdir (Aytaç, 1993, s. 539'dan aktaran Ersöz, 2011, s. 104).

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde nüfusun büyük çoğunluğu kırsal alanlarda yaşamaktadır. 1927 yılında 13.648 olan nüfusun yaklaşık %75'i 39.901 köyde ikamet etmektedir. Aynı dönemde 63 il merkezi olmak üzere 328'i ilçe, 69'u köy ve 63'ü il merkezi olmak üzere toplamda 460 yerel yönetim teşkilatı bulunmaktadır (Türkiye İstatistik Yıllığı, 1999, s. 71-74'den aktaran Ersöz, 2011, s. 104-105).

Cumhuriyetin ilk yılları Cumhuriyet Yönetimi yerel alanda kentsel ve mekânsal hizmetlerin politikasını oluşturmak için başkent Ankara'yı seçmiştir. 1924 yılında Ankara Şehremaneti kurularak hizmet alanında önemli bir deneyim oluşturmuştur. Ancak 1930 yılında bu teşkilatlanma sona ermiştir (Tekeli, 1978, s. 38 - 45'den aktaran Ersöz, 2011, s.105).

Türkiye'de 1945 - 1980 dönemlerinde kırsal ve kentsel nüfus yoğunluğu ile yerel yönetimlere bakıldığında Türkiye'de il sayısı 65' den 67' ye, belediye sayısı ise 583'den 1.725' e yükselmiştir. 1945 yılında kentlerde yaşayan insanların oranı %24,94 olarak kayıtlara geçerken 1980 yılına gelindiğinde nüfusun %43,91' i kent merkezlerinde yaşamaktadır. Ayrıca belediye sınırları içerisinde yaşayan nüfus 5.145.020' den 25.523.604 kişiye yükselmiştir (Türkiye İstatistik Yıllığı, 1999, s. 71-74'den aktaran Ersöz, 2011, s. 109).

İçişleri Bakanlığı'nın 2018 yılı verilerine göre Türkiye'de 30 büyükşehir belediyesi, 51 il belediyesi, 519 büyükşehir ilçe belediyesi, 403 ilçe belediyesi ve 396 belde belediyesi olmak üzere 7 coğrafi bölgede toplamda 1399 belediye halkın huzur, mutluluk ve sosyal yardım alanlarında hizmet vermektedir (Ceren ve Erdem, 2018, s.16).

3.1.3. Türkiye'de Belediyelerin Sosyal Belediyeçilik Politikası Örnekleri

İstanbul ili sınırları içerisinde yer alan ve anadolu coğrafyasından en çok göç alan belediyelerden biri olan Zeytinburnu Belediyesi' nce yürütülen sosyal yardım faaliyetlerinden bazıları şunlardır; aşevi, kurban kesim yerleri ile 2012 yılı içerisinde faaliyetlerine başlayan ve günümüzde de aktif olarak görevlerine devam eden Aile, Kadın Destekleme ve Engelliler Merkezi (AKDEM), Zeytinburnu Yerel Kalkınma ve Avrupa Birliği İlişkileri Koordinasyon Merkezi (ZEYKOM) (Akarsu, 2014: 64-89'dan aktaran Berkün, 2017, s. 591, <https://akdem.org.tr/>, <http://www.zeytinburnu.istanbul/Fotograf-Galerisi-ZEYKOM> Erişim Tarihi: 10.01.2022).

Şanlıurfa' da Büyükşehir Belediyesinin Şanlıurfa ilinde yaşayan vatandaşlara yönelik sunduğu sosyal hizmet uygulamalarından bazıları; Ferah Kent El Sanatları Merkezi, Süleymaniye Meslek Edindirme Merkezi, Hayati Harrani Kadın Destek ve Eğitim Merkezi vb (Berkün, 2017, s. 593).

Artvin Belediyesi Artvin ilinde yaşayan vatandaşlara yönelik bazı sosyal hizmet uygulamaları; aşevi, şefkat eli mağazası, evden eve temizlik hizmeti ve hanımlar lokali kentte bulunan vatandaşlara hizmet vermektedir (Berkün, 2017, s.593).

Sosyal belediyecilik anlayışı içerisinde sosyal yardım projeleri üreten yerel yönetimlere örnek verecek olursak bu konuda Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin sosyal yardım alanında Bursa İlinde ar gelirli vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak üzere dağıtılan sosyal destek kartları ile halkın temel gıda ihtiyaçları karşılanmaktadır (www.bursa.bel.tr, Erişim Tarihi: 10.01.2022).

Alaca Belediye Başkanlığınca su deposu mevkiinde kurulan belediye aşevi dar gelirli vatandaşların aç kalmamaları konusunda sıcak yemek dağıtımı yaparak sosyal yardım alanında örnek başka bir uygulamadır (www.alaca.bel.tr, Erişim Tarihi: 10.01.2022).

Hatay Büyükşehir Belediyesi Başkanı Doç. Dr. Lütfü SAVAŞ göreve geldikten sonra şehir hayatında gözle görülür bir değişim yaşanmaktadır. Şehirde yaşayan ihtiyaç sahibi ailelere sosyal yardım alanında Vali Ürgen Parkı içerisinde mobil yemek aracı ile sıcak yemek ikramı yapmaktadır (www.hatay.bel.tr, Erişim Tarihi: 10.01.2022).

Ankara Büyükşehir Belediyesi her yıl Ramazan Ayı içerisinde Ankara İlinde yaşayan kimsesiz ve dar gelirli vatandaşlara sosyal hizmet belediyeciliği kapsamında gıda kolisi yardımı yapmaktadır. Ayrıca belirli yerlerde iftar çadırı kurarak vatandaşların oruçlarını açmalarını sağlayarak sosyal devlet anlayışının gerekliliğini yapmaktadır (www.ankara.bel.tr, Erişim Tarihi: 10.01.2022).

İskenderun Belediyesince İskenderun ilçesinde eğitim ve öğretim gören üniversite öğrencilerine mobil yemek aracı ile sıcak çorba ikramında bulunarak sosyal yardım alanında önemli bir proje yürütmektedir (www.iskenderun.bel.tr, Erişim Tarihi: 10.01.2022).

Aydın Büyükşehir Belediye Başkanlığınca Aydın ilinde yaşayan dar gelirli vatandaşlara sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde ücretsiz kırtasiye ve kömür yardımı dağıtmaktadır (www.aydin.bel.tr, Erişim Tarihi: 11.01.2022).

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi sosyal belediyecilik ilkesi kapsamında Diyarbakır ilinde yaşayan vatandaşlara hizmet vermek adına Sümer Park Sosyal Destek Merkezi projesini hayata geçirmiştir. Bu merkezde vatandaşlara psiko-sosyal destek hizmetleri, engelli hizmetleri, kadın ve aile alanlarında hizmetler vermektedir (www.diyarbakir.bel.tr, Erişim Tarihi: 11.01.2022).

Trabzon Büyükşehir Belediyesince şehir de yaşayan 800 engelli vatandaşa sosyal belediyecilik hizmetleri kapsamında TRAPARK projesi hayata geçirilmiştir. Bu projeye Trabzon ilinde yaşayan engelli vatandaşların şehir hayatında kolayca hareket edebilmeleri için belirli noktalara engelli aracı şarj istasyonu kurulmuştur. Bu hizmetle engelli bireyler araçlarını 3 saat süreyle ücretsiz olarak şarj edebilme imkânına sahiptir (www.trabzon.bel.tr, Erişim Tarihi: 11.01.2022).

Adana Büyükşehir Belediyesi Başkanlığınca Adana ilinde yaşayan engelli vatandaşları 80' i akülü olmak üzere 300 adet engelli sandalyesi sosyal sorumluluk projesi kapsamında engelli bireylere dağıtılmıştır (www.adana.bel.tr, Erişim Tarihi: 11.01.2022).

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi tarafından sosyal belediyecilik projesi kapsamında her gün düzenli olarak 2.000 kişiye çorba ve ekmek ikramında bulunulmaktadır (www.kahramanmaras.bel.tr, Erişim Tarihi: 10.01.2022).

Manisa Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı sosyal belediyecilik faaliyetleri kapsamında Manisa İli Ahmetli İlçesinde yangında evi yanan aileye ev eşyası yardımında bulundu. Kuzu ailesi de kendilerine yardım eli uzatan Manisa Büyükşehir Belediye Başkanı Cengiz ERGÜN' e teşekkür etti (www.manisa.bel.tr, Erişim Tarihi: 11.01.2022).

Karaman Belediyesi 3 Aralık Dünya Engelliler Günü'nde engelli vatandaşları yalnız bırakmadı. Karaman' da ikamet eden engelli vatandaşlarla Karaman Belediyesi Gönül Gözü Engelli Dinlenme Evi'nde bir araya gelen Başkan Savaş KALAYCI engellilerin gününü kutladı (www.karaman.bel.tr, Erişim Tarihi: 12.01.2022).

Ankara ili Keçiören Belediye Başkanlığı sosyal belediyecilik faaliyetleri kapsamında Keçiören ilçesinde ikamet eden vatandaşlara mobil çorba dağıtım aracı ile hizmet vermektedir. Keçiören Belediye Başkanı Turgut ALTINOK çorba dağıtımı ile ilgili şu ifadelerle yer vermiştir. “ Keçiören İlçemizde günlük toplam 3.500 vatandaşa çorba ikramı yapmaktayız. Bu dağıtımın 800 adedini Sağlık Bilimleri Fakültesindeki öğrencilere geri kalan ikramlarımızı ise Keçiören İlçesindeki belli noktalarda vatandaşlarımıza ikram ediyoruz.” (www.kecioren.bel.tr, Erişim Tarihi: 12.01.2022).

Sosyal belediyecilik alanında yapılan faaliyetlere örnek verilecek olursa İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin İstanbul ilinde yaşayan ve eğitim seviyeleri düşük gençlere yönelik İstanbul Gençlik Rehabilitasyon ve Meslek Edindirme Merkezi (İSMEM) bu konuya en önemli örneklerden bir tanesidir. Bu merkezde 15 – 25 yaş aralığında bulunan ve risk altındaki gençleri iş sahibi yapmak ve mesleki gelişimlerinin yanında topluma da kazandırmak ana amaçlardandır (Köyağasıoğlu, 1998:77' den aktaran Göktürk ve Yılmaz, 2020, s. 60-61).

Sosyal belediyecilik ilkesi kapsamında bir diğer yerel yönetim uygulaması ise İzmir İline bağlı Kemalpaşa Belediyesinin ilçede hayata geçirdiği “Bebek Taksi Projesidir.” Bu proje ile Kemalpaşa Belediyesi ilçede doğum yapan anneleri Kemalpaşa Devlet Hastanesinden evlerine ücretsiz olarak taşıma hizmeti vermektedir. Ayrıca Kemalpaşa İlçesinde yeni doğan bebeklerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere “Hoş Geldin Bebek Paketi” vererek ailelerin ihtiyaçlarını karşılamaktadır (www.kemalpasas.bel.tr, Erişim Tarihi: 12.01.2022).

3.1.4. Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Sosyal Yardım Politikaları

Ankara Büyükşehir Belediyesi sosyal yardım faaliyetleri kapsamında daha kapsamlı ve planlı bir teşkilat yapısına sahiptir. Belediye, kimsesiz, yaşlı, engelli ve dar gelirli vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak ve sosyal politikaları takip etmek üzere Kültürel ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı ile Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı adı altında iki farklı teşkilat üzerinden sosyal yardım ve proje uygulamalarını takip etmek ve insanlara sosyal yardım ihtiyaçlarını karşılamak üzere koordine kuruluşları kurulmuştur (Berkün, 2017, s. 591, www.ankara.bel.tr, Erişim Tarihi: 12.01.2022).

Erzurum Büyükşehir Belediyesi Erzurum ilinde yaşayan 2.000 dar gelirli aileye aylık 150,00 lira harcama limiti bulunan sosyal destek kartı dağıtarak il genelinde sosyal belediyecilik anlayışı içerisinde sosyal sorumluluk projesi ortaya koymaktadır (www.erzurum.bel.tr, Erişim Tarihi: 12.01.2022).

Konya Büyükşehir Belediye Başkanlığınca özellikle 2019 yılı içerisinde küresel ölçekte yaşanan korona virüs salgını ile mücadele kapsamında Konya ili merkezinde faaliyet gösteren 10 bin ve Konya’ya bağlı 28 ilçe de yaşayan 10 bin olmak üzere 20 bin esnafa 1.000 lira sosyal yardım yapmaktadır. Bu yardımlar için Konya Büyükşehir Belediyesi bütçesinden 50 milyon liralık kaynak aktarılmıştır (www.konya.bel.tr, Erişim Tarihi: 12.01.2022).

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi sosyal belediyecilik anlayışı içerisinde Şanlıurfa ilinde yaşayan 1551 dar gelirli aileye Gıda Bankası üzerinden çeşitli temel gıda maddesi yardımı yapmaktadır. Ayrıca ÇÖLYAK hastası 975 aileye de 5 kg glütensiz un yardımı yapılmaktadır (www.sanlıurfa.bel.tr, Erişim Tarihi: 12.01.2022).

İzmir Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğünce İzmir ilinde yaşayan vatandaşlara yönelik sosyal belediyecilik uygulamaları çerçevesinde “Süt Kuzusu” projesi hayat geçirilmiştir. Bu proje kapsamında 1 – 5 yaş arası çocuklara ayda 8 litre süt dağıtımı yapılmaktadır (www.izmir.bel.tr, Erişim Tarihi: 12.01.2022).

Mersin Büyükşehir Belediyesi tarafından sosyal belediyecilik hizmetleri kapsamında Mersin ilinde yaşayan dar gelirli 12.712 aileye Halk Kart hizmeti verilmektedir. Bu kart sahibi 8.415 aileye 100,00 lira,

4.297 aileye ise 180,00 lira tutarında Halk Kartı ödemesi yapılmaktadır. Toplamda Mersin Büyükşehir Belediyesi Başkanlığınca 1.614,960,00 lira Halk Kart ödemesi yapılmıştır (www.mersin.bel.tr, Erişim Tarihi: 12.01.2022).

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi sosyal belediyecilik ilkesi çerçevesinde Kocaeli ilinde yaşayan ihtiyaç sahibi dar gelirli ailelere yönelik 41 Kart projesi ile 18.000 aileye 1.500 lira tutarında yakacak yardımı yapıldı. Bu yardımların Kocaeli Büyükşehir Belediyesi bütçesine maliyeti 27 milyon lira olarak açıklandı (www.ozgurkocaeli.com.tr, Erişim Tarihi: 12.01.2022).

3.1.5. Türkiye’de Siyasi Liderlerin, Akademisyenlerin ve Yerel Yöneticilerin Sosyal Belediyecilik Hakkındaki Görüşleri

Türkiye’de Yerel Yönetimler bir yandan sınırları içerisinde yaşayan vatandaşlara hizmet etmek adına tüm imkânlarını seferber ederken diğer yandan da geleceğe yönelik analiz çalışmaları yaparak stratejik hedefler ortaya koymaktadır.

Bu çalışmaların çarpıcı örneklerinden bir tanesini de İstanbul Büyükçekmece Belediyesi “Gelecek Sizinle Gelecek” temasıyla 2050 Büyükçekmece Vizyonu Çalıştayı yaparak gerçekleştirmiştir. Bu çalıştay da belediye hizmetlerine dair tüm alanlarda konusunda uzman kişilerce sunular gerçekleştirilmiştir (www.bcekmece.bel.tr, Erişim Tarihi: 13.01.2022).

Çalıştay’ da konuşma yapan eski Başbakan Yardımcılarından Murat KARAYALÇIN; “Bu çalıştayın düzenlenmesinde emeği geçen herkese sonsuz şükranlarımı sunarım. Büyükçekmece’ nin 2050 vizyonu çok değerli akademisyenler tarafından akademik veriler ışığında tartışılmıştır. “ diyerek konunun önemini vurgulamıştır. (www.milliyet.com.tr, Erişim Tarihi: 13.01.2022)

Ak Parti Yerel Yönetimlerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Mehmet ÖZHASEKİ sosyal belediyecilik anlayışı ile ilgili partisinin Antalya’ da düzenlenen bölge toplantısında şu sözlerle Ak Parti belediyeciliğini ifade etmiştir. “ Şu anda en son yapılan yerel seçimler sonucunda 805 belediyenin yönetimi bizde. Hamdolsun ki her şehrimizde gönül belediyeciliği yapıyoruz. Şehirlerimizde aç ve muhtaç insanlara her daim yardım elimizi uzatıyoruz.” (www.tr.sputniknews.com, Erişim Tarihi: 13.01.2022)

Türkiye’de insanların önünde bazı engeller özellikle zihinlerde olan engellerdir. Bu sebeptendir ki, Türkiye’de 2020 yılını Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN “Erişilebilirlik Yılı” ilan etmiştir. Türkiye’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü koordinesinde illerde “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonları” oluşturmuştur. Bu komisyonlar Yerel Yönetimlerin sınırları içerisinde yer alan park, bahçe, yeşil alanlar, toplu ulaşım araçları ile kamu kurumu ve kuruluşlarının engelli erişilebilirliğine uygun olarak yeniden düzenlenmesinden sorumludur.

Bu nedenle Yerel Yönetimler Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip ERDOĞAN’ ın talimatıyla kendi sınırları içerisinde yaşayan engelli vatandaşların şehir içerisinde yaşamlarını kolaylaştırmak için her türlü düzenlemeyi yapmak üzere sorumludurlar (www.finans.mynet.com, Erişim Tarihi: 13.01.2022).

Türkiye’de Yerel Yönetimler belirli tarihlerde belediyecilik hizmetlerinin etkin bir şekilde uygulanabilmesi adına çeşitli üniversitelerle işbirliği içerisinde ortak sempozyumlar düzenlemektedirler. Bu belediyelerden bir tanesi de İstanbul Büyükçekmece Belediyesidir (www.tele1.com.tr Erişim Tarihi: 14.01.2022).

Büyükçekmece Belediyesi 14 – 15 Mayıs 2017 tarihlerinde çeşitli akademisyenlerin katıldığı bu sempozyum da konuşma yapan Prof. Dr. Ruşen KELEŞ “Sosyal belediyecilik yerel demokrasilerde çocuk dostu, engelli dostu kentler temalı çeşitli alanlarda son derece faydalı olacağını düşündüğüm ve Yerel Yönetimlere ışık tutacağı ve güncel sorunlara çözüm önerilerini sunulacağını düşünüyorum. ifadeleri ile bu sempozyum hakkındaki görüşlerini belirtmiştir (Keleş, 2017, s. 19).

Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip ERDOĞAN’ ın katılımıyla Ankara ili Kızılcahamam ilçesinde düzenlenen Belediye Başkanları İstişare Toplantısında “Biz bu millete efendi olmaya değil, hizmetkâr olmaya talibiz. 19 yılda belediyecilik anlayışında sosyal belediyeciliği gönül belediyeliği ile harmanladık.” sözleri ile belediye başkanlarına seslenmiştir (www.haberler.com, Erişim Tarihi: 14.01.2022).

Sosyal belediyecilik alanında Trabzon Belediyesinde yürütülen Yaşlı Destek Programı (YADES) kapsamında konuşan Trabzon Büyükşehir Belediye Başkanı Murat ZORLUOĞLU sosyal belediyecilik anlayışı ile ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır. “Yaşlı Destek Programı ile yaşlılarımıza hizmet etmekten onur duyuyoruz. Onların hayır dualarını almak bizim için çok değerli bir anlayıştır.” (www.trabzon.bel.tr, Erişim Tarihi: 14.01.2022).

Cumhuriyet Halk Partili (CHP) Belediye Başkanları Çalıştayına katılan Bodrum Belediye Başkanı Ahmet ARAS sosyal belediyecilik alanında yapmış oldukları hizmetleri şu şekilde ifade etmiştir. “Kara Kış Fonu Acil Eylem Planı kapsamında Bodrum İlçemizde bulunan 56 mahallemizi izliyoruz. 3 mahalleyi acil eylem planı kapsamında hizmet yönünde öncelikleri arasında değerlendirdikleri ve yoksullaşma riski taşıyan 10 mahallemizi de izliyoruz.” (www.haberler.com, Erişim Tarihi: 14.01.2022).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi olarak sosyal belediyecilik anlayışı içerisinde Kurban Bayramında 230 bin ailenin mutfağına et ulaştırdık. Ayrıca 0-4 yaş arası çocuğı olan annelerimize ücretsiz ulaşım kartı dağıttık.” ifadelerinde bulunmuştur. (www.sosyalhizmetler.ibb.gov.tr, Erişim Tarihi: 14.01.2022).

İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Mustafa Tunç SOYER İzmir ilinde sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde yürütmüş oldukları hizmetler hakkında şu ifadelerde bulundu. “Yerel seçimler öncesi söz verdiğimiz üzere İzmir ilimize Dr. Behçet UZ rekreasyon alanının tamamladık. Bu proje ile İzmir ilimize ikinci kültür parkımızı hizmete açmış olduk. Bu proje ile Bornova, Konak ve Buca ilçeleri sınırları dâhilinde 180 bin metrekare alanda yenileme çalışması yapıldı.” (www.cumhuriyet.com.tr, Erişim Tarihi: 14.01.2022).

4.ÇORUM BELEDİYESİNİN SOSYAL BELEDİyecİLİK POLİTİKALARI

Bu amaçla içerisinde yaşadığım ve projelerini yakından takip ettiğim Çorum Belediyesi'nin de özellikle 2016 yılı sonrası seçilen belediye başkanları yerel projelerinde Çorum ilinde yaşayan ekonomik yönden geliri yeterli olmayan vatandaşların sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik bir takım projeleri hayata geçirmeye başladılar.

Bu amaçla yürütülen ve hayata geçirilen sosyal yardım projeleri Çorum Belediyesince Gıda Bankası adı altında bir sosyal market kurulması ve sonrasında bu projenin geliştirilmesi hedeflenerek sosyal destek kartı uygulaması ile hizmetlerine devam etmektedir.

4.1.Çorum Belediyesi Yöneticilerin Sosyal Belediyecilik Konusundaki Görüşleri

Çorum Belediyesinde sosyal ve ekonomik yönden geliri kısıtlı olan vatandaşların ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yürütülen bu uygulamalarla ilgili olarak Çorum Belediyesi yetkilileri ile görüşmelerde bulundum.

Çorum Belediye Başkan Yardımcısı Turhan CANDAN; “Benim başkan yardımcılığını yaptığım dönemde hayata geçirdiğimiz bu Gıda Bankası (Sosyal Market) uygulaması ile Çorum İlnde ekonomik yönden kısıtlı bir gelire sahip olan vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak adına sadece Çorum İlnde bulunan yerel esnaftan karşılanan temel gıda ihtiyaçlarını Belediye Başkanlığımızın bütçe imkânları doğrultusunda Sosyal Marketimize kanuni mevzuatlar çerçevesinde alarak vatandaşlarımızın ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyoruz.” (Çorum Belediye Başkan Yardımcısı Turhan CANDAN ile yapılan görüşme, 13.12.2021).

Çorum Belediyesince sosyal destek kartı uygulamasına geçilmesinin doğru bir uygulama olacağı Çorum Belediye Başkanı Dr. Halil İbrahim AŞGIN Beyin talimatları doğrultusunda hayata geçirilmiştir.

Çorum Belediyesi'nin 2022 yılı içerisinde sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde yaptığı proje değişikliği ile Çorum ilinde yaşayan ihtiyaç sahibi ailelere sosyal destek kartları dağıtılması konusunda yaptığım röportajda edindiğim bilgiler ışığında elde ettiğim sonuçları değerlendirdiğimde uygulamanın Çorum halkı tarafından olumlu olarak karşılandığı ve dar gelirli vatandaşların Gıda Bankasından (Sosyal Market) temel gıda ve giyecek ihtiyaçlarını karşıladıklarını tespit ettim.

Gıda Bankası uygulamasında yaşanan tedarik sıkıntısı ile gerçek ihtiyaç sahiplerinin yerine Çorum İlnde bir takım siyasiler ve yöneticilerin isimleri ile yardım almak üzere bu markete gelen kişilerin gerçekte ihtiyaç sahibi olmadıkları ancak siyasilerin isimlerini kullanarak burada çalışan görevlileri baskı altına almak kaydıyla kendilerine çıkar sağlamak için suiistimal ederek bu güzel iyilik hareketini sabote ettikleri tespit edilmiştir.

Çorum Belediyesi'nin Gıda Bankası uygulaması ve sonrasında hayata geçirilen sosyal destek kartı projesi ile ilgili görüşlerine başvurduğum bir diğer idareci ise Çorum Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürü Fatih SAK ile yaptığım görüşmedir.

Çorum Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürü Fatih SAK; “Ben bu göreve 2021 yılı Ocak Ayı içerisinde getirildim. Benim bu göreve geldiğim dönemde Gıda Bankası uygulaması kapsamında Çorum İlnde yaklaşık 8000 aile bu ihtiyaçlarının bu marketten karşılamaktaydı.

Ayrıca bu uygulamada gördük ki aileler özellikle yaşı büyük amcalar ve teyzelerin uzak mahallelerden geldikleri, ulaşım imkânlarının olmadığı ve halkın tavırlarından rahatsız oldukları gözlenmiştir. Çorum Belediyesi olarak bir heyetle Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin sosyal yardım uygulamasını yerinde incelemek için Bursa İline gittik. Orada edindiğim izlenimler ve yürütülen uygulamalar sonucunda sosyal destek kartı uygulamasına geçmeye karar verdik.

Sonuç olarak Vakıfbank Yöneticilerinin bu kapsamda altyapıyı oluşturacakları konusunda teyit aldık. Banka ayrıca Çorum İlinde bulunan yerel esnafın alışveriş pos cihazlarını da yenilemek kaydıyla bu kartları entegre edecekleri bilgisi alınarak Çorum Belediye Başkanlığı ile Vakıfbank Yöneticileri arasında protokol imzalandı.

Şu anda Çorum Belediyesi adına Çorum İlinde yaşayan yaklaşık 8.000 aileye bu kartlar dağıtılmıştır. Ailelerin ihtiyaç durumlarına göre yaptığımız incelemeler sonucunda 4 faz olarak aylık, iki aylık, üç aylık ve altı aylık dönemler halinde 2021 yılında aylık 175,00 TL olarak sosyal destek kartlarına destek ihtiyaçlarını yatırıyoruz. 2022 yılı için ise Çorum Belediyesi olarak artan gıda fiyatları göz önünde bulundurularak gerekli artışlar planlanmaktadır.” Sözleriyle konu ile ilgili tarafıma içten ve samimi ifadelerde bulunmuştur (Çorum Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürü Fatih SAK ile yapılan görüşme, 13.12.2021).

Çorum İlinde sosyal yardım hizmeti kapsamında uygulanan Gıda Bankası uygulaması ile bazı kişilerin haksız yere bu gıda ihtiyaçlarını karşıladıkları ve gerçek ihtiyaç sahibi kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak için bu Gıda Bankasından yardım aldıkları tespit edilmiş olup sosyal destek kartlarının sadece ihtiyaç sahibi aileye ismen kendi adına bastırılarak kendisine teslim edildiği bu uygulama ile hakiki manada gerçek ihtiyaç sahiplerinin tespit edildiği gözlemlenmektedir.

Ayrıca sosyal destek kartı uygulaması ile Çorum Belediyesi bütçesinden çıkan paranın sadece Çorumlu yerel esnafın marketlerinde geçerli olması ve bu marketlerden bu ihtiyaçların karşılanması ile korona virüs salgını sürecinde yerel esnafa can suyu olduğu ve yerel esnafın ayağa kaldırılmasını sağladığı değerlendirilmektedir.

4.1.1.Gıda Bankasının Kurulması ve Faaliyetleri

Çorum İlinde yaşayan ve ekonomik yönden ihtiyaçlarını karşılayamayacak düzeyde kısıtlı geliri olan vatandaşların ihtiyaçlarını karşılama amacıyla Çorum Belediyesince hayata geçirilen Gıda Bankası (Sosyal Market) uygulaması 2016 yılı sonrasında uygulamaya alınmıştır. Gıda Bankası'nın kurulmasındaki asıl amaç dar gelirli vatandaşların gıda ihtiyaçlarını bu marketten karşılamaktır.

Nitekim Türkiye' nin güney sınırında yaşanan insani hareketlilik sonrası Suriye'de yaşanan iç savaşın sonucunda Çorum iline gelerek burada yaşayan Suriyeli vatandaşlar ile Afganistan ve Irak'tan göç eden vatandaşlar da Çorum ilinde nüfus potansiyeli oluşturmuştur.

Gıda Bankası' ndan yaklaşık 8.000 vatandaşın temel gıda ihtiyaçlarını karşıladığı bilgisi alınmıştır. (Çorum Belediyesi Gıda Bankası ve Sosyal Destek Kartı Koordinatörü Mustafa MALKOÇ ile yapılan görüşme, 27.12.2021)

Özellikle Gıda Bankası' ndan yapılan alışverişlerin 2016 ile 2018 yılları arasında Suriye üzerinden Çorum İlne yönelik göç hareketi ve Suriyeli mültecilerin Çorum ilinde ikamet etmeleri ile Çorum Belediye Meclisinin aldığı kararla Suriyeli vatandaşlara da Gıda Bankasından alışveriş yapma imkânı verilmesi nedeniyle bu dönemde %100, 2018 yılı sonrasında ise %40 oranında arttığı ifade edilmiştir.

Çorum Belediyesince Gıda Bankası'ndan temel gıda ihtiyaçlarını karşılamak üzere dilekçe ile başvuruda bulunan vatandaşların hanelerinde Çorum Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğünde görevli 4 kişilik ekiple gerekli inceleme yapılmaktadır. Bu hane incelemesinde başvuru sahibi ailenin diğer kurumlardan almış oldukları nakdi yardımlar, varsa kira geliri, tarımsal ve hayvansal gelirler ile hane sahibinin Sosyal Güvenlik Kurumuna bağlı sigortalı çalışıyorsa maaş gelirleri de incelenmektedir.

Gıda Bankasından temel gıda ihtiyaçlarını karşılanmasına karar verilen aile Çorum Belediyesi Sosyal Yardım Komisyonu uygun görürse karar alınmakta ve ailelere yardım bağlanmaktadır. (Çorum Belediyesi Gıda Bankası ve Sosyal Destek Kartı Koordinatörü Mustafa MALKOÇ ile yapılan görüşme, 27.12.2021)

4.1.2.Gıda Bankasının Kapatılma Sebepleri

Çorum Belediyesince yapılan değerlendirme ve incelemeler sonucunda Gıda Bankası'nın (Sosyal Market) Çorum İlinde yaşayan vatandaşların ihtiyaçlarını karşılayamadığı ve bunun ise çeşitli nedenlerle kapatılması zorunlu hale geldiği ifade edilmiştir. Bu faktörler;

1.Çorum İlinde yaşayan vatandaşların temel ihtiyaçlarını sadece Gıda Bankası'ndan almalarının zorunlu olması sebebiyle şehrin kenar mahallelerinde oturan ihtiyaç sahibi ailelerin sosyal markete gelmelerinin ulaşım imkânları dâhilinde zor olması sebebiyle temel gıda ihtiyaçlarını karşılayamamaktadırlar.

2.Gıda Bankasından alışveriş yapan ailelerin toplum nezdinde fakir gözüyle görülmesi nedeniyle ailelerin rencide olması.

3.Çorum İlinde yaşayan ve Sosyal Market'ten temel ihtiyaçlarını karşılayan özellikle yaşlı ve engelli ailelerin ellerindeki temel gıda maddeleri ile ulaşım sorunu yaşamaları.

5.ÇORUM BELEDİYESİNCE SOSYAL DESTEK KARTI PROJE UYGULAMASI

Çorum Belediye Meclisinde alınan karar gereğince yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı 2021 yılı Mart ayında Çorum Belediyesi Gıda Bankası kapatılmıştır.

Çorum Belediye Başkan Yardımcısı Turhan CANDAN, Sosyal Yardım İşleri Müdürü Fatih SAK ile Koordinatör Mustafa MALKOÇ' tan oluşan inceleme heyetinin Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne yaptıkları çalışma ziyareti sonrasında Çorum ilinde yaşayan geliri kısıtlı olan sosyal ve ekonomik yönden geçim sıkıntısı yaşayan ihtiyaç sahibi ailelerin ihtiyaçlarını karşılama adına Çorum Belediyesi'nce 2021 Yılı Mart ayında Sosyal Destek Kartı uygulaması hayata geçirilmiştir.

5.1.Sosyal Destek Kartı Uygulamasına Geçiş

Çorum Belediye Başkanlığı ile Vakıfbank Çorum Şubesi Müdürlüğü arasında yapılan protokol ile hizmet devreye alınmış oldu. Vakıfbank'ın dağıtılacak Sosyal Destek Kartları bankacılık sistemi altyapısını oluşturarak vatandaşların adı, soyadı ve IBAN numarasını kart üzerine bastırmak suretiyle vatandaşlara hesap açılması ve bu kartlara alışveriş yapmak üzere şifreli yazılım yüklenmesi ile birlikte bu kartların geçerlilik kazanacağı yerel esnaflarda bulunan pos cihazlarına da bu Sosyal Destek Kartları numaralarının tanıtılması ile uygulama başlayacaktır.

Çorum İlinde yaşayan vatandaşların temel gıda maddelerini karşılama noktasında büyük bir kolaylık sağlanmıştır. Bu Sosyal Destek Kartlarının dağıtımını ise Çorum Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü üstelenmiştir. Mevcut şartlarda daha önce kapatılan Gıda Bankası'na kayıtlı 8.000 aileye teslim edilmek üzere Sosyal Market'te günlük 150 aile telefon ile aranarak randevu verilerek kartların dağıtımı devam etmektedir.

5.1.1.Sosyal Destek Kartları Hak Sahiplerinin Tespiti

Çorum Belediyesi'nin 2021 yılında hayata geçirdiği Sosyal Destek Kartı projesinin Çorum İlinde yaşayan geliri kısıtlı vatandaşlara verilmesinin tespit süreci aşamaları;

1. Sosyal Destek Kartı uygulamasından faydalanmak isteyen aile Çorum Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü Sosyal Destek Kartı Birimi'ne öncelikle dilekçe vererek başvurusunu yapar.
2. Çorum Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü Sosyal Destek Kartı Birimi'nde bulunan 4 kişilik inceleme ekibi ailenin ikamet ettiği hane de gerekli sosyal incelemeyi yapar. Yapılan inceleme sonrasında ilgili ekipte görevli personel aile hakkında ilgili formu düzenleyerek kanaatini de formda belirtir.
3. Çorum Belediyesi tarafından kullanılan EBYS sistemi üzerinden ailenin varsa tüm gelirleri sorgulanır. Bu gelirler arasında varsa kira geliri, Sosyal Güvenlik Kurumu kapsamında çalışıyorsa maaş geliri. Tarım ve hayvancılık gelirleri, diğer kamu kurumu ve kuruluşlarından alınan diğer sosyal yardım gelirleri bu kapsamda değerlendirilmeye alınır.
4. Çorum Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Komisyonu tarafından başvuru durumu uygun olan ailelere komisyon kararı ile Sosyal Destek Kartı verilmesi uygun görülür veya reddedilir. Sonuç başvuru sahibine bildirilir.
5. Başvurusu komisyon tarafından uygun görülen ailelere Sosyal Destek Kartı verilmek üzere aile ilgili Birime gelerek kartını teslim alır.

5.2.Sosyal Destek Kartları İhtiyaç Grupları

Çorum Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü tarafından yürütülen sosyal destek kartı uygulaması kapsamında başvuru sahibi ailelerin alacakları yardım tutarları ile bu yardımların hangi dönemler aralığında yapılacağı ise Çorum Belediye Meclisi'nde alınan karar gereği 4 kategori de değerlendirilmektedir.

FAZ-1: Bu aileler çalışma imkânı olmayan, herhangi bir geliri olmayan ailelerdir. Özellikle engelli, yaşlı ve yeni doğum yapmış kadınlar gibi sürekli yardıma ihtiyaç duyan kişilerdir. Çorum Belediyesince bu ailelerin sosyal destek kartlarına her ay düzenli olarak sosyal destek ödeme ücreti yatırılır.

FAZ-2: Bu aileler ise faz-1 kriterlerine uyan ancak süreli geliri olan veya zaman zaman çalışma imkânı bulunup aralıklarla geliri olan ailelerdir. Bu ailelere Çorum Belediyesince sosyal destek kartlarına 2 ayda bir sosyal destek yardımı ücreti yatırılır.

FAZ-3: Bu grup ise nüfus yönünden kalabalık öğrenci sayısı fazla ancak hane gelirleri ailenin nüfusuna yeterli gelmeyen ailelere yapılan desteklerdir. Çorum Belediyesince bu ailelerin sosyal destek kartlarına 3 ayda bir sosyal yardım ücreti yatırılmaktadır.

FAZ-4: Bu grup ise ailelerin yılın belli dönemlerinde çalışarak belli sürelerde geliri olan ailelerdir. Örneğin tuğla fabrikasında çalışan işçilerin aileleri veya inşaat işlerinde çalışan aileler bu kategoride değerlendirilmektedir. Çorum Belediyesince bu ailelere 4 ayda bir sosyal destek yardımı ödemesi yapılmaktadır.

RED KISMI: Çorum Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü Sosyal Destek Kartı Birimi'ne sosyal destek kartı almak amacıyla başvuruda bulunan ailelerden yukarıda saydığımız kategorilerin hiçbirisine girmeyen yapılan inceleme sonucunda düzenli ve asgari yaşam standartlarının üzerinde geliri olan başvuru sahipleridir.

5.2.1. Sosyal Destek Kartı Uygulamasının Avantajları

Çorum Belediye Meclisi tarafından 2021 yılı Mart ayı meclis toplantısında alınan kararla Çorum ilinde yaşayan ve sosyal ekonomik geliri yeterli olmayan ailelerin temel gıda ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla uygulamaya alınan sosyal destek kartları Çorum ilinde ekonomik hayat içerisinde bazı temel amaçların gerçekleştirilmesine de destek sağlamıştır.

Sosyal destek kartı uygulamasının Çorum ilinde hedeflenen artılarını şu şekilde sıralayabiliriz;

1. Sosyal Destek Kartı sahibi aileler temel gıda ihtiyaçlarını ikamet ettikleri Mahallelerde bulunan ve Çorum Belediyesi ile anlaşmalı yerel marketlerden (esnaflardan) karşılayacak olması.
2. Sosyal Destek Kartı sahibi ailelerin alışveriş yapılan yerel market müşterilerinden ayırt edilememesi.
3. Sosyal Destek Kartı ile alışveriş yapılan tüm harcama limitlerinin %100'ünün Çorum ilinde yaşayan yerel esnaflardan yapılması sebebiyle tüm paranın Çorum ekonomisi içerisinde kalması.
4. Sosyal Destek Kartlarının özellikle BİM, ŞOK, A-101 gibi zincir marketlerde geçerli olmaması. Bu uygulamanın temel amacı Çorum ilinde yaşayan ve ekonomik kalkınmada temel yapı taşı olan orta ölçekli yerel esnafın ticaretinin canlandırılması.
5. Sosyal Destek Kartlarının Çorum ilinin dışında herhangi bir şehirde yapılacak alışverişlerde geçerli olmaması. Çorum Belediyesinden çıkan bütçenin sadece Çorum ilinde sosyal ve ekonomik hayata katkı sağlanmasının hedeflenmiş olmasıdır.

Çorum Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü Gıda Bankası ve Sosyal Destek Kartları Koordinatörü Mustafa MALKOÇ; "Çorum Belediyemizce sosyal belediyecilik anlayışına yeni bir anlayış kazandırıldığı ve sosyal destek kartları ile ilimizde yaşayan dar gelirli ve muhtaç ailelere sosyal destek kartları ile her türlü nakdi yardımın verilmeye devam edeceği değerlendirilmiştir.

Ayrıca 2022 yılı içerisinde küresel ölçekte yaşanan dalgalanma ve Türkiye'de yaşanan enflasyon artışları da göz önünde bulundurularak sosyal destek kartlarına Çorum Belediye Meclisi tarafından gerekli artışların yapılarak Çorum İlinde yaşayan dar gelirli ailelerin temel gıda ihtiyaçlarını karşılama noktasında Çorum Belediye bütçesinden gerekli görülen artışların yapılacağı anlaşılmıştır.

Sosyal Destek Kartları uygulama olarak hem daha pratik hem de Çorum ilinde ikamet eden esnafın ekonomik yönden nefes almalarına imkân sağlayacak bir proje olarak hayata geçirilmiştir. Çorum İlinde yaşayan dar gelirli ve ihtiyaç sahibi insanlar bu kartlar sayesinde mahallelerindeki orta ölçekli esnaflardan alışveriş imkânı bulacak ve evlerine de daha rahat ve kolay dönebilme imkânına sahip olacaktır.

Ayrıca bu kart sahibi ailelerin yapacakları alışverişlerde Çorum Belediyesi ile Esnaf ve Sanatkarlar Odası ile yapılan anlaşma gereğince temel gıda maddelerinde enflasyon oranları çerçevesinde her hangi bir artış yapılmayacak halk bu kartların alım gücüne göre daha fazla ihtiyaç ürünü alabilecektir.

Sosyal Destek Kartı uygulamasından faydalandırılan ihtiyaç sahibi ailelerle yerel esnaf arasında herhangi bir münasebet bulunmayacak ve kart sahibi aile normal bir müşteri anlayışı çerçevesinde bu marketlerden dilediği alışveriş yapabileceklerdir. Esnaflar da kesinlikle bu ailelerin maddi durumlarını bilmeyecek ve bu aileler hakkında herhangi bir tavır sergilemeyeceklerdir.

Çorum Belediye Başkanı Dr. Halil İbrahim AŞGIN ise sosyal destek kartlarının üretim ve dağıtım süreçlerinin titizlikle takip edildiğini ve ayrıca bu uygulama ile sosyal belediyeçilik anlayışına farklı bir boyut kazandırdıklarını bundan sonraki süreçlerde de sosyal belediyeçilik anlayışını farklı uygulamalarla daha da zenginleştireceklerini dile getirmiştir. Çorum Belediyesi Sosyal Destek Kartı uygulaması ile yıllık 1 milyon tutarından tasarruf sağlanması hedeflenmektedir.

Çorum Belediyesi sosyal destek kartı uygulaması 2022 yılı içerisinde tüm boyutlarıyla yaygınlaştırılacak ve muhtaç ailelerin evlerine düzenli olarak temel gıda maddelerinin sofralarda yemek olarak ihtiyaç sahiplerinin yüzünü güldürecektir.

SONUÇ

Çorum Belediyesinin Çorum ilinde yaşayan dar gelirli vatandaşların sosyal yardım hizmetlerini uygulama noktasında Çorum Valiliği ile uyum içerisinde koordineli hareket ettikleri tarafımdan tespit edilmiştir. Bu konuda yaptığım değerlendirmelerde Çorum Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığı Fonlarında yardım alan ailelere bu sosyal destek kartları verilmemektedir.

Diğer tespit ettiğim dayanak ise Çorum Valiliği Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ile Çorum Belediyesi arasında sosyal yardım uygulamaları kapsamında yapılan başvurularda Çorum Belediye Başkanlığı Çorum Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne resmi yazı yazmak suretiyle Çorum Belediyesine başvuran ailelerin kamu kurumu ve kuruluşlarında herhangi bir yardım alıp almadıkları sorgulanarak değerlendirme yapılmaktadır.

Ayrıca bu sosyal yardım uygulamalarında Çorum Belediye Başkanlığı sosyal yardımların verilmesi noktasında Çorum Belediye Meclisinden karar çıkartarak bir iç yönetmelik ile bu yardımların nasıl dağıtılacağını amaç, kapsam ve dayanaklarını belirleyerek hukuksal anlamda önemli bir çalışma yapmaktadır.

Çorum Belediye Başkanı Dr. Halil İbrahim AŞGIN'ın seçim öncesi vaat ettiği sosyal belediyeçilik anlayışına yeni bir bakış açısı getireceğiz ifadelerinin seçimlerden sonra Çorum Belediyesince yapılan bu sosyal yardım uygulamaları ile yerelde ne kadar ayağı yere sağlam basan ve sosyal hayata dokunan bunlardan daha önemlisi de fakir Çorum halkının kalplerinde yer edinen gönül belediyeçiliği kavramının yerelde nasıl hayata geçirildiğini görmekteyim.

Şu anda Çorum Belediyesi Gıda Bankası (Sosyal Market) Çorum ilinde yaşayan dar gelirli vatandaşların aynı ihtiyaçlarından olan giyecek ihtiyaçlarını karşılamaya devam etmektedir. Yaptığım gözlemlerle orada bulunan giyim malzemesi ile ayakkabıların Çorum İlinde faaliyet gösteren LC WAİKİKİ, COTON ve FLO gibi mağazaların ihtiyaç fazlası giyecek ve ayakkabıları bu Sosyal Markete getirmeleri ile ihtiyaç sahiplerine yardım yapılmaktadır.

Çorum Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü personellerinin bu ihtiyaç sahibi aileleri tespit ederek bu dağıtımını gerçekleştirilmede aracı oldukları bu nedenle de gönül köprüleri kurdukları tespit edilmiştir. Çorum Belediyesinin bu sosyal belediyeçilik uygulamasında ortaya koydukları hassasiyetle tarihten gelen kadim medeniyetin temel felsefesi olan "Veren el alan elden üstündür." anlayışı çerçevesinde "İnsanı yaşat ki, devlet yaşasın." felsefesinin hâkim bir anlayış olarak hareket noktası olduğu çok açık bir şekilde ortaya koyulmaktadır.

Çorum ekonomisinin özellikle 2019 yılında küresel ölçekte tüm dünyayı etkileyen korona virüs salgını ile mücadele de halkın gerek ekonomik anlamda yaşadığı zor süreçteki maddi kayıpları ile temel gıda maddelerine ulaşmada yaşadıkları sıkıntıların giderilmesine bu sosyal yardım politikasının olumlu katkı yaptığı hiç şüphe yok ki tartışmasız bir gerçektir.

Yerel esnafın zincir marketler karşısında tükenme noktasına gelmesine Çorum Belediyesi sosyal destek kartı uygulaması ile dur diyerek özellikle küçük esnafın desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Sosyal destek kartlarının Çorum ili dışında geçerli olmaması ile Çorum ekonomisine önemli ölçüde maddi bir gelir kazandırılarak sosyal ve ekonomik hayatta önemli bir canlanma meydana gelmiştir.

2022 yılını yaşadığımız şu süreçte Türkiye ekonomisinde meydana gelen aşırı enflasyon artışı sebebiyle marketlerdeki temel gıda maddelerindeki artışların da göz önünde bulundurulması sonucunda sosyal destek kartından faydalandırılan ailelere bu kartların geçtiği orta ölçekli yerel esnaf marketlerinde uygun fiyat avantajları sağlanmaktadır.

Özellikle Çorum Belediyesi'nin sosyal destek kartları uygulama projesi Çorum ilinde faaliyet gösteren yerel basın tarafından dikkatle takip edilerek her fırsatta baş sayfa haberlerinde ve sosyal medya da yer alan haber sitelerinde sıklıkla yer alması önemli bir gelişmedir.

Çorum Belediyesi tarafından uygulanan sosyal destek kartı dağıtımları ile sosyal belediyecilik anlayışına yeni bir bakış açısı getirilirken bu uygulamaya çeşitli çevrelerden ve siyasi kanatlardan da eleştiriler de yapılmaktadır.

Sosyal belediyecilik anlayışı kapsamında Yerel Yönetimlerin uygulamaları her ne kadar takdir toplasa da reel ekonomik göstergeler oranında bakıldığında yeterli düzeyde insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yetmeyeceği de yapılan eleştiriler üzerinden değerlendirilmektedir.

Yapmış olduğum tüm bu çalışmalar sonucunda ulaşılmış olduğum ve yerel yönetimlerin seçimle iş başına gelen Belediye Başkanlarının göz önünde bulundurması gereken hususları 3 maddede özetlemek son derece yerinde bir tespit olacaktır. Bu maddeleri sıralayacak olursak;

1. Türkiye'de kentlerde yaşayan insanların bir arada yaşamalarını sağlayan ve insanların sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması için yerel yönetimlerin ortak akıl ile yerinden projelerle günlük yaşam standartlarının artırılması temel hedeflerdendir.
2. Kentlerde yaşayan insanlara her türlü imkânı sağlamak adına görev yapan yerel yönetimlerin kanuni mevzuatlar çerçevesinde yasal sınırları belli, uygulama metotları güvenilir sağlam dayanaklar çerçevesinde sosyal devlet ilkesini gözeterek projeler yürütülmesi gerekmektedir.
3. Yerel düzeyde uygulanması planlanan projeleri yürütecek olan yerel yöneticilerin kamu kaynaklarını israf etmeden, bütçe ilkeleri doğrultusunda insanların günümüz ekonomik şartlarını da hesap etmeleri gerekmektedir.

Yerel Yönetimlerin sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde yürüttükleri politikaların temelde hedefe ulaşamaması arasında sayabileceğimiz nedenlere bakacak olursak belli başlı 5 temel eksikliğin göz önünde bulunmasında fayda vardır;

- a) Yerel Yöneticilerin sosyal politikaları uygulama noktasında yeterli bilgi birikimine sahip olmamaları.
- b) Sosyal belediyecilik ve sosyal yardım uygulamalarında özellikle büyükşehir belediyeleri ile merkez ilçe belediyeleri arasındaki koordinasyonsuzluk. Örnek verecek olursak büyükşehir belediyesinden yardım alan ailelere merkez ilçe belediyelerince de ayrıca sosyal yardım verilmesi gösterilebilir.
- c) Belediye birimlerinde yeterince sosyal politika üretebilecek alanlarında uzman personellerin bulunmaması.
- d) Büyükşehir belediyeleri, il ve ilçe Belediyelerinde sosyal belediyecilik ve sosyal yardım alanlarında uygulama yapan hizmet birimlerinin birbirleriyle koordine içerisinde çalışmaması ve hizmetlerin farklı birimlerce yürütülmesi.
- e) Büyükşehir belediyeleri ile il ve ilçe belediyelerinin içerisinde buldukları finansal krizler ile yeterli bütçe imkânlarına sahip olmamaları sonucunda uygulamaya çalıştıkları sosyal belediyecilik ve sosyal yardım faaliyetlerini yürütmek için mali kaynak bulunamaması.

Yukarıda saymış olduğum 5 madde çerçevesinde sosyal yardım desteklerini hedef kitlelere ve dar gelirli ailelere ulaştırma noktasında sıkıntılar yaşamaktadırlar (Alan, 2018, s. 60-61).

Tüm bu araştırmalar sonucunda yerel yönetimlerin sosyal belediyecilik ilkesi çerçevesinde yapmış oldukları uygulamalar ve yürüttükleri projelerin hedef kitlesi dar gelirli ve ihtiyaç sahibi ailelere ulaşarak adil bir düzende huzurlu bir yaşam mücadelelerine destek olmak en önemli felsefedir.

Özellikle büyükşehirlerde yaşayan vatandaşlara hizmet götürmek adına belediye başkanları bütçelerinin belirli bir kısmını sosyal yardımlara ayırmaktadır. Büyükşehirlerde yaşayan dar gelirli ve ihtiyaç sahibi ailelere Büyükşehir Belediyelerinin yanı sıra büyükşehir sınırları içerisinde faaliyet gösteren merkez ilçe belediyeleri de ayrıca kendi bütçelerinden sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde belediye bütçesinin bir kısmını sosyal yardım ödemesi olarak ayırmaktadır.

Çorum Belediyesinin sosyal destek kartı uygulaması ile ayrıca sosyal belediyecilik anlayışına farklı bir bakış açısı getirilerek ihtiyaç sahibi ve dar gelirli ailelerin huzurlu bir şekilde sosyal refah düzeyi insani yaşam standartlarında yaşama hedefi ile hareket edilmektedir.

Türkiye’de özellikle son dönemlerde önem kazanan sosyal devlet anlayışına paralel olarak merkezi yönetimin hizmet anlayışının kentlerde ve kırsalda uygulayıcısı olan yerel yönetimler sosyal belediyeçilik kavramını yeniden anlamlandırarak kırsal alanlarda yaşam sürdürmeye çalışan ve geçimlerini tarımsal üretim ile sağlamaya çalışan vatandaşlara çeşitli malzeme desteği sağlayarak da bu alanlarda da hizmetlerine devam etmektedir.

Türkiye’de sosyal belediyeçilik adına özellikle seçimlerde kenti yönetmeye talip olan yerel yönetici adayları özellikle seçim beyannamelerinde ve projelerinde sosyal yardım alanlarında ve sosyal belediyeçilik anlayışı çerçevesinde miting meydanlarında insanlara projelerini anlatmaktadır.

Yerel Yönetim anlayışı özellikle sosyal belediyeçilik alanlarında sosyal yardım ödemelerinde aslında Belediye bütçelerinin kısıtlı bir bölümüne sahip olduğu gerçekliğini değiştirmemektedir. Sayıştay Başkanlığına hesap verme zorunluluğu yerel yönetimlerin bütçelerini ölçülülük kavramı çerçevesinde harcama yapmaya sevk etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akarçay, Pınar;. (2019). İsveç'te Göçmen Politikaları ve Entegrasyon. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 207-222.
- Akhundova, Jale;. (2012). Rusya'da ve Türkiye'de Yerel Yönetimler Reformunun Karşılaştırılması. İstanbul Üniversitesi Avrasya Enstitüsü Avrasya İncelemeleri Dergisi , 63-97.
- Alan, Çağatay;. (2018). Türkiye'de Sosyal Belediyeçiliğin Uygulanmasını Zorlaştıran Nedenler. Uluslararası Yönetim, Eğitim ve Ekonomik Perspektifler Dergisi , 54-66.
- Aydın, Mustafa Kemal; Çakmak, Eyüp Ensar;. (2018). Sosyal Devlet ve Türkiye. Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi , 1-12.
- Aykaç, Necdet; Kabaran, Hasret; Bilgin, Hilal;. (2014). Türkiye'de ve Bazı Avrupa Birliği Ülkelerindeki Öğretmen Yetiştirme Uygulamalarının Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi (Almanya, Finlandiya, Fransa, İngiltere ve Türkiye Örneği). Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic , 279-292.
- Ayman Güler, Birgül;. (2006). Sosyal Devlet ve Yerelleşme. Memleket Siyaset ve Yönetim Dergisi , 1-13.
- Belenli, Tuğba;. (2017). Türklerde Sosyal Devlet ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Uygulanan Sosyal Politikalar (1938'e Kadar). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Berkün, Sanem;. (2017). Türkiye'de Sosyal Belediyeçilik Anlayışı. e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi / Journal of Oriental Scientific Research (JOSR), 582-598.
- Candan, T. (2021, Aralık 13). Çorum Belediyesinin Gıda Bankası ve Sosyal Destek Kartı Uygulaması. (S. Demir, Röportajı Yapan) Çorum.
- Ceren, Adem; Erdem, Tevfik;. (2018). Türkiye'de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Uygulamaları. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-dergi, 6-24.
- Demir, Konur Alp;. (2019). Osmanlı Devleti'nde Yerel Yönetim Kültürü. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 429-452.
- Erdem, Ali;. (2015). Belediyeler Özelinde Türkiye-İsveç Yerel Yönetimleri Karşılaştırması. Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 185-214.
- Ersöz, Halis Yunus;. (2011). Sosyal Politikada Yerelleşme. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Altınoluk Yayın Sanayi A.Ş.
- Genç, Yusuf;. (2009). Yerel Yönetimler ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. Kamuda Sosyal Politika Dergisi, 60-67.

Göktürk, İsmail; Yılmaz, Mehmet;. (2020). Sosyal Problemlerin Yerel Ölçekte Çözümünde Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı. H. Derin içinde, Eğitim, Enerji ve Emek Piyasası (s. 29-78). Ankara: İksad Yayınevi.

Gören, Zafer;. (2000). Sosyal Devlet. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 1-49.

Görün, Mustaf ;Bilgili, Alper;. (2017). Yerel Yönetimlerin Sosyal Belediyecilik Faaliyetleri: Büyükçekmece Belediyesi Örneği. M. Güler, & A. Turan içinde, Belediyelerin Geleceği ve Yeni Yaklaşımlar (s. 104). İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.

Güven, Ahmet; Yazar, Batuhan;. (2021). Tüm Canlılar İçin Sosyal Belediyecilik. Tarsus Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17-40.

Keleş, Ruşen;. (1980). Kentbilim Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Keleş, Ruşen;. (2017). Yerel Yönetimlerin Sosyal Belediyecilik Faaliyetleri: Büyükçekmece Belediyesi Örneği. M. Güler, & A. Turan içinde, Belediyelerin Geleceği ve Yeni Yaklaşımlar (s. 19). İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.

Kocaoğlu, Mustafa; Aydoğan, Cazibe; Karabulut Akkuş, Özge;. (2017). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 157-170.

Koçak, Yüksel;. (2008). Karşılaştırmalı Yerel Yönetimler. Ankara: Orion Kitabevi.

Malkoç, M. (2021, Aralık 27). Çorum Belediyesinin Gıda Bankası ve Sosyal Destek Kartı Uygulaması. (S. Demir, Röportajı Yapan) Çorum.

Müftüoğlu, Güneş;. (1996). Sosyal Devlet ve Hukuk Devleti. Ankara: Saypa Yayın Dağıtım ve Kitabevi. Oktay, Tarkan;. (2008). Belediye Kurumunun Tarihsel Gelişimi. R. Bozlağan, & Y. Demirkaya içinde,

Türkiye’de Yerel Yönetimler (s. 119-157). İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

Özer, Mehmet Akif; Aksakoğlu, Yağız;. (2017). Yerel Yönetimlerin Sosyal Belediyecilik Faaliyetleri: Büyükçekmece Belediyesi Örneği. M. Güler, & A. Turan içinde, Belediyelerin Geleceği ve Yeni Yaklaşımlar (s. 101). İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.

Pektaş, Ethem Kadri;. (2010). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar.

Akademik İncelemeler Dergisi, 5-22.

Sak, F. (2021, Aralık 13). Çorum Belediyesinin Gıda Bankası ve Sosyal Destek Kartı Uygulaması. (S. Demir, Röportajı Yapan) Çorum.

Şataf, Ceyda; Mermer, Bilgehan;. (2017). Avrupa’da Sosyal Belediyecilik Anlayışı ve Türkiye. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi , 13-33.

Şataf, Ceyda;. (2017). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Anlayışına Yönelik Genel Bir Değerlendirme. F. Beşel, & F. Yardımcıoğlu içinde, Yerel Yönetimler Üzerine Seçme Yazılar (s. 1-26). Sakarya: Beşköprü Yayınları.

Tümerkan Albayrak, Elvan; Birinci, Mehmet;. (2017). Sosyal Devlet Modelleri: Sosyal Demokrat Model, İsveç-Norveç Örneği. Sosyal Çalışma Dergisi , 64-100.

Toprak, Düriye; Şataf, Ceyda;. (2009). Türkiye’de Yerel Yönetimler Reformu Çerçevesinde Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi , 11-24.

Yay, Serdar;. (2014). Tarihsel Süreçte Türkiye’de Sosyal Devlet. 21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi , 147-161.

Zabunoğlu, Yahya Kazım;. (1973). Kamu Hukukuna Giriş Devlet, Tanım-Kaynak-Unsurlar. Ankara: Sevinç Matbaası.

Zengin, Eyüp; Şahin, Ayhan; Özcan, Salih;. (2012). Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları. Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 133-142.

Zeybekoğlu Dündar, Özge;. (2011). Türkiye’de Kentsel Yoksulluk Sorunu Açısından Sosyal Belediyeciliğin Önemi. Akdeniz Üniversitesi Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi , 117-126.

İnternet Kaynakları

- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf>
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>
<https://corum.bel.tr/sosyal-destek-karti-ile-ornek-hizmet/>
<https://www.yaylahaber.com.tr/guncel/corum-gida-bankasi-kapaniyor-h124605.html>
<https://www.habercim19.com/gundem/corumda-ornek-uygulama-basliyor-h65604.html>
<https://corum.bel.tr/sosyal-destek-kartlarin-dagitimina-baslandi/>
<https://corum.bel.tr/sosyal-destek-karti-ile-ornek-hizmet/>
<https://aydin.bel.tr/detail/6657/sosyal-yardimlar>
<https://www.konya.bel.tr/haberayrinti.php?haberID=7917>
<https://www.diyarbakir.bel.tr/hizmetler/sosyal/sumer-park.html>
<https://www.sanlıurfa.bel.tr/icerik/43/4/sosyal-yardimlar>
<https://www.trabzon.bel.tr/fck-sayfalar.aspx?id=4296>
<https://www.izmir.bel.tr/tr/ayni-ve-nakdi-yardimlar/910/4092>
<https://www.mersin.bel.tr/haber/halk-kart-tutarlari-yeni-yil-onesi-hesaplarda>
<https://www.adana.bel.tr/tr/haber/300-engelli-vatandas-akulu-ve-manuel-tekerlekli-sandalye>
<https://kahramanmaras.bel.tr/haber/2022/01/20/buyuksehirden-yurekleri-isitan-sicak-corba-ikrami>
<https://tele1.com.tr/buyukcekmece-belediyesi-turkiyede-bir-ilke-imza-atti-516262/>
<https://tr.sputniknews.com/20211127/ak-partili-ozhaseki-cumhuriyet-tarihi-boyunca-gelen-butun-hukumetlerden-basariliyiz-1051212370.html>
https://www.manisa.bel.tr/t1003_sosyal-hizmetler-dairesi-baskanligi.aspx?sayfa=haber&sid=34391
<https://www.karaman.bel.tr/haberdetay/1638550018316>
https://www.kecioren.bel.tr/keciorende_vatandas_sicak_corba_ikrami-1610-haber.html
<https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/aysegul-domanic-yelce/cunku-iyilik-bulasici-41981636>
<https://www.haberler.com/ak-partili-baskanlardan-onemli-temaslar-14620551-haberi/>
<https://www.trabzon.bel.tr/haber-detay.aspx?id=33141>
<https://www.haberler.com/aras-toplumcu-belediyecilik-anlayisiyla-14620465-haberi/>
<https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/izmirin-ikinci-kulturparki-acildi-1887465>
<https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/8225705/buyuksehirden-18-bin-aileye-27-milyon-tl-yakacak-yardimi>
<https://www.politikyol.com/yavas-2021-dunya-belediye-baskani-baskent-odulunu-kazandi/>
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ankara-buyuksehir-belediyesi-100-milyon-tlik-destek-paketi-acikladi-1831310>
<https://finans.mynet.com/haber/detay/ekonomi/cumhurbaskani-erdogan-acikladi-2020-erisilebilirlik-yili-olacak/377033/>
<https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul/merkez/2050-buyukcekmece-vizyonu-calistayi-basladi-6649865>
<https://www.ibb.istanbul/arsiv/40005/30-kresin-temelini-kilicdaroglu-ve-aksener-at>
<https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul/merkez/2050-buyukcekmece-vizyonu-calistayi-basladi-6649865>
<https://www.bcekmece.bel.tr/haberdetay?id=460>
<https://www.zeytinburnu.istanbul/Hizmetler>
<https://www.bursa.bel.tr/>
<https://akdem.org.tr/birim/sosyal-hizmet-birimi/>
<https://www.alaca.bel.tr/#> <https://www.ankara.bel.tr/sosyal-hizmetler/sosyal-yardimlar>

DOĞAN ŞAFK POLAT, ULUSLARARASI TERÖRİZMLE MÜCADELE: BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN İŞLEVİ, YETENEĞİ VE SINIRLARI

(Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2022)

CEYDA KURT

Yüksek Lisans Öğrencisi, Hitit Üniversitesi,
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
ceydakurt.2@outlook.com
ORCID: 0000-0003-2979-6586

Makale Türü/Article Types

Kitap Değerlendirmesi/Book Review

Geliş Tarihi/Received

6 Mayıs 2022/6 May 2022

Kabul Tarihi/Accepted

10 Haziran 2022 / 10 June 2022

Yayın Tarihi/Published

30 Haziran 2022 / 30 Haziran 2022

Terörizm, günümüzde küreselleşmenin getirmiş olduğu etkiyle birlikte uluslararası gündemi en çok meşgul eden konulardan biri haline gelmiştir. Başta şiddet olayları olmak üzere kitleleri hedef alan çeşitli terör eylemleri günümüz toplumlarında büyük sorunlara yol açmıştır. Bu çalışmada kritik edeceğimiz “Uluslararası Terörizmle Mücadele: Birleşmiş Milletlerin İşlevi, Yeteneği ve Sınırları” adlı kitap, terörizmin küresel bir sorun haline dönüşmüş olduğuna dikkat çekmekte ve sorunun uluslararası işbirliğine dayalı olarak çözümüne dair gerekliliğin altını çizmektedir. Nobel Yayınları tarafından 2020’de birinci baskısı neşredilen kitap beş bölümden oluşmaktadır. Kitap, ağırlıklı olarak Birleşmiş Milletlerin (BM) terörizm ile mücadele stratejisinin yeterli olup olmadığı konusu üzerine yoğunlaşmaktadır.

Kitabın “Uluslararası Terörizm ile Mücadele” başlığını taşıyan birinci bölümünde terörizmin tanımı, sınıflandırılması, uluslararası boyut kazanması ve terörle mücadele yaklaşımları üzerinde durulmaktadır (s.11- 30). Terörizm, her ne kadar eski çağlardan beri insanlığın ortak sorunu olsa da 1930’lu yıllara gelindiğinde totaliter devletlerin yönetimindeki diktatör liderlerin halklarına karşı uyguladığı bastırma eylemleri de terörizm kapsamına alınırken Vladimir Lenin, Joseph Stalin, Mao Tse Tung ve Adolph Hitler devlet teröristi olarak nitelendirilmişlerdir. Terörizmin uluslararası bir suç olarak tanımlanması 1934- 1937 yılları arasında Milletler Cemiyeti (MC) çatısı altında bir grup uzmanın hazırladığı rapor ile olmuştur. Yazar, terörizmi “ülke içi” ve “ülke dışı” terör olmak üzere iki grup altında incelemiş ve küreselleşme sürecinin yarattığı siyasal, sosyal ve ekonomik gelişmeler sonucunda ortaya çıkan küresel terörizm kavramının terör örgütlerine destek olan devletler ile ilişkilerinin kesilmediği sürece uzun yıllar devam edeceği değerlendirmesinde bulunmuştur (s.28). Terör sorununun çözümünde uluslararası antlaşmaların yeri bu bölümde üzerinde durulan konular arasındadır (s.36- 49). 1960’lı yıllarda artan Neo-Marksist ve devrimci hareketler ve Cezayir’in Fransa’dan bağımsızlığını kazanma sürecinde terörün geçerli yol olarak görülmeye başlanmasıyla IRA ve ETA gibi hareketler güç kazanmıştır.

Yazar bu noktada 1963- 2014 yılları arasında doğrudan ya da içerisinde terör eylemleri ile ilgili hükümlerin yer aldığı on dört terörizmle mücadele sözleşmesi ve protokolünün imza edildiğine dikkat çekmiştir. Bu yıllar arasında Orta Doğu Savaşında Arapların yenilmesiyle Filistinlilerin terör eylemlerine hız verdiği görülmektedir. 11 Eylül 2001’de Dünya Ticaret Merkezi’ne ve Pentagon’a gerçekleştirilen saldırılar sonrasında terörizm en üst seviyeye ulaşmıştır. 1963-2014 yılları arasında sözleşmelere taraf olan devletlerin terörizmle mücadelede “ortak mücadele” stratejisi öne çıkmaktadır (s. 52- 56).

Kitabın “Uluslararası Terörizm İle Mücadelede BM’nin Rolü” başlıklı ikinci bölümünde küresel bir örgüt olarak BM’nin uluslararası sorunlardaki rolü üzerinde durulmaktadır. Bu bölümde BM’nin tanımı ve örgüt yapısı ele alınarak uluslararası sorunların çözümünde örgütün üstlendiği inisiyatif ve bağlayıcı kararların uluslararası dayanışmanın sağlanmasındaki önemine yer verilmiştir. Devletlerin üzerinde ortak bir uzlaşya vardıkları 2006 tarihli “Küresel Terörle Mücadele Stratejisi”nin önemi yazarın üzerinde durduğu konular arasındadır. BM’nin terörizm ile mücadele için oluşturduğu birimler ve görevleri bu bölümün öne çıkan konuları arasındadır (s. 60- 91). Ayrıca, BM’nin mevcut yapısının terörizmle mücadelede yeterli olup olmadığı yazar tarafından genel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur (s. 92).

Kitabın, “BM Örgütünün Hazırlamış Olduğu Terörizm Sözleşmeleri” başlıklı üçüncü bölümü örgütün terörizme dair hazırladığı sözleşme ve protokolleri kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Uluslararası terörizm ile ilgili 1963’den günümüze kadar on dört adet sözleşme ve protokol hazırlanmıştır (s. 102- 130). Yazar bu kapsamda hazırlanan sözleşme ve protokollerin hazırlanış süreci üzerinde durarak ortaya çıkan metinlerin onaylanma ve uygulanma aşamalarında karşılaşılan güçlükler dikkat çekmektedir. Bilhassa uygulanması taraf devletlerin inisiyatifine bırakılan hükümlerin uygulanıp uygulanmadığının takibinin yapılmasında aksaklıkların ortaya çıkması yazarın üzerinde durduğu önemli konular arasındadır (s. 146- 159). Dolayısıyla sözleşme ve protokollerin uygulamaya konulmasından kaynaklanan sorunlar terörizm ile mücadelede küresel işbirliğini sekteye uğratan önemli hususlar arasında görülmektedir.

BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi’nin terörizme bakışı kitabın “Uluslararası Terörizmle Mücadelede BM Örgütünün Ana Organlarının Kararlarını İncelenmesi” başlıklı bölümünde kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. BM Genel Kurulu’nun aldığı tüm kararlar uluslararası terörizmi “önleme” amacını gütmektedir. Genel kurulun terörizm ile mücadelede öne çıkan stratejileri uluslararası hukukun geliştirilmesi, terörizmi önlemeye yönelik sözleşme ve protokoller hazırlanması ve üye devletlerin hazırlanan metinlerde taraf olmalarına dair adım atması şeklinde kendisini göstermektedir. Yazar, Genel Kurul kararlarının bağlayıcı nitelikli olmayışının ciddi bir eksiklik olduğuna dikkat çekmektedir. Nitekim BM’nin kararlarının bağlayıcı bir nitelik kazanmasına yönelik çalışmalar sürmektedir. Dolayısıyla Genel Kurul’da belirli bir terör olayına yoğunlaşmak yerine terörizmin genel bir sorun olarak ele alındığını görmekteyiz (s. 155-193).

BM Güvenlik Konseyi’nin terörizme yönelik yaklaşımı bu bölümün üzerinde durulan diğer önemli konusudur. Güvenlik Konseyi’nin amaç ve kapsamından hareketle terörizm ile mücadelede kendisinden beklenen politikalar yazarın üzerinde durduğu konular arasındadır. Yazar, terörizm ile mücadelede BM Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulu’nu karşılaştırmalı bir şekilde ele almıştır. Bilhassa Güvenlik Konseyi’nin terörizm ile mücadelede niçin zayıf kaldığına dair değerlendirmeler dikkat çekicidir (s. 193- 202). Öte yandan Güvenlik Konseyi’nin aldığı kararların uluslararası terörizm ile mücadelede önemli bir yer tutmaktadır. Yazar bu bölümde Güvenlik Konseyi’nin aldığı kararları dört ana grupta incelemiştir. Güvenlik Konseyi’nde 1989’dan 2014’e kadar geçen süreçte 52 karar alınmıştır. Terör eylemlerinin kınanması, terörizmle mücadelede tüm devletleri bağlayıcı yükümlülüklerin yerine getirilmesinin sağlanması, devletlerin terörizm ile mücadele kapasitelerinin artırılması ve yaptırım uygulanması bu kararlar içerisinde ortak amaçlar olarak öne çıkmaktadır (s. 202- 230).

Kitabın “BM’nin Uluslararası Terörizmle Mücadelesinde Tespit Edilen Eksiklikler ve Çözüm Önerileri” başlıklı beşinci ve son bölümü uluslararası terörizm ile mücadelede karşılaşılan güçlükler ve bu güçlükler karşısında devletlerin alması gereken sorumlulukların ne olduğu ve BM’nin uluslararası terörizm ile mücadelede başarılı olabilmesi için alması gereken sorumluluklar üzerinde genel bir değerlendirmeye yer verilmiştir (s. 235- 259). Yazar, terörizm ile mücadelede devletlerin bireysel sorumlulukların yetersiz kaldığına dikkat çekmektedir. Bu nedenle terörizm ile mücadele için etkin bir küresel çözüm gerekli görülmektedir. Bu noktada BM’nin alması gereken sorumluluklar önem kazanmaktadır. BM’nin terörizm ile mücadelede başarılı kabul edilebilmesi için “uluslararası terörizm tanımının ortaya koyulması zaruri bir öneme sahiptir. Bilhassa üye devletlerin bu tanım üzerinde taraf olmaları terörizm ile mücadelede güçlü bir uzlaşya için gereklidir. Öte yandan Güvenlik Konseyi’nde beş daimi üyenin veto hakkına sahip olması BM’nin “üye devletlerin eşitliği” ilkesine ters bir durum ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla uluslararası terörizm ile mücadelede BM’nin mücadeleyi sekteye uğratacak hukuki durumları aşması diğer bir ifade ile kendini çağın gerekliliklerine uygun olarak yenilemesi yazarın dikkat çektiği yapısal konular arasındadır (s. 235- 268).

Sonuç olarak uluslararası terörizm ve BM’nin bu bağlamdaki konumu, işlevi ve sınırları kitabın genel çerçevesini oluşturmaktadır. Bu yönüyle kitap yalnızca akademik alanda değil konuya ilgi duyan araştırmacı

ve okuyucuların da başvurabilecekleri bir kapsama sahiptir. Kitap gerek yazarın açık ve yalın üslubu gerekse de takip edilen metodolojinin konu ile uyumluluğu ile uluslararası örgütler alanında dikkate değer bir çalışma olarak öne çıkmaktadır. Yazarın konuları “örnek olay” üzerinden açıklaması kitaba akıcı bir nitelik kazandırmıştır. Öte yandan çalışmada uluslararası örgütlerin “terör” ile mücadelede izledikleri strateji ve politikaların devletler üzerinde bağlayıcılığının tarihsel örneklerle işlenmesi dikkat çekicidir. Benzer şekilde çalışmada terör ile mücadelede ortaya çıkan sorunlar karşısında devletlerin ve kurumların üzerine düşen sorumluluklara yer verilmiş ve terör ile mücadelenin başarılı olabilmesi için çözüm önerileri getirmiştir. Bu yönü ile çalışmanın alan yazımına katkı sağladığını ifade edebiliriz. Günümüzde toplumların sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ve hukuki yapılarını tehdit eden terörizm kavramı gün geçtikçe artan bir öneme sahiptir. Bu nedenle bireyden devlete, devletten uluslararası örgütlere kadar geniş bir sorumluluk alanı ortaya çıkmaktadır. Bilhassa uluslararası örgütlerin caydırıcı ve önleyici stratejilerinin devletleri bağlayıcı kararlar ile desteklendiği bir hukuki yapının öne çıkması bu bağlamda önem kazanmaktadır. Dünya barışını tehdit eden terörizmin yalnızca teröre maruz kalan devletlerin değil tüm insanlığın ortak mağduriyetine yol açtığı gerçeğinin evrensel bir değer haline gelmesi ise artık bir temenniden öte bir gereklilik haline gelmiştir.